

Ψηφιοποιηθήκε από το ίνστιτούτο της Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιηθήκε φέτος το Ινστιτούτο Επαγγελματικής Πόλης της

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

Αριθ. ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως

51231, 51232
20/8/1934

Αντίτυπα 8.500

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.
46α—Οδός Σταδίου—46α

1935

18530 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγῖδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

Τυπογραφείον ΠΑΡ. ΛΕΩΝΗ — Περικλέους 30.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Μὲ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατελύθη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἀλλὰ ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔξωλοθρεύθη. Τὸ ἐθνικὸν αἰσθῆμα κατὰ τοὺς, μακροὺς χρόνους τῆς δουλείας ὅχι μόνον διετηρήθη, ἀλλὰ καὶ ηὑξῆθη περισσότερον. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἀποκτήσῃ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν του καὶ θὰ ἐκδιώξῃ τοὺς κατακτητὰς ἀπὸ τὴν γώραν τῶν πατέρων του.

1. Σχέσεις τοῦ κατακτηθέντος Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν κατακτητῶν Τούρκων.

Τὸ ὄθωμανικὸν κράτος ἦτο κράτος θρησκευτικόν. Εἰς αὐτό, σύμφωνα μὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, πολῖται εἶναι μόνον οἱ πιστοὶ (μουσουλμάνοι), μόνος ἀρχηγὸς εἶναι ὁ Σουλτᾶνος, ὃς διάδοχος τοῦ προφήτου (χαλίφης) καὶ μόνος νόμος εἶναι τὸ ίερὸν βιβλίον (κοράνιον). Ἐπομένως ὅσοι δὲν εἶναι μουσουλμάνοι δὲν

ἥμποροῦν νὰ ζήσουν εἰς αὐτό. Ἡ πρέπει νὰ γίνουν μουσουλμάνοι ἢ νὰ ἔξιλοθρευθοῦν.

Ἐξαίρεσις γίνεται μόνον διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους, διότι πιστεύουν εἰς τὸν ἴδιον Θεόν, μόνον ποὺ δὲν παραδέχονται ως προφήτην τὸν Μωάμεθ. Εἰς αὐτοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ζοῦν εἰς τὸ ὅθωμανικὸν κράτος, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν καὶ αὐτοὶ ἴδιαίτερον θρησκευτικὸν κράτος μὲ τὸν θρησκευτικόν των ἀρχηγὸν ἐπὶ κεφαλῆς. Συγχρόνως δὲ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἔξαγοράζουν τὴν ζωὴν των μὲ ἓνα κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι).

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, δταν ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους, ἀπετέλεσεν ἴδιαίτερον κράτος ὑπόδουλον εἰς τὸ τουρκικόν, μὲ ἀνεγνωρισμένον ἀρχηγόν του τὸν Πατριάρχην.

2. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Δυστυχῶς τὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεώς των οἱ Ἑλλήνες δὲν ἔξηγόραζαν μόνον μὲ τὸ χαράτσι. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι ως ὑπόδουλοι (ραγιάδες) νὰ ὑποφέρουν τόσους ἔξευτελισμοὺς καὶ ταπεινώσεις εἰς τὰς σχέσεις των μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ τόσας καταπιέσεις, ὥστε διάσις των καταντοῦσεν ἀνυπόφορος.

Πρῶτον οἱ Τούρκοι ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτοὺς τὰ περιστότερα καὶ καλύτερα κτήματά των. Ἐξ αὐτῶν ἄλλα μὲν ἐπῆρεν δι Σουλτάνος, ἄλλα ἐδόθησαν εἰς τοὺς Τούρκους ἀξιωματικούς, καὶ ἄλλα εἰς ἐκκλησίας μωαμεθανικὰς (βακούφια). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ὀλίγα καὶ χειρότερα κτήματα, ποὺ ἀφῆκαν εἰς τοὺς χριστιανούς, οὗτοι δὲν ἐθεωροῦντο κύριοι, ἄλλὰ ως καλλιεργηταί,

καὶ ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν Σουλτάνον τὸ ^{1/6} τοῦ εἰσοδήματός των.

Ἐπειτα οἱ Χριστιανοὶ δικαιοσύνην δὲν εὔρισκαν. Ὁταν ἡδικοῦντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ Τούρκοι δικασταὶ (καδῆδες) ἔδιδαν πάντοτε τὸ δίκαιον εἰς τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν ξέω ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας των τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ καλοῦντὸν λαὸν εἰς αὐτὰς μὲ κωδωνοκρουσίας. Δὲν ἦμποροῦσαν νὰ φοροῦν τὴν ἴδιαν ἐνδυμασίαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ κάμγουν κάθε ἀγγαρείαν τὴν ὅποιαν ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς οἱ Τούρκοι. Ἐν γένει δὲ ἡ τιμή των, ἡ ζωή των καὶ ἡ περιουσία των ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως συμφορά των ἦτο ὁ φόρος τοῦ αἵματος, δηλ. τὸ παιδομάζωμα. Τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ Γενίτσαροι, κατὰ κανόνα ἀπετελεῖτο ἀπὸ χριστιανόπαιδας. Κατ' ἔτος στρατολόγοι περιερχόμενοι δλας τὰς κατακτηθείσας ἑλληνικὰς χώρας ἥροταξαν ἀπὸ τὰς οἰκογένειας των τὰ εὐρωποτέρερα καὶ ρωμαλεώτερα τέκνα των καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ τὰ ἔξισλάμιζαν, τὰ ἀνέτρεφαν εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ τὰ κατέτασσαν εἰς τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων. Τὸ κακὸν αὐτό, ὅπως ἐμάθαμεν καὶ εἰς τὴν ἵστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἥρχισε, πρὸν νὰ κυριεύσουν οἱ Τούρκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλωσιν ἐγίνετο συχνότερα. Οἱ Γενίτσαροι αὐτοὶ ἐγίνοντο φανατικοὶ στρατιῶται Μωαμεθανοί. Δὲν εἶχον οὔτε γονεῖς, οὔτε οἰκογένειαν, διότι δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς ὁ γάμος. Ἐπομένως κατοικίαν των εἶχαν τὸν στρατῶνα, οἰκογένειαν τὸ τάγμα, καὶ πατέρα τὸν Σουλτάνον. Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο, δτι οἱ στρατολόγοι δὲν

ἥρπαζαν μόνον δσους παῖδας ἔχρειάζοντο διὰ τὸ τάγμα, ἀλλὰ πολὺ περισσοτέρους. Αὐτούς, ποὺ ἐπερίσσευαν, τοὺς ἐπωλοῦσαν ὡς δούλους. Ὅποιοίζουν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινούπολεως ἔως τὸ 1638, δπότε κατηργήθη τὸ παιδομάζωμα, ἥρπασαν περισσότερον ἀπὸ ἕνα ἔκατομμύριον χριστιανοπαίδων.

Ἐνεκα τοῦ παιδομαζώματος οἱ φαγιάδες, ὅταν ἔβλεπαν τὰ τέκνα των νὰ γίνωνται εὔρωστα καὶ ώραια δὲν ἔκαμάρωναν. Διαρκῶς εἶχαν τὸν φόβον, μήπως ἀρπάσουν αὐτὰ οἱ στρατολόγοι διὰ νὰ τὰ κάμουν Γενιτσάρους. Πολλαὶ μητέρες μάλιστα ἔσφαζαν τὰ τέκνα των διὰ νὰ μὴ γίνουν Γενίτσαροι καὶ σφάζουν ἔκεīνα τοὺς χριστιανούς.

Ἐπειτα λοιπὸν ἀπὸ τὰς καταπιέσεις καὶ τοὺς ἔξευτελισμοὺς αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἴδιως οἱ προύχοντες καὶ οἱ λόγιοι, ἔφευγαν εἰς ἔνα μέρη. Μερικοί, ὅσοι δὲν εἶχαν ἵσχυρὸν τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἀλλαξιοπίστησαν. Καὶ ἀπ' αὐτοὺς δέ, οἱ δποῖοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν χώραν καὶ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των, πολλοὶ ἡναγκάσθησαν νὰ τραποῦν εἰς τὰ ὄρη. Ἐκεῖ ὑπέφεραν πολλὰς στερήσεις, ἥσαν ὅμως ἐλεύθεροι. Οἱ ὑπόλοιποι, οἱ δποῖοι ἔμειναν φαγιάδες, ἔχασαν κάθε διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν.

Ἐνεκα ὅλων τούτων φυσικὰ ἡ χώρα ἥρημώθη, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία αὐτῆς κατεστράφη, τὰ εὐφορώτερά της μέοη ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, ὁ δὲ Ἕλληνισμὸς φοβερὰ ἐδεκατίσθη.

Παρ' ὅλον ὅμως τὸν δεκατισμὸν καὶ τὰ δεινοπαθήματά των, οἱ Ἕλληνες διετήρησαν τὸν ἐθνισμόν των καὶ ἐπὶ τέλους ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Διὰ νὰ ἔννοήσωμεν πῶς κατωρθώθη τοῦτο, πρέπει νὰ ἴδω-

μεν ποία ἦτο ἡ δργάνωσις τοῦ Ἐθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

3. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Ἀνέκαθεν ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς εἶχε διοίκησιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ κράτους, καὶ ὁ κλῆρος αὐτῆς εἶχε μερικὰ προνόμια. Αὐτὴ ἡ διοικητικὴ αὐτονομία καὶ τὰ προνόμια διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἔπειτα μάλιστα τὰ προνόμια αὗτὰ ηὔξηθησαν, διότι δπως εἴπαμεν, ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀνεγνώριζεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦσαν ἴδιαιτερον κράτος ὑπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους.

Εὐθὺς λοιπὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ Μωάμεν διέταξε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξουν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον. Ο Σουλτᾶνος ἐπροτίμησε τὸν Σχολάριον, διότι αὐτὸς ἀνέκαθεν ἦτο ἀντίθετος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν Δυτικήν. Εἶχε δὲ ὁ Σουλτάνος μεγάλον συμφέρον νὰ διατηρῇ ταῦτα ἀσβεστον τὸ μῆσος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ μὴ ἐπεμβῇ ἡ Εὐρώπη ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἡ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου ἔξετελέσθη. Συνηθροίσθησαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἅγιων Ἀποστόλων πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς τῶν πέριξ μερῶν, ὅσοι ιερεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχαν διασωθῆ, καὶ ὁ λαὸς καὶ ἔξελεξαν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ὃ δποῖος ἐπωνομάσθη Γεννάδιος. Ἔπειτα ὁ Σουλτᾶνος τὸν ἐκάλεσεν εἰς γεῦμα εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἐκεῖ τὸν ἐδέχθη μὲ πολλὰς τιμάς, ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πολλὰ προνόμια, καὶ

τοῦ ἐπρόσφερε μίαν πατερίτσαν χρυσῆν, δπως ἔκαμναν καὶ οἱ χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες εἰς κάθε ἔκλογὴν νέου Πατριάρχου.

Τὰ προνόμια, τὰ δποῖα ἔδωκεν δ Σουλτάνος εἰς τὸν Πατριάρχην, ἦσαν πολλά. Τὰ κυριώτερα ἦσαν τὰ ἔξης:

α') Ἀνεγγνωρίζετο δ Πατριάρχης ώς ἀνώτατος ἄρχων καὶ κύριος ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηρίων μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ καὶ νὰ παύῃ ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους. Ἐπίσης ἀνεγγνωρίζετο ώς ἀνώτατος δικαστὴς τοῦ κλήρου καὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς ἀναμεταξύ των ὑποθέσεις.

β') Ἐδίδετο εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς καὶ νὰ διατηρῇ ἀστυνομικοὺς φύλακας.

γ') Τὰ κτήματα, τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας δὲν ἐπλήρωναν εἰς τὸ κράτος κανένα φόρον.

Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ δ Πατριάρχης δὲν ἀνεγνωρίζετο μόνον ώς ἐκκλησιαστικὸς ἄρχων τοῦ Ἐθνους, ἀλλὰ καὶ ώς πολιτικός. Ἡ δὲ ἔξουσία του ἐπεκτείνετο ὅχι μόνον εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ εἰς ὅλους τοὺς ὁριοδόξους: Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Σέρβους, καὶ Ἀρμενίους.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ προνόμια αὐτὰ τῆς Ἐκκλησίας πολλάκις παρεβιάζοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εὔθυνς ἔξαρχης π. χ. ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν Πατριάρχην δ ναὸς τῶν Ἄγ. Ἀποστόλων καὶ ἔγινε τζαμίον. Ἐπειτα τὸ Πατριαρχεῖον ἐπεριπλανήθη εἰς διαφόρους ἀλλους ναούς, οἱ δποῖοι κάθε φορὰν ἀφαιροῦντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνος εἰς ἕνα εὐτελῆ ναὸν τοῦ Ἅγιου Γεωργίου εἰς τὴν συ-

νοικίαν τοῦ Φαναρίου, καὶ ἔκεī μένει μέχρι σήμερον.

Μὲ δλας δμως τὰς παραβιάσεις τῶν προνομίων ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἥτο ἵσχυρότατος. Ἐπὶ κεφαλῆς δλου τοῦ ἔθνους ἥτο ὁ Πατριάρχης, ὁ δποῖος ἀντικατέστησε τὸν Ἑλληνα Αὐτοκράτορα. Αὐτὸς μὲ μίαν σύνοδον ἀπὸ Ἀρχιερεῖς διηρύθυνεν δλον τὸ δουλωμένον γένος. Ἐξ αὐτοῦ ἐξηρτῶντο ἀπ' εὐθείας οἱ ἱεράρχαι, οἱ δποῖοι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἔθνεωροῦντο ώς ἐθνάρχαι. Ἀπ' αὐτοὺς πάλιν ἐξηρτῶντο οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων καὶ ὁ κατώτερος κλῆρος. Ὄλοι αὐτοὶ ἐπαγρυπνοῦν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, προστατεύονται αὐτὸν ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, φροντίζονται διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του καὶ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς γλώσσης του, καὶ κρατοῦν ἄσβεστον τὸ μῆσος αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα.

4. Οἱ Φαναριῶται.

Αφ' οὗ τὸ Πατριαρχεῖον ἔγινεν ὅχι μόνον τὸ θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολιτικὸν κέντρον τοῦ ὑποδούλου "Εθνους, ώς ἥτο ἐπόμενον, συνεκεντρώθησαν γύρω ἀπὸ αὐτὸ δλοι οἱ προύχοντες καὶ οἱ λόγιοι αὐτοῦ. Κατώκησαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φανάριου, δπου ἐπὶ τέλους εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ Πατριαρχεῖον. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν Φαναριῶται. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς κληρικοὺς διηρύθυναν τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἔθνους καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀριστοκρατίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ δλίγον κατ' δλίγον κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν ἐπίσημον θέσιν καὶ εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος.

Κατ' ἀρχὰς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετεχειρίζετο
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αύτοὺς ἀπλῶς ὡς γραμματικούς, διότι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀγράμματοι. Ἀλλὰ αἱ θέσεις αὐταὶ δὲν εἶχαν μεγάλην σημασίαν. Κατόπιν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἤναγκάσθησαν νὰ ἔλθουν εἰς διαφόρους σχέσεις μὲ τοὺς Εὐρωπαίους (17ος αἰών), ἔλαβαν ἀνάγκην διερμηνέων, οἱ δποῖοι νὰ γνωρίζουν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Οἱ Φαναριῶται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν πολὺ μορφωμένοι, διότι εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀναζῆ ἢ παιδεία τοῦ Ἐθνους. Ἐκτὸς τούτου ἐγνώριζον καλῶς τὰς ἔνεας γλώσσας. Αὐτοὺς λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι τώρα ἔλαμβαναν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ὡς διερμηνεῖς.

Αἱ θέσεις αὗται εἶχαν μεγάλην σημασίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἤναγκάζοντο νὰ ἐμπιστεύωνται εἰς αὐτοὺς τὰ μυστικὰ τοῦ κράτους. Πολλάκις δὲ ἔστελλαν αὐτοὺς ὡς πρέσβεις διὰ νὰ συνομολογοῦν συνθήκας. Ὡνομάζοντο δὲ οὗτοι μεγάλοι διερμηνεῖς ἢ ἐξ ἀπορρήτων. Τοιοῦτοι μεγάλοι διερμηνεῖς ὑπῆρξαν ὁ Παναγιώτης Νικούσιος, οἱ Μαύροκορδᾶτοι, οἱ Καλλιμάχαι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Μουροῦζαι, οἱ Ῥάλληδες, οἱ Ἀργυρόπουλοι καὶ ἄλλοι. Οὗτοι ἔνεκα τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, ποὺ εἶχαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπερήσπισαν πολλάκις τὰ συμφέροντα τῶν ὅμογενῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Γένους.

Καὶ μὲ ἄλλον ὅμως τρόπον οἱ Φαναριῶται ἔγιναν ωφέλιμοι εἰς τὸ ἔθνος. Ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυία (ἡ σημερινὴ Ρουμανία) μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰώνος ἐκυβερνῶντο ἀπὸ ἐντοπίους ἥγεμόνας, τοὺς δποίους διώροιζεν ὁ Σουλτᾶνος. Ἐπειδὴ ὅμως συχνὰ ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις εἰς τὰ μέρη αὐτά, οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἥρχισαν νὰ στέλλουν ὡς ἥγεμόνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς Ἐλληνας Φαναριῶτας, διότι τοὺς ἔλαμβανεν

μεγάλοι διερμηνεῖς. Οἱ Φαναριῶται αὐτοὶ ἥρχοντο εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαύιαν, συνοδευόμενοι ἀπὸ πολλοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους των, εἰς τοὺς ὅποίους ἔδιδαν διάφορα ἀξιώματα. Ἐκτὸς τούτου εἶχαν σωματοφυλακὴν καὶ χωροφυλακὴν ἀπὸ "Ἐλληνας. Καὶ ἐν γένει ὅλῃ ἡ ὑπηρεσία των ἦτο ἀπὸ "Ἐλληνας καὶ ἐπίσημος γλῶσσα εἰς τὴν αὐλήν των ἦτο ἡ 'Ἐλληνική. "Ἐπειτα ἴδουσαν ἔκει πολλὰ σχολεῖα ἐλληνικά, πολλοὶ "Ἐλληνες ἥρχοντο ἔκει χάριν ἐκπαιδεύσεως. Τέλος ἔνεκα τῆς προστασίας τὴν ὅποίαν ἀπελάμβαναν, συνέρρεαν ἔκει καὶ πολλοὶ "Ἐλληνες ἔμποροι. "Ωστε αἱ ἡγεμονίαι αὐταὶ κατήντησαν κέντρα ἐλληνικά.

Οἱ Φαναριῶται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας ἐπροστάτευσαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ. Εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ δὲ μέγαρα αὐτῶν συνεζητεῖτο πολλάκις ἡ ἀιτελευθέρωσις τοῦ ἔθνους καὶ ἐγεννήθη ἡ μεγάλη ἰδέα.

5. Αἱ κοινότητες.

Εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνισμοῦ συντέλεσεν ἐπίσης καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῶν κοινοτήτων. Αὐτὸς εἶχε τὴν ἀρχήν του ἀπὸ τὰ αὐτόνομα πολιτεύματα τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν πόλεων, τὰ δποῖα διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ τῆς ωμαίκης κυριαρχίας καὶ κατόπιν ἐπὶ τῆς 'Ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων δηλ. κάθιε πόλις εἶχε τοὺς ἀρχοντάς της, οἱ δποῖοι διηύθυναν τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς. Οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ Τούρκοκρατίας. Ἐπομένως καὶ ἐπ' αὐτῆς κάθιε πόλις καὶ κάθιε χωρίον εἶχε τοὺς ἀρχοντάς του, τοὺς δποῖους ἔξελεγον οἱ κάτοικοι. Οἱ

ἀρχοντες αὐτοὶ ὀνομάζοντο δημογέροντες ἢ προεστοὶ τουρκιστοὶ δὲ κοτσαμπάσηδες. Αὐτοὶ διοικοῦσαν τὰς κοινότητας, ἐδίκαζαν τὰς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν, ὥριζαν τὸν φόρους ἀναλόγως τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων καὶ εἰσέπραττον αὐτούς. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ προστάται καὶ οἱ σύμβουλοι κάθε καταδιωκομένου ἢ καταπιεζομένου κατοίκου τῆς κοινότητος. Ἐφρόντιζαν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων. Τέλος ἔστελλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πρωτεύουσαν κάθε ἐπαρχίας διὰ νὰ χρησιμεύσουν ώς σύμβουλοι τοῦ διοικητοῦ.

Ἄλλὰ αἱ ἐπεμβράσεις καὶ αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν Τούρκων δὲν ἔλειπαν. Δι’ αὐτὸν καὶ περισσότερον προώδευσαν αἱ ὀρειναὶ κοινότητες καὶ αἱ κοινότητες τῶν μικρῶν νήσων, ὅπου ἡ δὲν ὑπῆρχαν καθόλου, ἢ ὑπῆρχαν ὀλίγοι Τοῦρκοι. Τοιαῦται ὑπῆρχαν αἱ κοινότητες τῆς "Υδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, αἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς, αἱ ὄνομαζόμεναι μαδεμοχώρια, πολλαὶ κοινότητες τῆς Ἡπείρου, τὰ 24 χωρία τοῦ Βόλου, ἡ κοινότητες τῶν Ἀμπελακίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἡ κοινότης Κυδωνιῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἄλλαι. Καὶ ἀπὸ ἐκείνας ὅμως, εἰς τὰς ὅποιας ὑπῆρχαν Τοῦρκοι, ἤκμασαν πολλαί, ὅπως αἱ κοινότητες τῶν Ιωαννίνων, τῆς Λεβαδείας, τῆς Χίου, τῆς Πελοποννήσου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλαι.

"Ολαι αὗται αἱ κοινότητες συνετέλεσαν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἐθνισμοῦ, διότι μὲ αὐτάς, ὅπως καὶ μὲ τὴν θρησκείαν, οἱ "Ἐλληνες ἦσαν χωρισμένοι ἀπὸ τὸν Τούρκον καὶ συνενωμένοι ἀναμεταξύ των Ἐπομένως διατηροῦσαν τὴν συνείδησιν τοῦ ἰδιαιτέρου των ἐθνισμοῦ καὶ εἶχαν διαρκῶς τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως.

6. Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Μανιᾶται, Σφακιανοὶ καὶ Σουλιῶται. — Ἐκτὸς τῶν κοινοτήτων, αἱ ὅποιαι προώδευσαν ὡς ὑπόδουλοι, ὑπῆρχαν καὶ ἄλλαι, αἱ ὅποιαι οὐδέποτε ὑπετάχθησαν. Τοιαῦται ἦσαν ἡ Μάνη, τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης καὶ τὸ Σούλι τῆς Ἡπείρου. Εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὅρη των οἱ πολεμικοὶ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν ἀκαταγώνιστοι. Ἐπομένως οἱ Τούρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ τοὺς ἀφήσουν ἥσυχους καὶ ἡροέσθησαν εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν ἔνα μικρὸν φόρον ὡς σημεῖον, ὅτι ἀναγνωρίζουν τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Αἱ κοινότητες αὐταὶ ἔχρησίμευαν ὡς καταφύγιον τῶν καταδιωκομένων καὶ ἐπρόσφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Οἱ οἰκλέφτες καὶ οἱ ἀρματωλοί. — Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, πολλοὶ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφεραν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, κατέφευγαν εἰς τὰ βουνά. Ἐκεῖ ἐσχημάτιζαν στρατόπεδα (Ιημέρια), καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐξεκινοῦσαν καὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἱ δποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ τοὺς ἐλίγτευαν. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν κλέφτες.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἡμποροῦσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Δι’ αὐτὸν ἡναγκάζετο νὰ προσλαμβάνῃ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της, διὰ γὰρ ἐμποδίζουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἄλλων. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν ἀρματωλοὶ καὶ τὰ διαμερίσματα, τὰ δποῖα ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φυλάττουν, ἀρματωλίκια. Ὁ ἀρχηγὸς κάθε ἀρματωλικίου ἐλέγετο καπετᾶνος καὶ οἱ ἄνδρες του παλληκάρια.

’Αλλὰ οἱ ἀρματωλοὶ αὐτοὶ δὲν ἔμεναν πιστοὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐσυμπαθοῦσαν τοὺς κλέφτες καὶ συχνὰ ἐνώνοντο μὲ αὐτὸὺς διὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους. Φυσικὰ τότε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς ἔπαινε καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Οἱ ἀρματωλοὶ λοιπὸν ἐγίνοντο πάλιν κλέφτες καὶ ὅλοι κλέφτες ἐγίνοντο ἀρματωλοί. Τόσον δὲ συχνὰ ἐγίνετο ἡ ἀλλαγὴ αὐτή, ὅστε τὰ ὄνδηματα κλέφτης καὶ ἀρματωλὸς κατήντησε νὰ ἔχουν τὴν ίδίαν σημασίαν.

Οἱ κλέφτες ἔμεναν εἰς τὰ βουνά. Ἐζοῦσαν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ληστείαν. Ἐπειτίθεντο κατὰ τῶν Τούρκων, ἥρπαζαν τὰ ποίμνιά των ἢ συνελάμβαναν μπέηδες καὶ ἀγάδες, τοὺς δποίους ἀπελευθέρωναν μὲ μεγάλα λύτρα. Τὰ ὅπλα δὲν τὰ ἀφιναν οὐδὲ μίαν στιγμήν. Ὁσάκις δὲν ἐπολεμοῦσαν, κατεγίνοντο εἰς διαφόρους πολεμικὰς ἀσκήσεις, εἰς τὴν σκοποβολήν, εἰς τὸ πήδημα, εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸ ρίψιμον τοῦ δίσκου.

Ἡσαν δὲ ὑπομονητικοὶ καὶ εἰς τὴν πεῖναν καὶ εἰς τὴν δύψαν καὶ εἰς τὴν ἀγρυπνίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ βασανιστήρια, ποὺ ἐπέβαλλαν εἰς αὐτοὺς οἱ Τούρκοι, ὅταν τοὺς συνελάμβαναν. Τὰ ὑπέφεραν ὅλα χωρὶς νὰ βγάλουν στεναγμόν, μάλιστα καὶ ὑβριζαν τοὺς βασανιστάς των. Ἐπειδὴ δὲ ἦξενραν τὰ βασανιστήρια, ποὺ τοὺς ἐπέβαλλαν οἱ Τούρκοι, εἰς τὰ συμπόσιά των ἦευχή των ἦτο : «καλὸ μολύβι».

Ἐν τούτοις αὐτοὶ δὲν ἦσαν θηριώδεις. Ἐφόνευαν ὅσους ἡμποροῦσαν Τούρκους. Αὐτὸν ἦτο ἡ ἐπιθυμία των. Ποτὲ ὅμως δὲν τοὺς ἐβασάνιζαν. Εἰς τὰς γυναικας μάλιστα ἐδεικνύοντο εὐγενεῖς καὶ ποτὲ δὲν τὰς ἐκακοποιοῦσαν.

Ἐπίσης οἱ κλέφτες εἶχαν ζωηρὸν τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Εἰς οἰανδήποτε ἀνάγκην καὶ ὅν εὑρίσκοντο,

ποτὲ δὲν ἔκλεπταν ἀπὸ ἔκκλησίαν ἢ μοναστήριον, καὶ ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξόπιστησεν.

Τὸν βίον καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν ἔξυμνοῦν τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Αὐτὰ δέ, ὅπως καὶ αἱ προφορικαὶ διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματά των, ἐνίσχυαν τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οἱ κλέφτες δὲ καὶ οἱ ἀρματωλοὶ ἦσαν τὰ στηρίγματα ὅλων τῶν ἐπαναστάσεων, ὅσας ἐπὶ 400 ἔτη ἔκαμαν οἱ πατέρες μας, καὶ αὐτοὶ ἀπετέλεσαν κυρίως τὸν πεζικὸν στρατὸν τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

Τὸ **ναυτικόν**. Εἰς τὸ γὰρ ἡμπορέσουν οἱ Ἑλληνες νὰ ἀντιπαραχθοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν, συνετέλεσε καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας. Ἡ ἀκμὴ αὕτη προηλθε καὶ ἐκ τῶν αἰτίων, διὰ τὰ ὅποια εἴπαμεν ὅτι ἥκμασαν αἱ κοινότητες τῶν μικρῶν νήσων, κυρίως ὅμως ἐκ τοῦ ἔξης :

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐπετράπη εἰς δλα τὰ ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν πλοῖα νὰ ταξιδεύουν ἐλευθέρως ἀπὸ τοῦ Εὔξείνου εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τάναπαλιν. Τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι ταῦτα ἀνῆκαν εἰς Ρώσους ιδιοκτήτας, εἶχαν ρωσικὴν σημαίαν. Αὐτὰ λοιπὸν μετέφερον ἐκ τῶν λιμένων τοῦ Εὔξείνου τὰ σιτηρὰ τῆς Πολωνίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Εὔξείνου. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι ἐπλούτισαν. Εἰς τὴν Ὀδησσόν, εἰς τὸ Ταϊγάνιον, εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Ἐνετίαν ἴδρυθησαν πλούσιαι ἐλληνικαὶ κοινότητες. Ἡ δὲ ἐλληνικὴ ναυτιλία ἥκμασε πολύ. Κατεσκευάσθησαν τότε πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ δλαι αἱ ναυτικαὶ κοινότητες, ιδίως τῶν νήσων "Υδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν προστάτους τούς τε τούς της πολιτικῆς Ἐπειδὴ

δὲ τότε εἰς τὴν Μεσόγειον πειραταὶ ἔξ ’Αλγερίας ἀπειλοῦσαν τὰ ταξιδεύοντα πλοῖα, τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα ἦσαν ώπλισμένα ὡς πολεμικὰ καὶ οἱ ναῦται ἦσαν ἡσκημένοι εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἄγωνα.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅταν ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ἢ ’Ελλὰς εὑρέθη νὰ ἔχῃ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ώπλισμένα καὶ ναύτας ἐμπείρους εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον.

7. Ἡ παιδεία τοῦ ”Ἐθνους ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

”Οπως εἴπαμεν προηγουμένως, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλοι σχεδὸν οἱ λόγιοι ἔφυγαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τοῦτο ἔγινεν αἰτία φοβεροῦ κακοῦ εἰς τὴν Ἐλλάδα. ”Εμεινεν αὕτη χωρὶς διδασκάλους. Ἐπομένως τὰ σχολεῖα ὅλα ἐκλείσθησαν καὶ ἡ χώρα ἐπὶ 200 ἔτη ἐστερήθη κάθε ἐκπαιδεύσεως. Ἡ παιδεία τοῦ ”Ἐθνους περιωρίζετο εἰς ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, τὴν δποίαν ἐδίδασκαν τοὺς ἐλληνόπαιδας οἱ ιερεῖς εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ εἰς τὰ Μοναστήρια. Πολλάκις μάλιστα καὶ τοῦτο ἐγίνετο κρυφίως τὴν νύκτα ἐνεκα τῆς καταδιώξεως τῶν Τούρκων. Ἐκ τούτου ἔχει τὴν ἀρχὴν τὸ δημοτικὸν ἄσμα : «Φεγγαράκι μου λαμπρὸ κ.λ.π.».

Εὔτυχῶς ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Εἰς τοῦτο πρὸ πάντων συνετέλεσεν ἡ κοινότης τῆς Ἐνετίας. Ἐκεῖ εἶχαν συρρεύσει εἴτε χάριν ἀσφαλείας, εἴτε δι’ ἐμπορικοὺς σκοποὺς πάρα πολλοὶ Ἐλληνες. Οὗτοι πρῶτον μὲν ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἴδρυσιν ἴδικῆς των Ἐκκλησίας, ἐπειτα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐλληνικὴν μόρφωσιν τῶν παιδίων των. Ἰδρυσαν λοιπὸν ἔκει σχολεῖον ἐλληνικόν, εἰς τὸ δποῖον ἐγίνοντο δεκτοὶ μόνον Ἐλληνες ὁρθόδοξοι.

Ἡ κοινότης αὗτη κατόπιν ἐφρόντισε διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολείων καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν τότε ἐπικρατοῦσεν ἀμάθεια. Τὴν κοινότητα τῆς Ἐνετίας, ἐμιμήθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ κοινότητες τοῦ ἔξωτεροικοῦ. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυθησαν ἀρκετὰ σχολεῖα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἰς τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Λεβάδειαν, εἰς τὴν Πάτμον καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα δὲ αὐτὰ προῆλθαν καὶ ἀρκετοὶ διδάσκαλοι.

Ἄλλα καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐφιλοτιμήθησαν τότε νὰ ἴδρυσουν σχολεῖα. Ὡσαύτως τὰ Πατριαρχεῖα ἴδρυσαν διάφορα σχολεῖα εἰς τὸν "Αθωνα καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἥκμασεν ἡ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Καὶ ἐν γένει κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὅλαι αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἔχουν τὰ σχολεῖά των.

Ἐδίδαξαν δὲ εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ διδάσκαλοι ὄνομαστοί, οἵ διοῖσι ὀνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Μεταξὺ αὐτῶν περιφημότεροι ὑπῆρξαν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Βάμβας, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος κ. ἄ. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ δὲν ἐδίδασκαν εἰς τοὺς μαθητάς των μόνον τὴν ἀρχαίαν σοφίαν καὶ τὰς νέας ἐπιστήμας, ἄλλα καὶ ἐνίσχυαν τὴν ἐθνικήν των συνείδησιν καὶ ἐνέβαλαν εἰς αὐτοὺς ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς κατατάσσεται καὶ ὁ Χῖος Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Οὗτος δὲν ἔκαμε ποτὲ τὸν διδάσκαλον, ἄλλα δλον του τὸν βίον ἔξωδευσεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ συγγράμματα σοφά, μὲ τὰ διόπτα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ὠδήγησε τὸ "Εθνος εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὰ δπλα κάριν τῆς ἐλευθερίας του.

Άδαμάντιος Κοραῆς. Ο Κοραῆς ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748. Ο πατήρ του ἦτο ἔμπορος ἐκ Χίου. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν Σμύρνην. Κατόπιν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Ἀμστελόδαμον χάριν τῶν ἔμπορικῶν του ὑποθέσεων. Ἐκεῖ ἀφητε τὸ ἔμπόριον καὶ ἐφρόντισε νὰ μάθῃ ξένας γλώσσας, ἥκουσε δὲ καὶ τὰ μαθήματα εἰς τὸ ἔκει Πανεπιστήμιον.

Μετὰ 7 ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην, ἀλλὰ δὲν ἥμποροῦσε νὰ ζῇ ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Ἐπεισε τὸν πατέρα του νὰ τὸν στείλῃ εἰς Μομπελιέ τῆς Γαλλίας διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ιατρικήν. Καὶ ἀφοῦ ὅμως ἔγινεν ιατρός, δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σμύρνην. Εἶχον ἀποθάνει οἱ γονεῖς του. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς Παρισίους.

Ἐκεῖ κατέγινεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ συγγράμματα, ἵνα φανῆ χρήσιμος εἰς τὸ "Εθνος του. Ἐτύπωσεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς μὲ προλόγους καὶ σημειώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀνάψῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πόθον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ "Εθνους. Καὶ τὸ κατώρθωσεν. Ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν 85 ἔτῶν τὸ 1833.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

ΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Τὰ Εύρωπαικὰ κράτη καὶ οἱ Ἑλληνες μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος.

Οἱ Ἑλληνες εὐθύντι, μόλις ἐκυριεύθη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν ἔμειναν μὲ τὰς χεῖρας δεμένας. Μόνοι των δμως ἐννοοῦσαν ὅτι δὲν ἥμποροῦσαν νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν Τούρκων. Δι’ αὐτό, κάθε φοράν, ποὺ ἡ Τουρκία εἶχε πόλεμον μὲ κάποιον Εύρωπαικὸν κράτος, ἥρπαζαν καὶ αὐτοὶ τὰ δπλα καὶ ἐπαναστατοῦσαν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλεύθερίαν των.

“Οταν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, δλη ἡ Εύρωπη κατελήφθη ὑπὸ τρόμου. “Ολοι ἐφοβοῦντο ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ θὰ ἔξητοῦσαν νὰ ἔξαπλωθοῦν εἰς τὴν Εύρωπην.

Τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς Εύρωπης τότε ἦσαν ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ισπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία ἡ Ουγγαρία καὶ ἡ Ἐνετία.

Τὰ τέσσαρα πρώτα δὲν διέτρεχαν ἀπ’ εὐθείας κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, διότι δὲν ἐγειτόνευαν μὲ αὐτούς. Δι’ αὐτὸν ἡ μὲν Ἀγγλία μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος ἐμπορικὰς σχεδὸν μόνον σχέσεις εἶχε μὲ τοὺς Τούρκους. Τὰ τρία ἄλλα κράτη πολὺ ὀλίγον ἥλθαν εἰς σύγκρουσιν μὲ αὐτούς. Ἡ Γαλλία μάλιστα ἐκτὸς μικρῶν διαλειμμάτων πάντοτε ἦτο καὶ σύμμαχος μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἐνεκα τούτου καὶ ἐμπορικὰ προνόμια ὑπὲρ

τῶν ὑπηκόων της εἶχε λάβει καὶ προσέτι τὴν προστασίαν τῶν καθολικῶν τῆς Ἐλλάδος. Μόνον μίαν φορὰν τὸ 1571 ἡ Ἰσπανία συνεμάχησε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, μὲ τὸν Πάπαν καὶ μὲ τὴν Ἐνετίαν ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ κατέστρεψαν τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν Ναύπακτον,

‘Η Αὐστρία δμως, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ἐνετία, ἔνεκα τῆς γειτονίας των μὲ τοὺς Τούρκους, διέτρεξαν μέγιστον κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν Τούρκων.

Μὲ τοὺς Οῦγγρους οἱ Τούρκοι εἶχαν ἔλθει εἰς πόλεμον καὶ πρὸν καταλάβουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὴν κατάκτησιν δμως αὐτῆς ἥρχισαν μὲ αὐτοὺς συστηματικὸν πόλεμον διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των πρὸς βιορᾶν. “Ἐκαμπαν λοιπὸν μὲ αὐτοὺς μακροὺς πολέμους καὶ μετὰ ἓνα αἰῶνα ἐκυρίευσαν τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν ἐκράτησαν περίπου 150 ἔτη. Κατόπιν οἱ Τούρκοι διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των ἐπρόσβαλαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. ‘Η Αὐστρία τότε ἦτο μεγάλη δύναμις, διότι ἡ Γερμανία ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη τὰ δποῖα ἀνεγγώριζαν ὡς αὐτοκράτορα τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. ‘Απέκρουσε λοιπὸν τοὺς Τούρκους, οἱ δποῖοι δύο φορὰς ἔφθασαν μέχρι τῆς Βιέννης καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν. Τὴν δευτέραν φορὰν μάλιστα οἱ Αὐστριακοί, ἀφ’ οὗ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἀπελευθέρωσαν ὅλην τὴν Οὐγγαρίαν. “Ἐκτοτε ἡ Οὐγγαρία ἀπετέλεσεν ἴδιαίτερον βασίλειον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. ‘Αλλὰ καὶ ἡ Τουρκία ἔπαινσε πλέον νὰ εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Αὐστρίαν.

Καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἔγιναν πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας. ‘Αλλὰ σκοπὸς αὐτῶν

πάντοτε ἦτο ἡ ἀφαίρεσις ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μέρους τινὸς τῆς Τουρκίας. Οἱ πόλεμοι κατέληξαν εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ ἡ Αὐστρία τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ μέρος τῆς Βοσνίας. Ἡ Αὐστρία τότε ἥρχισε νὰ στρέψῃ τὰ βλέμματά της εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ διέξεδον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἡ Ἐνετία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο μεγάλη ναυτικὴ δύναμις. Τὸ κράτος της ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ τὸ βιορειοανατολικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας. Ἄλλὰ μὲ τὸ ἴσχυρόν της ναυτικὸν ἦτο κυρία τῆς θαλάσσης καὶ κατεῖχε πολλὰς παραλίους πόλεις τῆς Πελοποννήσου (Μονεμβασίαν, Κορώνην, Μεθώνην, Πύλον, Ναύπλιον, "Αργος), ἐπὶ τῆς Στερεᾶς τὴν Ναύπακτον, εἰς τὴν Ἀλβανίαν τὴν Κροίταν, προσέτι δὲ τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς Κυκλαδας, τὴν Λῆμνον, τὴν Εὔβοιαν, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον. Ἐνεκα τούτου οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν νὰ τοὺς ἐκδιώξουν ἀπὸ δλας αὐτὰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων.

Εἰς δλους αὐτοὺς τοὺς πολέμους, οἱ δποῖοι διήρκεσαν 300 περίπου ἔτη, οἱ "Ἑλληνες πάντοτε ἐπαναστατοῦσαν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἐτάσσοντο μὲ τοὺς Φράγκους. Εἰς κάθε πόλεμον οἱ Φράγκοι, δταν ἔκαμαν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους, ἐγκατέλιπον τοὺς "Ἑλληνας εἰς τὴν τύχην των. Ἐπομένως οἱ "Ἑλληνες ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς Τούρκους παρὰ πολλὰς καταστροφάς. Ἄλλὰ δὲν παρεπονοῦντο. Ὁταν πάλιν ἥρχιζε νέος πόλεμος, δὲν ἔδισταζαν νὰ λαμβάνουν τὰ δπλα κατὰ τῶν τυράννων.

Αὐτοὶ ἥθελαν νὰ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Εἰς κάθε λοιπὸν εὑκαιρίαν ἐπαναστατοῦσαν καὶ ἀδιαφοροῦσαν διὰ τὰ ἀποτελέσματα.

2. Οἱ Ρῶσοι καὶ αἱ πρῶται ἐνέργειαι αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μέχρι τοῦ 18ου αἰώνος ἡ Ἑλλὰς τὰς ἐλπίδας της εἶχεν εἰς τὴν Εὔρωπην. Τότε δμως παρουσιάσθη ἀλλος βιοηθὸς εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἡ Ρωσία. Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας τότε εἶχε γίνει ὁ μέγας Πέτρος. Οὗτος ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Ἀνατολήν, καὶ συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ καταλύσῃ τὴν τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν, χρησιμοποιῶν ὃς ἐσωτερικὸν περισπασμὸν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ πρῶτον ἥρχισε πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων διὰ νὰ καταλάβῃ τὰ βόρεια παράλια τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἐκάλεσε λοιπὸν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἑλληνες ἐπίστευσαν ὅτι ἔκεινο, τὸ δποῖον δὲν εἶχαν κατορθώσει μὲ τοὺς Φράγκους, θὰ τὸ ἐπιτύχουν μὲ τοὺς Ρώσους, οἱ δποῖοι εἶχαν τὴν ἴδιαν θρησκείαν μὲ αὐτούς.

Ἐνεκα τούτου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἥρχισε νὰ γεννᾶται μεγάλος ἐνθουσιασμὸς διὰ τὴν Ρωσίαν. Παρὰ πολλοὶ δὲ Ἑλληνες μετέβησαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν ωσικὸν στρατὸν καὶ στόλον. Ἀλλὰ ἐπανάστασις τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐπρόφθασε νὰ γίνη, διότι ὁ Μέγας Πέτρος ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔκαμεν εἰρήνην.

3. Ἐπανάστασις τοῦ 1770.

Τὰ σχέδια τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα. Αὕτη τὸ 1766 ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓνα Ἑλληνα, δ ὁδοῖος

νπηρετοῦσεν ώς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, τὸν Γεώργιον Παπάζογλουν, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων δι' ἐπανάστασιν. Ὁ Παπάζογλους ἦτο νέος ἐνθουσιώδης καὶ φιλόπατρις. Κατὰ πρῶτον ἥλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον, ἔπειτα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αίτωλίαν, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Παντοῦ, ὅπου ἥρχετο, συνεννοεῖτο μὲ προύχοντας, ἐπισκόπους, διπλαρχηγούς, καὶ ὅλοι μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐδέχοντο τὰς προτάσεις του.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ 1768 ἥρχισεν ὁ πόλεμος Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Τὸ ἄλλο ἔτος δὲ ρωσικὸς στόλος ἐκ 15 πλοίων μὲ ἀρχηγούς τὸν Θεόδωρον καὶ Ἀλέξιον Ὁρλώφ πλέει ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀμέσως οἱ Ἑλληνες σηκώνουν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ ἡ ρωσικὴ βοήθεια ἦτο μικρὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις δὲν ἦτο καλὰ ὠργανωμένη. Ὁ σουλτᾶνος ἔστειλε 15 χιλιάδας Ἀλβανοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ ὅποιοι ἐνίκησαν τοὺς ἐπαναστάτας. Τότε ὁ ρωσικὸς στόλος ἐγκατέλειψε τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν τύχην των καὶ ἔφυγεν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ρωσικὸς στόλος κατόπιν (Ιούνιος 1770) κατέστρεψε τὸν τουρκικὸν εἰς τὸν Τσεσμὲν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπέναντι τῆς Χίου. Εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι οἱ Ρῶσοι, εἰς τὴν συνθήκην ποὺ ἔκαμαν κατόπιν μὲ τοὺς Τούρκους, ἔθεσαν δρόν νὰ δοθῇ ἀμνηστεία εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ὠφέλησαν καθόλου τοὺς Ἑλληνας. Οἱ Τούρκοι, διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Ἑλληνας, ἔκαμαν παντοῦ καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν Κορήτην καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Σμύρνην μεγάλας σφαγάς.

Ίδιως ὅμως ἔκαμαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Ἀλβανοί. Ἡ χώρα ἐρημώθη. Ἐκ τῶν κατοίκων ἄλλοι ἔπειργοσαν ἄλλοι αἰγαλούτισθη-

σαν, ἄλλοι ἔφυγαν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, καὶ ἄλλοι κατέφυγαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ σπήλαια. Εἰς τὸ τέλος οἱ Ἀλβανοὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἥρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ ἐναντίον αὐτῶν τῶν Τούρκων. Ο σουλτάνος τοὺς διέταξε νὰ φύγουν, ἀλλ’ αὐτοὶ ἥρνηθησαν. Τότε παρήγγειλεν εἰς τὸν ναύαρχον Χασᾶν νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ. Οὗτος δὲ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀλεφτῶν τοὺς ἐνίκησε, καὶ ἄλλους μὲν ἔσφαξεν, ὅλλους δὲ ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Κατόπιν δμως ὁ Χασᾶν ἐπετέθη καὶ ἐναντίον τῶν ἀλεφτῶν, ἐπειδὴ δὲν ἦθελαν νὰ προσκυνήσουν, καὶ τοὺς κατέστρεψεν.

4. Ἀγῶνες Λάμπρου Κατσώνη.

Μὲ δῆλας τὰς συμφορὰς τὰς ὅποιας ἔπαθαν οἱ Ἑλληνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, δὲν ἐμνησικάκησαν κατὰ τῶν Ρώσων, διότι τοὺς ἐγκατέλειψαν. Μετ’ ὀλίγα ἔτη (1788), ὅταν πάλιν οἱ Ρῶσοι ἥρχισαν νέον πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ Ἑλληνες καὶ πάλιν ἐπανεστάησαν. Κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν ἐπανάστασιν πολὺ σπουδαῖοι εἶναι οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες ἐνὸς νέου ἥρωος, τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

Ο Λάμπρος Κατσώνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας. Εἰς τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Κατόπιν ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ωσικὸν στρατόν, εἰς τὸν ὅποιον ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Ὅταν λοιπὸν τὸ 1778 ἥρχισεν ὁ νέος ωσιοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Λάμπρος ἤλθεν εἰς τὴν Τεργέστην. Ἐκεῖ παρεκίνησε τοὺς δμογενεῖς, καὶ ἡτοίμασαν τρία πλοῖα, καὶ μὲ αὐτὰ ἔπλευσε πρὸς τὸ Αἴγαϊον. Ἐδῶ ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ ἔκχοιρευσε 12 πλοῖα.

’Αφ’ οὗ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Λάμπρος ηὔξησε τὸν στόλον του, ἔκυρίευσε τὸ Καστελλόριζον καὶ ἐπὶ δύο ἔτη ἐνίκησε πολλάκις τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐφοβήθη τὴν τόλμην τοῦ Λάμπρου, καὶ ἐπροσπάθησε μὲ ἐλκυστικὰς προτάσεις νὰ τὸν κάμῃ νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ ὁ Λάμπρος ἀπέρριψεν ὅλας τὰς προτάσεις τῶν Τούρκων. Τὸ 1790 μάλιστα παρέλαβεν εἰς τὰ πλοῖά του καὶ τὸν ἀριανὸν Ἀνδροῦτσον μὲ 500 παλληκάρια καὶ τότε πλέον ἔγινεν ὁ τρίμος τῶν Τούρκων. Τουρκικὸν πλοῖον δὲν ἐτολμοῦσε νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ Αἴγαίον πέλα- Εἰκ. 1. Λάμπρος Κατσώνης γος.

’Αλλὰ τότε ἐπαθεὶς μίαν μεγάλην συμφοράν. Μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εύβοιάς συνηντήθη μὲ μεγάλον τουρκικὸν στόλον ἐκ 30 πλοίων, ἐν ᾧ αὐτὸς δὲν εἶχε μαζί του, παρὰ μόνον ἑπτά. Ἐν τούτοις ὁ Λάμπρος δὲν ἐδίστασεν, ἀλλὰ συνῆψε μὲ αὐτὸν ναυμαχίαν. Ἡ πάλη ἦτο ἄνισος. Οἱ Ἑλληνες ὅμως ἥγωνίσθησαν γενναίως καὶ ἔκαμαν εἰς τὸν ἔχθρὸν μεγάλην καταστροφήν. 3 χιλιάδες ἐφονεύθησαν. Ἀλλὰ ὁ Λάμπρος ἐπαθεὶς πανωλεθρίαν, διότι ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 ἄνδρας. Εἰς τὴν ναυμαχίαν δὲ αὐτὴν ἀναφέρεται τὸ δημῶδες δίστιχον :

Σὰν σ' ἀρέσει Μπάρμπα Λάμπρο
ξαναπέρασ' ἀπ' τὴν "Αντρο.

’Αλλ’ ὁ Λάμπρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ἀπὸ τὴν συμφορὰν αὐτήν. Ἡρχισε νὰ ἀναδιοργαγώνῃ τὸν στό-

Εἰκ. 2. Ὁ Ἀνδροῦτσος.

γε διὰ πλοίου εἰς τὴν Ἰθάκην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπέθανεν.

Ο Ἀνδροῦτσος μὲ τοὺς κλέφτας του διέσχισε τὴν Πελοπόννησον καταδιωκόμενος ἀπὸ 6 χιλ. Τούρκους καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Στερεάν Ελλάδα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν Επτάνησον. Ἄλλοι οἱ Ἐνετοὶ παρέδωσαν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, οἵ δοποῖοι τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.

5. Η Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ οἱ Ἑλληνες.

Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπι-

λον του. Τότε ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίναν νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον διότι ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸς διωρὶς ἀπήντησεν : « Ἐν ἡΑἰκατερίνα συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην, δ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψεν ἀκόμη τὴν ἰδικήν του ». Απεφάσισε δὲ νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα. Κατέλαβε μὲ τὸν Ἀνδροῦτσον τὸ Ταίνορον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαμνεν ἐπιδομὰς κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἄλλοι ἐπὶ τέλους, βλέπων, ὅτι ἡ ἐπανάστασις χωρὶς ξένην βοήθειαν δὲν ἥμποροῦσε νὰ διατηρηθῇ, ἔφυ-

κρατοῦσε τὸ φεουδαλικὸν σύστημα. "Ολην τὴν γῆν κα-
τέχουν οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί, οἱ δόποιοι εἶναι ἀνε-
ξάρτητοι, καὶ δὲν ὑπακούουν οὐδὲ εἰς αὐτὸν τὸν βασι-
λέα των. 'Ο λαὸς εἶναι δοῦλος καὶ ὑποχρεωμένος νὰ
καλλιεργῇ τοὺς ἀγροὺς τῶν κυρίων του.

'Απὸ τὸν 16ον αἰῶνα ὅμως, μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς
πυρίτιδος οἱ ἵπποται εὐγενεῖς ἔχασαν τὴν δύναμιν των,
διότι ἐφεύρεθησαν τὰ πυροβόλα, καὶ ἐδημιουργήθη-
σαν τακτικὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα Μὲ τὴν ἐφεύ-
ρεσιν δὲ τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ μὲ τὰς ἀνακαλύ-
ψεις, πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ ἐπλούτισαν, διότι ἐπεδόθη-
σαν εἰς τὸ ἐμπόριον. 'Ἐδημιουργήθη λοιπὸν μία μεσαία
τάξις τῆς κοινωνίας πλευσιωτέρα ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ἡ
λεγομένη ἀστική. 'Η ἀστικὴ αὐτὴ τάξις συνενώθη μὲ
τοὺς βασιλεῖς εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐσύν-
τριψε τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν.

'Απὸ τότε ηὕξησεν ἡ δύναμις τῶν βασιλέων καὶ ἐπε-
κράτησε παντοῦ ἡ ἀπόλυτος μοναρχία. Οἱ εὐγενεῖς καὶ
ὁ κλῆρος τώρα διά νὰ προστατεύσουν τὰ συμφέροντα
καὶ τὰ προνόμια των, συνεφιλιώθησαν μὲ τοὺς βασι-
λεῖς καὶ ἔγιναν πιστοὶ ὑπηρέται αὐτῶν. 'Ο γεωργικὸς
λαὸς ἔμεινεν εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν δούλιαν ἥτο
καὶ ποίνην. Οἱ πολλοὶ ἀστοὶ ἐπίσης δὲν ἀπέκτησαν δικαι-
ώματα. Αὐτοὶ καὶ οἱ γεωργοὶ ἐβάσταζαν ὅλα τὰ βάρη
καὶ ἐπλήρωναν τοὺς φόροις. "Όλα τὰ ἀξιώματα καὶ
προνόμια εἶχαν οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κλῆρος.

'Η κατάστασις αὐτὴ ἐξηκολούθησεν ἔως τὸ τέλος
τοῦ 18ου αἰῶνος. 'Αλλὰ τότε ἡ ἀστικὴ τάξις, ἡ δούλια
μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ἀπέκτησε μεγάλην
δύναμιν, συνενώθη μὲ τὴν ἐργατικὴν καὶ μὲ τὴν ἀγρο-
τικὴν τάξιν καὶ ἔκαμεν ἐπαναστάσεις εἰς ὅλα τὰ εὐρω-
παϊκὰ κράτη ἐναντίον τῶν βασιλέων, τῶν εὐγενῶν καὶ

τοῦ κλήρου. Ἡ σπουδαιωτέρα ἀπὸ ὅλας αὐτὰς ἦτο ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις κατήργησε τὰ προνόμοια τῶν εὐγενῶν, ἐψήφισε τὴν ισότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν διανομὴν τῶν ἀγρῶν εἰς τοὺς ἀγρότας, καὶ καθιέρωσεν ὅτι ὁ λαὸς εἶναι ὁ κυρίαρχος κάθε χώρας. Ἐπὶ τέλους δὲ κατήργησε καὶ τὴν βασιλείαν καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας.

Εἰκ. 3. Ὁ Ναπολέων

“Ολλανδίας, Πρωσίας, Ισπανίας καὶ Αύστριας, εἰς τοὺς διοίους κατόπιν προσετέθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἐκήρυξεν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν Γαλλίαν ἔσωσεν εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὁ μέγας Ναπολέων, ὁ ὄποιος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων.

Ὁ Ναπολέων ἐπολέμησεν ἐναντίον δῆλης τῆς Εὐρωπῆς, ἐνίκησεν εἰς πολλὰς καὶ μεγάλας μάχας δῆλους τοὺς στρατοὺς αὐτῆς, διέλυσε τὸ Γερμανικὸν κράτος καὶ ἤναγκασε τὸν αὐτοκράτορα αὐτοῦ νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αύστριας, καὶ τέλος ὅχι μόνον ἐμεγάλωσε τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκαμεν ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρωπῆς νὰ τὸν ὑπακούουν. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐνικήθη. Ἡ Γαλλία ἐπανῆλθεν εἰς τὰ παλαιά της δρια καὶ ἐγκαθιδρύθη εἰς αὐτὴν πάλιν ἡ παλαιὰ βασιλεία.

‘Αλλ’ ὅμως ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας δὲν ἦτο πλέον

λῆσ τῆς Εὐρωπῆς, Ἀγγλίας,

ἀπόλυτος μονάρχης. Κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα ἐγκατεστάθη καὶ μία βουλὴ ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ἐκλεγομένη ὑπὸ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν, καὶ μία γερουσία, τῆς ὅποιας τὰ μέλη ἔξελεγεν ὁ βασιλεὺς. Τὸ δὲ σπουδαιότερον, διετηρήθησαν αἱ ἰδέαι τῆς ἴσοτητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων, αἱ ὅποιαι καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιδράσῃ καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας. Αἱ ἰδέαι τῆς περὶ ἐλευθερίας καὶ ἴσοτητος ἐσυγκίνησαν τοὺς Ἑλληνας, οἵ δοποῖοι πάντοτε εἶχαν εἰς τὸν νοῦν των τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἰδίως συνέλαβαν πολλὰς ἐλπίδας ὅτι εἰς τοῦτο ἡμποροῦσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ ὁ Ναπολέων, ὅταν οὗτος κατέλυσε (1797) τὸ κράτος τῆς Ἐνετίας. Τότε τὰς μὲν ἄλλας χώρας τῆς Ἐνετίας ἔλαβεν ἡ Αὐστρία, τὰς δὲ Ἰονίους νήσους ἐκράτησεν ἡ Γαλλία.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἐπτανήσου ὑπεδέχθησαν τοὺς Γάλλους ως ἐλευθερωτάς. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα, ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ναπολέοντος θὰ ἀναστηθῇ καὶ πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία. Εἰς τὴν ἔξεγερσιν αὐτὴν τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος συνετέλεσε τότε καὶ ἡ ἐμφάνισις καὶ ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Ρήγα Φεραίου.

6. Ρήγας Φεραίος.

Ο Ρήγας ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστīνον τῆς Θεσσαλίας. Λέγεται δὲ Φεραῖος, διότι πλησίον εἰς τὸ Βελεστīνον ἦτο ἡ ἀρχαία πόλις Φεραί. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ζαγορᾶς, τὰ ὅποια τότε ἥκμαζαν. Κατόπιν ἐπὶ δύλιγα ἔτη ἔκαμε τὸν διδά-

σκαλον, καὶ τὸ 1780 ἐπῆγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον.⁷ Εδῶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του, ίδίως δὲ ἔμαθε ξένας γλώσσας. Τὸ 1790 δὲ ἔγινε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μαυρογένους.

Τότε ἔξεράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Αὐτὴ ἔξήγειρε τὴν γενναίαν ψυχὴν τοῦ Ρήγα, δ ὁποῖος διαρκῶς εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ κινήσῃ ὅλους τοὺς Ἑλληνας εἰς ἐπανάστασιν.⁸ Ήρχισε λοιπὸν ἀδιάκοπον ἀλληλογραφίαν μὲ πολλοὺς πλουσίους ἐμπόρους, ἀρματωλούς, ἐπισκόπους, καὶ ἄλλους προύχοντας τῆς Ἑλλάδος. Συγχρόνως κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συντάξῃ χάρτην τῆς Ἑλλάδος, διάφορα συγγράμματα χρήσιμα διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ πρὸ πάντων ποιήματα. Μὲ αὐτὰ προέτρεπεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ ίδίως τοὺς Ἑλληνας νὰ λάβουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν τυράννων. Κατόπιν ὁ Ρήγας καὶ διὰ νὰ τυπώσῃ αὐτὰ καὶ διὰ νὰ πλησιάσῃ τὴν ἐπαναστατημένην Γαλλίαν ἐπῆγεν εἰς τὴν Βιέννην.⁹ Έκεῖ συνεννοήθη μὲ πολλοὺς ὅμογενεῖς ἐμπόρους καὶ σπουδαστάς, καὶ ἦρχισεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ναπολέοντα, δ ὁποῖος τότε εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν.¹⁰ Ο Ρήγας ἦθελε νὰ παρακινήσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ βοηθήσῃ μὲ στρατὸν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Ο Ναπολέων τότε τὸν ἐποσκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἐνετίαν διὰ νὰ συνεννοήθῃ προσωπικῶς. Ο Ρήγας πρὸς τοῦτο ἐπῆγεν εἰς Τεργέστην.¹¹ Εδῶ ὅμως οἱ Αὔστριακοὶ εύρηκαν εἰς τὰς ἀποσκευάς του τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις του καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν του, τὸν συνέλαβον μὲ 8 ἄλλους συντρόφους του καὶ τὸν ἔφεραν ὀπίσω εἰς τὴν Βιέννην.

Έκεῖ κατὰ τὴν ἀνάκοινην του ὁ Ρήγας δὲν ἔκρυψε

τοὺς σκοπούς του, ἀλλὰ εἶπεν εἰς τὸν ἀνακριτήν : « Ἔ-
πειτα ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, διὸ μόνος μου
πόθος εἶναι νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα μου ἀπὸ τοὺς
τυράννους ».

Ἡ Αὐστριακὴ ὅμως Κυβέρνησις, ἡ διοία τότε ἦτο
σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ἔστειλεν αὐτὸν καὶ τοὺς συν-

Εἰκ. 4. Ρήγας δ Φεραίος.

τρόφους του δεμένους εἰς τὸ Βελιγράδιον καὶ τοὺς πα-
ρέδωκεν εἰς τὸν Πασσᾶν αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ τοὺς ἐφό-
νευσεν ὅλους εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Βελιγραδίου (Μάϊος
τοῦ 1798).

Ο Ρήγας ἔπεισε. Τὸ αἷμά του ὅμως ἄναψε φωτιὰν
εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ποιήματά του
ἐτραγουδοῦντο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέδωκαν
εἰς ὅλον τὸ ἔθνος τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἐλευθερίαν
τὸν ὃποῖον εἶχεν ἔκεινος. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μετὰ τὴν
ἀπελευθέρωσίν της ἡ Ἑλλὰς ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του
πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου μὲ τὴν ἐπιγραφήν : « Ο Ρήγας

ἔσπειρε σπόρον ἐλευθερίας, ὁ δόποῖος ἐβλάστησε καὶ ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους».

7. Ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ.

Oi Σουλιώται. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα μερικοὶ ποιμένες χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἀνέβησαν εἰς τὰ ἄγρια καὶ ἀπόκρημνα ὅρη ποὺ εἶναι N. A. τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔκει ἔκτισαν 4 χωρία, τὸ Σούλι, τὴν Κιάφαν, τὸ Ἀβαρίκον καὶ τὴν Σαμονίβαν. Οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν χωρίων αὐτῶν ὀνομάζονται Σουλιώται.

Εἰς τὰ χωριά των αὐτὰ ὡχυρωμένοι οἱ Σουλιώται ἔζουσαν ἐλεύθεροι. Ἡσαν διηρημένοι εἰς γένη (φάρας), καὶ κάθε φάρας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἀνδρειότερος ἀνήρ. Ὁλοὶ δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φαρῶν ἀποτελοῦσαν ἔνα γενικὸν συνέδριον, τὸ δοποῖον ἀπεφάσιζε διὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα ὅλων τῶν Σουλιωτῶν.

Ἄργύτερα ὅταν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων αὐτῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἔκτισαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἄλλα 7 χωρία. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων αὐτῶν, ὅταν ἦτο πόλεμος, ἀνέβαιναν καὶ ἐκλείοντο εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους τέσσαρα.

Ο βίος τῶν Σουλιωτῶν διήρχετο εἰς τὸν πόλεμον ἥτις εἰς τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις, ὅπως καὶ τῶν Κλεφτῶν. Οἱ Τούρκοι ἐπειδὴ δὲν ἥμποροῦσαν νὰ τοὺς ὑποτάξουν, τοὺς ἄφιναν ἐλευθέρους καὶ ἥρκοῦντο εἰς ἔνα μικρὸν φόρον. Ὅταν ὅμως τὸ 1788 ἔγινε πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, τὰ πράγματα ἤλλαξαν.

Ο Ἀλῆ πασσᾶς καὶ ὁ πρῶτος πόλεμος αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ο Ἀλῆς ἦτο υἱὸς ἐνὸς Μπέη ἀπὸ τὸ Τεπελένι. Ἀπὸ μικρᾶς ἥλικίας ἔμεινεν ὁρφανὸς

ἀπὸ πατέρα καὶ ἔχασε τὰ κτήματά του. Ἐν τούτοις μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά του καὶ τὴν πανουργίαν του κατώρθωσεν ὀλίγον κατ’ ὀλίγον νὰ ἀποκτήσῃ δύναμιν, νὰ καταλάβῃ τὰ Ἰωάννινα, καὶ νὰ τὸν ἀναγγωρίσῃ ὁ σουλτᾶνος ὡς διοικητήν. Ἀπὸ τότε ὁ Ἄλης ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχήν του καὶ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον. Μὲ τὰς πανουργίας του καὶ τὰ κακουργήματά του κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Θεσαλίας. Τότε φυσικὰ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του καὶ εἰς τὸ Σουλι. Δὲν ἥμποροῦσε νὰ βλέπῃ τοὺς Σουλιώτας ἀνεξαρτήτους ἀφ’ οὗ ὅλη ἡ πέριξ χώρα ἦτο ἴδική του. Ἀπεφάσισε μὲ κάθε τρόπον νὰ τοὺς ὑποτάξῃ.

Κατὰ πρῶτον ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου τὸ 1791 μὲ 3 χιλ. Ἄλβανούς. Ἄλλα οἱ Σουλιώται ἐνίκησαν αὐτούς, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγήν, καὶ τοὺς κατέδιωξαν ἔως τὰ Ἰωάννινα.

Δεύτερος πόλεμος τοῦ Ἄλη πασσᾶ ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1792) ὁ Ἄλης ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ ἐκστρατεύῃ ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Διὰ νὰ προφύτασῃ ὅμως τοὺς Σουλιώτας ἀπροετοιμάστους μετεχειρίσθη δόλον. Ἐπροσποιήθη ὅτι θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἔζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δὲν ἔπεσαν εἰς τὴν παγίδα τοῦ Ἄλη. Ὁ Τζαβέλλας ὅμως ἐγελάσθη καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Ἄλην μὲ τὸν υἱόν του Φῶτον καὶ μὲ 70 ἄνδρας.

‘Ο πασσᾶς κατ’ ἀρχὰς πραγματικῶς ἐφάνη ὅτι πορεύεται ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου. Καθ’ ὅδὸν ὅμως, ὅταν εἰς ἔνα σταθμὸν οἱ Σουλιώται ἀφῆκαν τὰ ὅπλα καὶ ἤρχισαν, κατὰ τὴν συνήθειάν των, νὰ ἐπιδίδωνται

εἰς ἀσκήσεις, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ περικυκλώνονται ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, συλλαμβάνονται καὶ δέσμιοι ὁδηγοῦνται εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μετὰ τοῦτο δὲ Ἀλῆς ἥλλαξε πορείαν καὶ διηυθύνθη κατὰ τοῦ Σουλίου.

Εὐτυχῶς ἔνας ἐκ τῶν Σουλιωτῶν εἶχε κατορθώσει νὰ διαφύγῃ. Οὗτος ἔσπευσεν εἰς τὸ Σοῦλι καὶ ἀνήγγειλε τὴν προδοσίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐπομένως, ὅταν ὁ Ἀλῆς ἔφθασε πρὸ τοῦ Σουλίου, εὑρῆκε τοὺς Σουλιώτας ἐτοίμους διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. Καὶ πραγματικῶς ἀπέκρουσαν ὅλας τὰς ἐφόδους.

‘Αφ’ οὖ δὲ Ἀλῆς ἀπελπίσθη ὅτι θὰ ἡμποροῦσε νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, κατέφυγε πάλιν εἰς τὴν πανουργίαν. Διέταξε νὰ φέρουν ἐνάπιόν του τὸν Τζαβέλλαν καὶ τοῦ ὑπεσχέθη πολλὰς ἀμοιβάς, ἀν τὸν βοηθήσῃ νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι. ‘Ο Τζαβέλλας τότε ἐπροσποιήθη ὅτι συμφωνεῖ, καὶ ἐξήτησεν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Σοῦλι διὰ νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους συμπατριώτας του. ‘Ο Ἀλῆς τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν, ἀλλ’ ἐκράτησεν ὡς ὅμηρον τὸν υἱόν του Φῶτον.

‘Ο Τζαβέλλας ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Σοῦλι εἶπεν εἰς τοὺς Σουλιώτας τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ ἀντισταθοῦν. Συγχρόνως ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀλῆν τὴν ἐξῆτης ἐπιστολήν :

Βεζύρη Ἀλῆ Πασσᾶ !

Χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἔνα δόλιον. Εἴμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἔνα κλέφτην ὡσὰν κι’ ἐσένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ δῆμος ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσει, πρὶν ἀποθάνω.... ‘Αν δὲ υἱός μου, νέος καθὼς είναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν είναι ἀξιος νὰ ζῇ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπὸν ἀπιστε. Εἴμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμα σου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Νολαΐτικης

Καπετάν Λάμπρος Τζαβέλλας

Καὶ πραγματικῶς ὁ Φῶτος ἐδείχθη ἄξιος υἱὸς τοῦ πατρός του. Ὅταν κατόπιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ τὸν ἐφοβέριζε μὲ βασανιστήρια διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ πατρός του, ἀπήντησε: «Δὲν σὲ φοβᾶμαι, ὁ πατέρας μου θά με ἐκδικηθῇ».

Ο Ἀλῆς, ἔγινεν ἔξω φρενῶν, ὅταν ἐδιάβασε τὸ γράμμα τοῦ Λάμπρου. Ετοίμασε μεγάλην ἔφοδον ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ἀλλὰ οἱ Σουλιώται ἀντεστάθησαν ὡς λέοντες. Αὐταὶ αἱ γυναῖκες των μὲ τὴν Μόσχων, τὴν σύζυγον τοῦ Τζαβέλλα, ἐπὶ κεφαλῆς ἐπολεμοῦσαν γενναίως. Ἐπὶ τέλους οἱ Ἀλβανοὶ ὀπισθοχώρησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ο Ἀλῆς τοῖς τοὺς ὀδόντας ἀπὸ τὴν λύσσαν του ἐσπευσεν ἐφιππος εἰς τὰ Ἰωάννινα διὰ νὰ σωθῇ.

Κατόπιν ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Φῶτον καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιώτας.

Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ ἐναντίον τοῦ Σουλίου καὶ ἄλωσις αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τοῦτο ὁ Ἀλῆς δὲν ἥμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ. Δὲν ἥμπορδῦσε νὰ ἀνεχθῇ τοὺς Σουλιώτας ἀνεξαρτήτους. Τὸ 1800 λοιπὸν ἐπετέθη πάλιν αἱφνιδίως ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ Σουλιώται, μὲ ἀρχηγόν τους τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, ἀπέκρουσαν τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Ἀλῆς τώρα ἀπεφάσισε νὰ μὴν ὑποχωρήσῃ καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Σοῦλι.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε τρία ἔτη. Οἱ Σουλιώται ὑπέφεραν πολλὰς στεργήσεις. Ὅπερεραν ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὰ χιόνια καὶ τὴν βροχήν. Ἡρχισαν νὰ τοὺς λείπουν τὰ τρόφιμα, καὶ ἐζούσαν μὲ φίλας τῶν φυτῶν. Ἐπὶ τέλους ἥρχισε νὰ τοὺς λείπῃ τὸ νερόν. Ἡναγκάζοντο νὰ κρεμοῦν ἀπὸ τὰ τείχη μακρὰ σχοινία μὲ σπόργγους εἰς τὸ

άκρον διὰ νὰ μαζεύουν τὰς ὀλίγας σταγόνας τοῦ νεροῦ, ποὺ ἥσαν εἰς τὰ κοιλώματα τῶν βράχων. Ἐν τούτοις οἱ Σουλιῶται ἀνθίσταντο. Καὶ μόνον ἡ προδοσία κατέστρεψε τὸ Σοῦλι.

Κάποιος Σουλιώτης Πήλιος Γούσης εἶχε δειχθῆ ἐις μίαν μάχην δειλός, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεριφρονεῖτο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Σουλιώτας. Αὐτὸς λοιπόν, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς συμπατριώτας του, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀλῆν χρήματα καὶ ὠδήγησε νύκτα ἀπὸ στενωποὺς εἰς τὸ Σοῦλι διακοσίους Τούρκους, καὶ τοὺς ἔκρυψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὅταν ἥρχισεν ἡ ἔφοδος τῶν Τούρκων, αὐτὸὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐπετέθησαν ἐκ τῶν ὅπισθεν. Τότε οἱ Σουλιῶται ἤναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς ἓνα ὑψηλὸν βράχον, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ ἐκκλησία τῆς Ἅγιας Παρασκευῆς. Ἄλλὰ ἐκεῖ ἐστεροῦντο ὕδατος. Ἔναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ συνθηκολογήσουν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἀπέλθουν ὅπου θέλουν, μὲ τὰ ὅπλα των καὶ μὲ τὰς ἀποσκευάς των.

Οἱ Σουλιῶται ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των.

Εἰς τὴν Ἅγιαν Παρασκευὴν ἔμεινεν ὁ μοναχὸς Σαμουὴλ μὲ πέντε ἄλλους διὰ νὰ παραδώσουν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἀλῆ τὰ πολεμοφόδια, τὰ δποῖα ὑπελείποντο ἀκόμη εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ παραλάβουν τὸ ἀντίτιμόν των. “Οταν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἀλῆ ἐμέτρησαν τὰ χρήματα, ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ στρέφεται πρὸς τὸν Σαμουὴλ καὶ τοῦ λέγει : «Καὶ τώρα καλόγερε, ποίαν ποινὴν φαντάζεσαι ὅτι θὰ σοῦ ἐπιβάλῃ ὁ Βεζύρης, ἀφ' οὗ τόσον ἀνοήτως παρεδόθης εἰς τὰς χειράς του ;» «Καμμίαν», ἀπήντησεν ὁ Σαμουὴλ καὶ ἀμέσως ἐπυροβόλησεν ἐπὶ ἐνὸς βαρελίου πυρίτιδος, ἐπὶ τοῦ ὄποίου ἐκάθητο. Φοβερὸς κρότος ἤκούσθη, καὶ

ἡ Ἀγία Παρασκευὴ ἀνετινάχθη καὶ ἔθαψεν ὅλους ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς.

Αλλὰ τοῦτο τώρα ἔλαβεν ώς ἀφορμὴν δὲ ἄπιστος Ἄλης διὰ νὰ παραβῇ τὰς συνθήκας. Διέταξε δηλαδὴ νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτας. Οἱ Σουλιῶται εἶχαν διαιρεθῆ εἰς τρία σώματα. Ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τζαβέλλαν ἐπρόφθασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πάργαν, ἡ δούια, μαζὶ μὲ τὴν Ἐπτάνησον, εὑρίσκετο τότε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρώσων.

Τὸ δεύτερον σῶμα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κουτσούίκαν κατέφθασαν οἱ Τούρκοι πλησίον εἰς τὸ Ζάλογγον καὶ ἔκει τὸ ἐπολιόρκησαν στενῶς ἐπὶ ἐνδεῖς ἀποτόμου βράχου. Μετὰ δύο ἡμέρας ἔξηντλήθησαν αἱ τροφαὶ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τὰ πολεμοφόρδια. Τότε αἱ γυναικες αὐτῶν ἐφίλησαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ τέκνα των καὶ τὰ ἔρριψαν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἐπειτα ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορὸν καὶ εἰς κάθε γύρον αὐτοῦ ἐρρίπτετο μία εἰς τὸ ἴδιον μέρος. Ο χορὸς ἔξηκολούθησεν, ἔως οὕτης ἔπεσαν ὅλαι. Μετὰ τοῦτο οἱ ἄγδρες τὴν νύκτα ὀρμήσαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας διὰ μέσου τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ ἐκ τῶν 800 μόνον 150 κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Πάργαν.

Καὶ τὸ τρίτον σῶμα ἐκ 1000 Σουλιωτῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μπότσαρην δὲν εἶχε καλυτέον τύχην. Οἱ Τούρκοι τὸ ἐφόδιασαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Εἰς αὐτὸν οἱ Σουλιῶται ἀντεστάθησαν 4 μῆνας. Ἐπὶ τέλους ἐφονεύθησαν οἱ περισσότεροι, 45 δὲ μόνον ἐσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν. Ἀπὸ τὴν Πάργαν ἐπειτα οἱ Σουλιῶται ἐπέρρασαν εἰς τὴν Κέρκυραν.

Καταστροφὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου δὲ Ἀλῆ πασσᾶς ἥρχισε φοβερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀρματωλῶν. Μεταξὺ αὐτῶν πε-

ρίφημοι ἥσαν δὲ Νικοτσάρας, δὲ Βλαχάβας, οἱ Κατσαντωναῖοι καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ μὲ τὰ ὅπλα δὲν ἡμποροῦσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς τὸν δόλον, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἄλλους συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε, καὶ μὲ ἄλλους ἐσυνθηκολόγησε.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ αὐτὸς ἐτιμωρήθη. Ὁ σουλτανὸς ἐνόησε τὰ σχέδιά του, τὸν ἐκήρυξεν ἀποστάτην, καὶ ἔστειλεν ἐναντίον του πολὺν στρατόν. Ὁ Ἀλῆς ἐνικήθη, ἐπολιορκήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ἐπὶ τέλους ἐφονεύθη (1822). Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ οἱ Σουλιῶται εὑρῆκαν εὐκαιρίαν, καὶ ἐπῆραν πάλιν ὅπισω ἀπὸ τὸν Ἀλῆν τὸ Σουλι, δῆθεν διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν. Οἱ Σουλιῶται ἐφαίνοντο διὰ χάριν τοῦ Ἀλῆ ἐπολεμοῦσαν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Πραγματικῶς δῆμος τὸ ἔκαμναν, διότι τότε εἶχεν ἀρχήσει ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΤΑ ΠΡΟΟΙΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις διαφέρει πολὺ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις, τὰς δοποίας εἶχαν κάμει πρότερον οἱ Ἑλληνες. Αἱ ἄλλαι ἐπαναστάσεις ἥσαν τοπικαί. Ἀλλοτε δηλ. ἐπαναστατοῦσε μόνον ἡ Πελοπόννησος, ἄλλοτε μόνον ἡ Στερεά, ἄλλοτε μόνον μερικαὶ νῆσοι. Ἡ μεγάλη δμως ἐπανάστασις ἔγινε μὲ σχέδιον, κατόπιν συνεννοήσεως ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἔλαβε γενικὸν χαρακτῆρα. Τὴν συνεννόησιν αὐτὴν κατώρθωσεν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Τὴν ἴδεαν τοῦ νὰ γίνη μία ἐταιρεία μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔθνος διὰ τὴν ἐπανάστασιν, συνέλαβαν τρεῖς τολμηροὶ καὶ φιλοπάτριδες Ἐλληνες ἐμπόροι εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἀρταν, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ιωάννινα καὶ ὁ Ἐμμαν. Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτριον. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀνδρες κατώρθωσαν τὸν σκοπὸν των διότι εἰργάσθησαν μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα.

Διὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἐθνους, δὲν ἔκαμαν εἰς τὴν ἀρχὴν κανένα ἀρχηγόν. Παρίσταναν τοὺς ἑαυτούς των ώς ἐπιτρόπους κάποιας ἀφανοῦς ἀρχῆς, καὶ ἄφιναν νὰ ὑπονοῆται ὅτι ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ ἦτο ὁ παντοδύναμος αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας.

Τὸ Ἐθνος τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦσε τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ’ ἥθελε νὰ ἔχῃ καὶ ἰσχυρὸν βοηθόν, τὸ ἐπίστευσεν. Εἰς ὀλίγα ἔτη ἡ Ἐταιρεία ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας μέχρι τῶν μικροτέρων χωρίων, καὶ πανταχοῦ, ὅπου ὑπῆρχαν Ἐλληνες. Μέλη τῆς Ἐταιρίας, ἥσαν ἀνδρες ἐξ ὅλων τῶν τάξεων, πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, λόγιοι, φαναριῶται, προύχοντες τῶν ἐπαρχιῶν, ἀρματωλοί, κλέφτες, ναυτικοί, ἐμπόροι, γεωργοί. Ἐν γένει ὀλόκληρον τὸ Ἐθνος εἶχεν ἀσπασμῆ τὴν ἴδεαν τῆς ἐπαναστάσεως. Παντοῦ ἐγίνοντο προετοιμασίαι, κατεσκεύαζαν ὅπλα, καὶ συνήθιζαν πυρίτιδα. Ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἔδρα τῆς Ἐταιρίας μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἄλλ’ ὅσον ἡ Ἐταιρεία ἐξηπλώνετο, τόσον ὑπῆρχε κίνδυνος, νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κατενόησαν λοιπὸν οἱ ἀρχηγοὶ τὴν ἀνάγκην νὰ κάμουν ἓνα ἀρχηγόν, διὰ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἡθελαν ὅμως νὰ εἴναι τοιοῦτος, ὥστε νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ Τσάρος εἶναι ἐν γνώσει τῆς Ἐταιρίας. Κατόπιν ἀποτελούνται ἀρ-

χηγίαν εἰς τὸν Κερκυραῖον Ἰωάννην Καποδίστριαν, δόποιος τότε ἦτο ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' οὗτος ἤξευρεν, δτι ἡ Ἐπανάστασις ἤθελεν ἀρχηγὸν στρατιωτικὸν καὶ δὲν ἐδέχθη. Τότε ἀπετάθησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην.

Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν. Ο πατήρ του εἶχε γίνει ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας. Αὐτὸς δὲ ἦτο ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατὸν καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου Ἀλέξανδρου, εἶχε λάβει μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ εἰς μίαν μάλιστα εἶχε χάσει τὸν δεξιόν του βραχίονα. Ο Ἀλέξανδρος, εὐγενὴς φιλόπατρις νέος, ἐδέχθη ἀμέσως τὴν ἀρχηγίαν (Ιούνιος 1820).

Ἡ ἀγγελία, δτι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης εἶναι δότης ἀρχηγὸς ἐγέμισεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν ὅλους Ἑλληνας. Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐθεωρήθη ὡς δόποδόρομος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

2. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Μολδανίᾳ καὶ Βλαχίᾳ.

Ο Ὑψηλάντης, ἀφ' οὗ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἐταιρείας, μετέβη εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν. Ἐκεῖ συνεννοήθη μὲ τοὺς πολυαριθμούς Ἑλληνας τῶν μερῶν

αὐτῶν, καὶ ἀπεφάσισεν ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ τὴν Μολδανίαν καὶ τὴν Βλαχίαν.

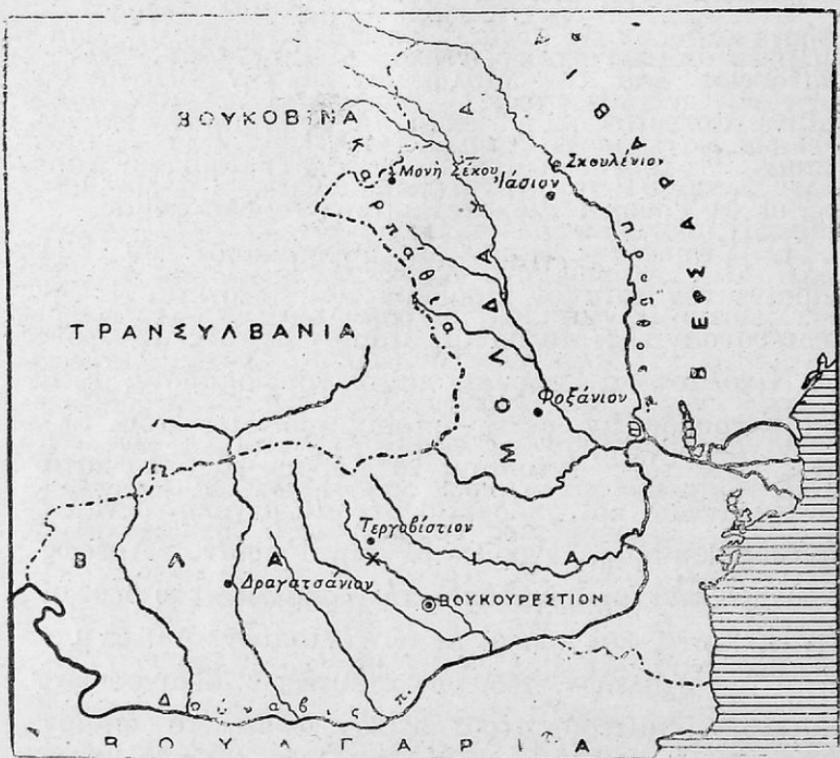
Εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς ἦσαν Ἑλληνες ἥγεμόνες, οἱ δοποῖοι ἦσαν μέλη τῆς Φιλικῆς Εταιρείας, καὶ ὅλη ἡ

διοίκησις ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Αἱ φρουραὶ τῶν ἡγεμόνων ἀπετελοῦντο ἐξ ἀρματωλῶν καὶ πολεμιστῶν ἔμπειρων καὶ εἶχαν ἀρχηγοὺς ἴκανούς, ὡς τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, τὸν Φαρμάκην, τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην καὶ ἄλλους. Τουρκικὸς δὲ στρατὸς δὲν ὑπῆρχε καθόλου εἰς αὐτάς. Ἐπειτα ἡ ἔναρξις τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Βλαχίαν θὰ ἔκαμψε πιστευτὸν ὅτι ἡ Ρωσία θὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπαναστασιν. Ἐκ τούτου οἱ μὲν Ἑλληνες θὰ ἐλάμβανον θάρρος, οἱ δὲ Τούρκοι θὰ κατελαμβάνοντο ὑπὸ φόβου.

Οἱ Υψηλάντης λοιπὸν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 διαβαίνει τὸν ποταμὸν Προοῦθον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαυίας Ιάσιον μὲ τοὺς ἀδελφούς του Νικόλαον καὶ Γεώργιον καὶ δλίγους δπαδούς. Ἐκεῖ ἐκδίδει προκήρυξιν, μὲ τὴν δποίαν προσκαλεῖ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς ἐντοπίους νὰ λάβουν τὰ δπλα κατὰ τῶν τυράννων, καὶ ὑπόσχεται ὅτι μία μεγάλη δύναμις θὰ τοὺς βοηθήσῃ, ἐννοοῦσε δὲ τὴν Ρωσίαν. Ἄμεσως ἔσπευσαν νὰ ταχθοῦν ὑπὸ τὴν σημαίαν του δλοι οἱ ἐκεῖ Ἑλληνες, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἐντοπίων 500 δὲ μαθηταὶ τῶν σχολείων, γέοι τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν, ἀποτελοῦν ιδιαίτερον στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ δποῖον ὀνομάσθη ἱερὸς λόχος, κατὰ μίμησιν τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων.

Κατόπιν δὲ Ἀλέξανδρος ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ δικαὶος ἔρχεται εἰδησις ὅτι δὲ Τσάρος ἀπεκήρυξε τὸν Υψηλάντην, καὶ ὅτι τουρκικὸς στρατὸς ἐπέρχεται ἐναντίον αὐτοῦ. Τότε οἱ ἐντόπιοι ἐγκατέλειψαν τὸν Υψηλάντην. Οἱ Υψηλάντης ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸς τὰ Καρπάθια, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ καταφύγῃ εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος.

Οι Τοῦρκοι ἔφθασαν αὐτὸν εἰς τὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν γενναίως, ἀλλὰ ἐνικήθησαν. Ὁ ιερὸς λόχος ἐπεσεν δόλος εἰς τὴν Μύσην ὅπου ἐτάχθη. Τότε δὲ Ὅψηλάντης

Εἰκ. 6. Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδαυίαν καὶ Βλαχίαν.

ἀπελπίσθη καὶ ἔφυγε πρὸς τὰ Αὐστριακὰ σύνορα μὲ τὸν σκοπόν, ἵνα ἐκ τῆς Αὐστρίας κατέληθη διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ ἡ φιλότουρκος Αὐστρία τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἔκλεισεν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου ἔμεινε μέχρι του 1827. Καὶ ἀπηλευθερώθη μὲν τότε διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Τσάρου, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανεν, διότι εἰς τὴν φυλακὴν εἶχε πάθει ἡ νύγεια του.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κίνημα τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας ἀπέτυχεν, ἀλλὰ δὲν ἔμελλε νὰ τελειώσῃ χωρὶς λαμπρὰ κατορθώματα.

Ο Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης μὲ 500 ἄνδρας εἰς τὸ χωρίον Σκουλένι, πλησίον τοῦ Προύθου, προσεβλήθη ἀπὸ 6 χιλ. Τούρκους. Ἀντεστάθη γενναίως, ἀλλ᾽ η νύκη ἦτο ἀδύνατος. Ἀφοῦ ἐφονεύθησαν τὰ $\frac{3}{4}$ τῶν ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δὶς τρισάριθμοι, οἱ ἄλλοι διεσπάρησαν κολυμβῶντες τὸν Προύθον.

Ο Γεωργάκης Ὄλύμπιος καὶ δὲ Φαρμάκης μὲ 350 πιστοὺς ὁπαδούς, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Υψηλάντου, κατέλαβον τὴν μονὴν τοῦ Σέκου. Ἐκεῖ ἐπολιορκήθησαν ἀπὸ 4 χιλ. Τούρκους. Ο Γεωργάκης, δὲ οποῖος μὲ 11 ἄνδρας κατεῖχε τὸ κωδωνοστάσιον, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἔκαυσεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ καὶ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Τούρκους. Ο δὲ Φαρμάκης, δὲ οποῖος ἦτο ἐντὸς τῆς Μονῆς, ἐσυνθηκολόγησεν ὑπὸ τὸν δρόν νὰ ἀπέλθῃ μὲ τὰ ὅπλα του. Ἀλλὰ μόλις ἔξηλθε μὲ τοὺς στρατιώτας του, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Η ἐπανάστασις τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας, ἀν καὶ ἀπέτυχεν, ἔγινεν ωφέλιμος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Τούρκοι ἔλαβαν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ ἐπανάστασις γίνεται διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ρωσίας, καὶ εἶχαν πάντοτε ἔκει ἔτοιμον στρατόν, τὸν ὁποῖον ἡ μποροῦσαν νὰ διαθέσουν διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος.

τουρκικὸς ὄχλος διέτρεχε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίγωρα, καὶ ἐλήστευε καὶ ἔσφαζε τοὺς Χριστιανούς. Αἱ αὐταὶ σφαγαὶ ἔγιναν συγχρόνως καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, Λάρισαν, Σμύρνην, Κυδωνίας, Κῶν, Ρόδον, Κρήτην, Κύπρον.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ φόρου τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων σφαγῶν δὲν ἦσαν ὅπως τὰ ἐπερίμεναν οἱ Τοῦρκοι. Αὔτοὶ ἐφαντάζοντο ὅτι, ἂμα φονεύσουν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἔθνους, οἱ Ἕλληνες θὰ φοβηθοῦν καὶ ἡ ἐπανάστασις θὰ σβεσθῇ. Ἄλλὰ συνέβη ὅλως διόλου τὸ ἔναντίον. Αἱ σφαγαὶ καὶ ὁ φόρος τοῦ Πατριάρχου ἐνίσχυσαν τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐγένησαν εἰς τὰς ψυχάς των τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως, προσέτι δὲ ἔδωσαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν χαρακτῆρα θρησκευτικόν. Ὁ ἀγὼν ἦτο ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ
ΕΚΡΗΞΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1821)

1. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ.

Ἡ Πελοπόννησος· πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἐλλάδα ἔδωκεν ἡ Πελοπόννησος. Ἐδῶ ὅλα ἦσαν κατάλληλα διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως εὔκολα ἡμποροῦσαν νὰ ἐμποδισθοῦν στρατεύματα νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτήν. Ὁ ἔλληνικὸς πληθυσμὸς εἰς αὐτὴν ἦτο μεγάλος, ἐν ὃ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ὀλίγοι. Προσέτι ο πασσᾶς τῆς Πελοποννησοῦ ἔλει-

πεν ἀπ' αὐτὴν μὲ τὸν περισσότερον στρατόν του, διότι ἐποιορκοῦσε τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Τέλος εἰς Πελοπόννησον ὑπῆρχαν πρόκριτοι σπουδαῖοι, οἱ ὅποιοι ἡμποροῦσαν νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὸν λαὸν καὶ νὰ λάβουν

Εἰκ. 7. Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον.

τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γεωμανὸς καὶ ἄλλοι.

Ἐπειτα καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς ἦσαν προπαρασκευασμένοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Φιλι-

κῆς Ἐταιρείας καὶ ἀνυπομονοῦσαν πότε νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα διὰ νὰ λάβουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν τυράννων. Τοῦτο εἶχε κατορθώσει πρὸ πάντων ἕνας ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσας. Αὐτὸς περιήρχετο ὅλην τὴν Πελοπόν-

Εἰκ. 8. Ὁ Κολοκοτρώνης.

νησον καὶ διέδιδεν ὅτι ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἶναι ἔτοιμος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον, ὅτι εἰς μίαν ἡμέραν θὰ φονευθῇ ὁ Σουλτᾶνος καὶ θὰ καῆῃ Κωνσταντινούπολις καὶ ἄλλα παρόμοια, μὲ τὰ ὄποια ἔξήγειρε τὴν φαντασίαν τῶν χωρικῶν. Εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἐπίσης συνετέλεσε τότε καὶ ἡ κατὰ Ιανουάριον τοῦ 1821 ἀφιξις εἰς τὴν Μάνην τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη.

‘Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατήγετο ἀπὸ μεγά-

λην οίκογένειαν Κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων, οἵ δποίοι εἶχαν ἔξολοθρευθῆ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. "Οταν δὲ Κολοκοτρώνης ἔγινεν ἀνήρ, μίαν σκέψιν εἶχε, πῶς νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Τούρκους, ἐναντίον τῶν δποίων ἔτρεφεν ἀδιάλλακτον μῆσος.

"Ο Κολοκοτρώνης ἦτο ἀνήρ ρωμαλέος μὲ βλέμμα ἐπιβλητικὸν καὶ φωνὴν βροντώδη. Εἶχεν εὐγλωττίαν μεγάλην, ἵκανότητα στρατηγικήν, καὶ ἐπιμονὴν ἀδιάσειστον. Εἶχε προσελκύσει τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Κλεφτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μῆσος τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο τὸ 1818 ἔξεδιώχθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐκ Πελοποννήσου καὶ κατέφυγε εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ἐκεῖ κατετάχθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Τώρα δέ, ὅταν ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἐννόησεν ὅτι πλησιάζει ἡ ἔναρξις τῆς ἐπαναστάσεως, ἥλθε πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

"Ἡ ἄφιξίς του εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔφερεν εἰς μὲν τοὺς Τούρκους τρόμον, εἰς δὲ τοὺς Ἐλληνας θάρρος. "Ολοι δὲ ἐννόησαν ἔξ αὐτῆς, ὅτι ταχέως θὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ. Δύο τυχαῖα γεγονότα, μία πρόποσις, τὴν δποίαν ἔκαμεν δὲ Ἀσημάκης Ζαΐμης εἰς τὴν Κερπινὴν ὑπὲρ ἐλευθερώσεως τοῦ Ἐθνους, καὶ μία ἀσήμαντος προσβολὴ δύο Ἑλλήνων κλεφτῶν ἐναντίον Τούρκου εἰσπράκτορος, ἐπέφεραν περὶ τὰ μέσα Μαρτίου τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Τούρκοι προησθάνοντο τὸν κίνδυνον. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δύο ἀσήμαντα γεγονότα τοὺς ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν, καὶ ἥρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰς ἀφρούρητους πόλεις καὶ τὰ χωρία, καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ φρουράια καὶ ίδιως εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πε-

λοποννήσου Τρίπολιν. Εἰς δὲ λίγας ἡμέρας ὥλη ἡ Πελοπόννησος, ἔκτὸς τῶν ὀχυρῶν θέσεων, ἐξεκενώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ηὔξησε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλή-

Εἰκ. 9. Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

νων. Ὅλοι εὑρέθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ ἥρχισαν νὰ ἐπιπίπτουν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅπου εὗρισκαν αὐτοὺς ἀφυλάκτους.

Τὴν 21ην Μαρτίου οἱ Ἕλληνες ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ μετὰ 5 ἡμέρας ἦνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παραδοθοῦν. Τὴν 22αν Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτας του, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς

μὲ τὰ σώματά των ἐπολιόρκησαν τὰς Καλάμας καὶ τὴν 23ην Μαρτίου ἐκυρίευσαν αὐτάς.

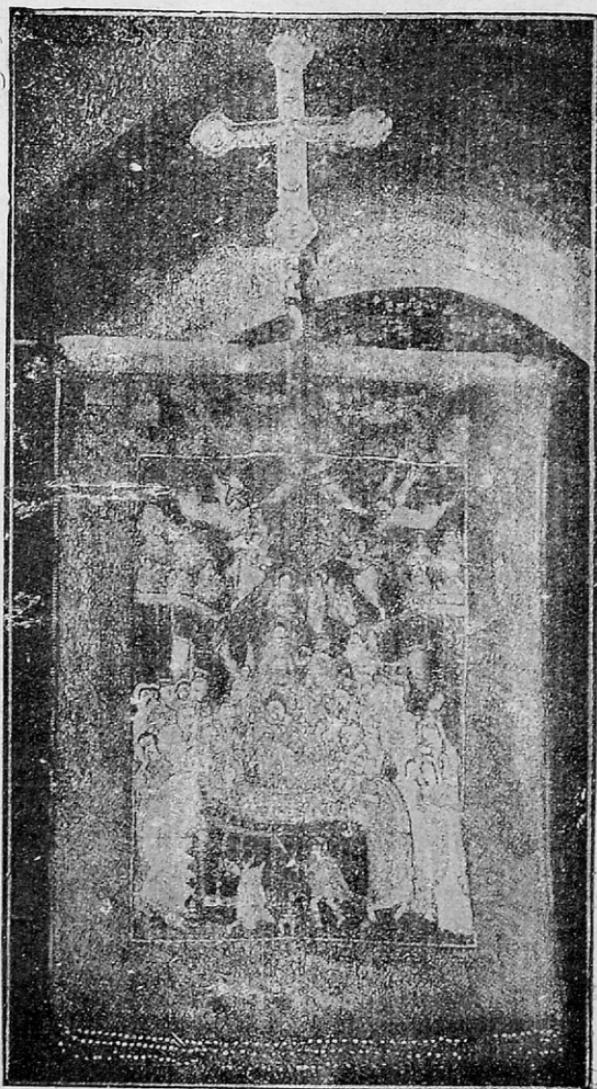
Συγχρόνως μὲ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς Πάτρας. Ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μὲ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, τὸν Λόν-

Εἰκ. 10. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

τὸν καὶ ἄλλους προκρίτους ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας. Ἐπειτα διευθύνονται εἰς τὰς Πάτρας. Ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν καὶ εἶχαν κλεισθῆ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ Ἑλληνες λοιπὸν τοὺς πολιορκοῦν εἰς αὐτήν.

Φωτογραφία από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Κατά τὰν ίδιων τρόπων οἱ Τούρκοι πολιορκοῦνται

Εἰκ. 11. Τὸ λάβαρον τῆς Ἀγίας Λαύρας.

ἀπὸ τοὺς πέριξ Ἔλληνας εἰς τὸ χωρίον Λάλα, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὴν Μονεμβασίαν, εἰς τὸ Ναυαρίνον, εἰς τὸ Ναύπλιον.

Τότε ἐδείχθη ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸ ἀκατάβλητον θάρρος του. Συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τρίπολιν. Ἐννόησεν δὲ, ἃν δὲν κυριεύσουν αὐτήν, δὲν θὰ στερεωθῇ ἡ ἐπανάστασις. Ἀλλὰ οἱ ἀρχηγοὶ δὲν ἤσαν σύμφωνοι. Αὐτὸς δῆμος ἐπέμενε. Κατήρτισε στρατὸν ἀπὸ χωρικοὺς καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ θάρρος, ἀλλ' αὐτοὶ μόλις ἔβλεπαν Τούρκους διελύνοντο. Ἐν τούτοις δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του. Ἐμάζευεν ἄλλους, καὶ ἐπὶ τέλους μὲ τὴν ἐπιμυνήν του κατώρθωσε καὶ στρατὸν νὰ καταρτίσῃ, καὶ νὰ πείσῃ καὶ τὸν Πετρόμπεην καὶ τοὺς ἄλλους δπλαρχηγοὺς νὰ συμφωνήσουν, μὲ τὸ σχέδιόν του. Ὁλοι λοιπὸν διοῦ κατόπιν κατέλαβον τὰς γύρω δυνάμεις θέσεις καὶ ἀπέκλεισαν τὴν Τρίπολιν.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως. Ο Χουρσίτ Πασσᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐπολιορκοῦσεν, ὅπως εἴπαμεν, τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ Ιωάννινα. Ὅταν ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ἔστειλε στρατὸν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μουσταφάμπεην διὰ νὰ καταπνίξῃ αὐτήν.

Ο Μουσταφάμπεης ἐπέρασε τὴν δυτικὴν Ἔλλαδα καὶ ἀπὸ τὸ Ρίον ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ πρῶτον ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Ἐπειτα ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ διεσκόρπισε τοὺς Ἔλληνας, οἱ δποῖοι ἐπολιορκοῦσαν αὐτήν. Ἐπειτα κατέλαβε τὸ Ἀργος, καὶ τὴν Ιην Μαίου ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Οι Ἔλληνες κατετρόμαξαν. Ἀπὸ τὸν τρόμον αὐτὸν ἤθέλησεν οὐαρέστη θρησκευτικὸν Μουσταφάμπεης καὶ

ἀπεφάσισεν, ἀμέσως νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ δποῖοι κατεῖχαν τὰ γύρω βουνά. Τὸ κυριώτερον σῶμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο εἰς τὸ Βαλτέτσι, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἡλίαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. "Αλλα δὲ σῶματα ἥσαν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώνην, εἰς τὴν Πιάναν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πλαπούταν, καὶ εἰς τὰ Βέρβαινα. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ οἱ Ἑλληνες ἥσαν δχυρωμένοι εἰς προχώματα ἡμισεληνοειδῆ, τὰ δποῖα ὠνόμαζαν ταμπούρια.

"Ο Μουσταφάμπεης λοιπὸν ἔστειλε 1000 ἄνδρας εἰς τὰ Βέρβαινα διὰ νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας, αὐτὸς δὲ μὲ δλον τὸν στρατὸν του ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βαλτετσίου. Οἱ Μανιᾶται εἰς τὸ Βαλτέτσι ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἀνθίσταντο μόνοι κατὰ τῶν Τούρκων γενναίως. "Επειτα ἔρχονται ἐκ τῶν πλαγίων ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάναν καὶ τοὺς ἐνισχύουν. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ Ἑλληνες ἀποκρούουν τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὅμως γίνονται ἐπιθετικοὶ καὶ τρέπουν τοὺς Τούρκους εἰς φυγήν. Τόση δὲ ἦτο ἡ δρμή των, ὃστε οἱ Τούρκοι ἡναγκάζοντο νὰ φίπτουν τὰ ὅπλα των διὰ νὰ σταματοῦν αὐτήν.

"Η μάχη τοῦ Βαλτετσίου συνεπληρώθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας μὲ ἄλλην νίκην. Ό Μουσταφάμπεης μετὰ 8 ἡμέρας ἔστειλε 4 χιλιάδας ἄνδρας ἐναντίον τῶν Βέρβαινων. Μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐπρόσβαλε τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, ὁ δποῖος ἦτο εἰς τὸ χωρίον Δολιανὰ μὲ 150 ἄνδρας. Ό Νικήτας ἀντέστη 11 ὥρας εἰς τὰς προσβολὰς τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὰ Βέρβαινα ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἔρχεται εἰς βοήθειαν τοῦ Νικήτα εἰς τὰ Δολιανά. Τότε οἱ ἔθιμοι εποιηταὶ εἰς φυγήν, οἱ οἱ Νικήτας τό-

σην θραῦσιν ἔκαμεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἑλλήνες ἀπέκτησαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς δυνάμεις των καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς των. Εἰς αὐτὴν δὲ ὁφείλεται καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Πραγματικῶς ἀπὸ τότε οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἔγινε στενωτέρα. Τὰ τρόφιμα ἥρχισαν νὰ λείπουν. Καὶ τὸν Σεπτέμβριον οἱ Ἑλλήνες ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον πλέον εἶχε στερεωθῆ. Ὄλιγον πρωτύτερα εἶχε κυριευθῆ ἡ Μονεμβασία καὶ τὸ Ναυαρῖνον, τὸν Ιανουάριον δὲ τοῦ 1822 ἐκυριεύθη καὶ ἡ Κόρινθος. Ὡστε Τοῦρκοι υπῆρχαν μόνον εἰς ὅλην παράλια φρούρια τῆς Πελοποννήσου.

2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα δὲν υπῆρχαν πολιτικοὶ ἀρχηγοί, ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅπηρχαν δμως στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ σπουδαῖοι, οἱ καπεταναῖοι τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν, καὶ στρατὸς ἔτοιμος, τὰ παλληκάρια των.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἡ ἐπανάστασις ἥρχισε σχεδὸν μὲ τὴν Πελοπόννησον. Ο Πανουργιᾶς εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος *)

*) Ο Διάκος ἦτο ὁριαῖος καὶ οωμαλέος νεανίας, ὡνομάζετο δὲ οὗτο, διότι ἐκ μικρᾶς ἥλικας ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον ὑπὸ τῆς μητρός του, διαν δὲ ἔγινε νεανίας, ἔχειροτονήθη διάκονος. Ἀλλὰ ὁ Ἀθανάσιος δὲν ἦτο γεννημένος διὰ νὰ γίνῃ ιερεύς. Ἀγαποῦσε τὸν ἐλεύθερον βίον τῶν ὅρεών Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ ἔγινε κλέφτης.

εἰς τὴν Λεβάδειαν καὶ ὁ Δυοβουνιώτης, εἰς τὴν Βουδουνίτσαν ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ἥποια ἀμέσως ἔξηπλώθη εἰς δῆλην τὴν γώραν.

Κατόπιν οἱ τρεῖς αὐτοὶ διπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παλλη-

κάρια τῶν συνηνώθησαν εἰς τὰς Θερμοπύλας διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὁ δποῖος ἦρχετο ἐναντίον τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ὁ Διάκος. Ο Χουρσίτ πασσᾶς, ἀφ' οὗ ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον τὸν Μουσταφάμπεην διὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐτοίμασε καὶ ἄλλον στρατόν, καὶ μὲ ἀρχη-

Eἰκ. 12. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

γοὺς τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶν καὶ τὸν Ὁμέρο Βρυώνην, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Παρήγειλε δέ, ἀφ' οὗ ὑποτάξουν αὐτήν, νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔδωκαν εἰς τοὺς Ἑλληνας καιρὸν νὰ δχνωθοῦν, ἀλλ' ἐπετέθησαν ἀμέσως κατ' αὐτῶν (22 Ἀπριλίου). Ο Διάκος ἦτο εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας. Ο Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς δὲν ἤμπόρεσαν νὰ ἀνθέξουν εἰς τὴν προσβολὴν τῶν Τούρκων καὶ ὑπεχώρησαν. Ο Διάκος δμως ἀπεφάσισε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ Σπαρτιάτου Λεωνίδα, ὁ

δποῖος εἰς τὴν ἴδιαν θέσιν πρὸ 2500 ἑτῶν εἶχε προσφέρει τὸν ἑαυτόν του θῦμα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ σύντροφοι τοῦ Διάκου, ἐπειδὴ ἔβλεπαν βεβαίαν τὴν καταστροφήν, ἔφυγαν. Αὐτὸς ὅμως μὲν 40 μόνον πιστοὺς ἔμεινε καὶ ἡγωνίσθη, ἕως ὅτου δλοὶ οἱ σύντροφοί του ἐφονεύθησαν, διὸ δὲ ἐπληγώθη. Τότε συνελήφθη ζωντανὸς ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν Λαμίαν ἐνώπιον τοῦ Μεχμέτ καὶ τοῦ Ὀμέρ Βρυώνη.

Οἱ Τούρκοι ἀρχηγοὶ θαυμάζοντες τὴν ἀνδρείαν του ἐπρότειναν εἰς αὐτὸν νὰ ἀλλαξιοπιστήσῃ καὶ τοῦ ὑπέσχοντο τιμᾶς καὶ ἀξιώματα. Αὐτὸς ὅμως ἀντὶ ἀλλης ἀπαντήσεως τοὺς ὑβριζε. Τότε διέταξαν νὰ τὸν σουβλίσουν. Τὸ μαρτύριον ὑπέφερεν διὸ ἥρως χωρὶς νὰ τοῦ διαφύγῃ οὐδὲ ἀναστεναγμός. Μόνον ὅταν ὠδηγεῖτο εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, ἔστρεψε τὸ βλέμμα του εἰς τὴν πέροιξ φύσιν καὶ εἶπε :

Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξεν διὸ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριὰ καὶ βγάζεις ἥ γῆ χορτάρι.

Τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς. Τὸν θάνατον τοῦ Διάκου ἔξεδικήθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας διὸ φίλος του Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος.

“Οἱ Ὀδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ κλέφτου Ἀνδρούτσου, τὸν δποῖον εἴδαμεν ὅτι εἶχε πάρει μαζί του διὸ Κατσώνης μὲ τὸν στόλον του. Ἡτο ἀνὴρ 33 ἑτῶν, ὥραῖος, μέτροιος εἰς τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ ωρμαλέος, βραδὺς εἰς τοὺς λόγους, ἀλλὰ ταχὺς εἰς τὰ ἔργα. Εἶχε δὲ μεγάλην πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ στρατηγικὴν ἵκανότητα.

“Οταν ἔξερράγη ἥ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἦτο εἰς

τὴν Ἰθάκην. Ἀμέσως δὲ ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν.
Ἐδῶ ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Διάκου, ἀλλὰ
δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μὲ 120 παλληκάρια ἤλθε

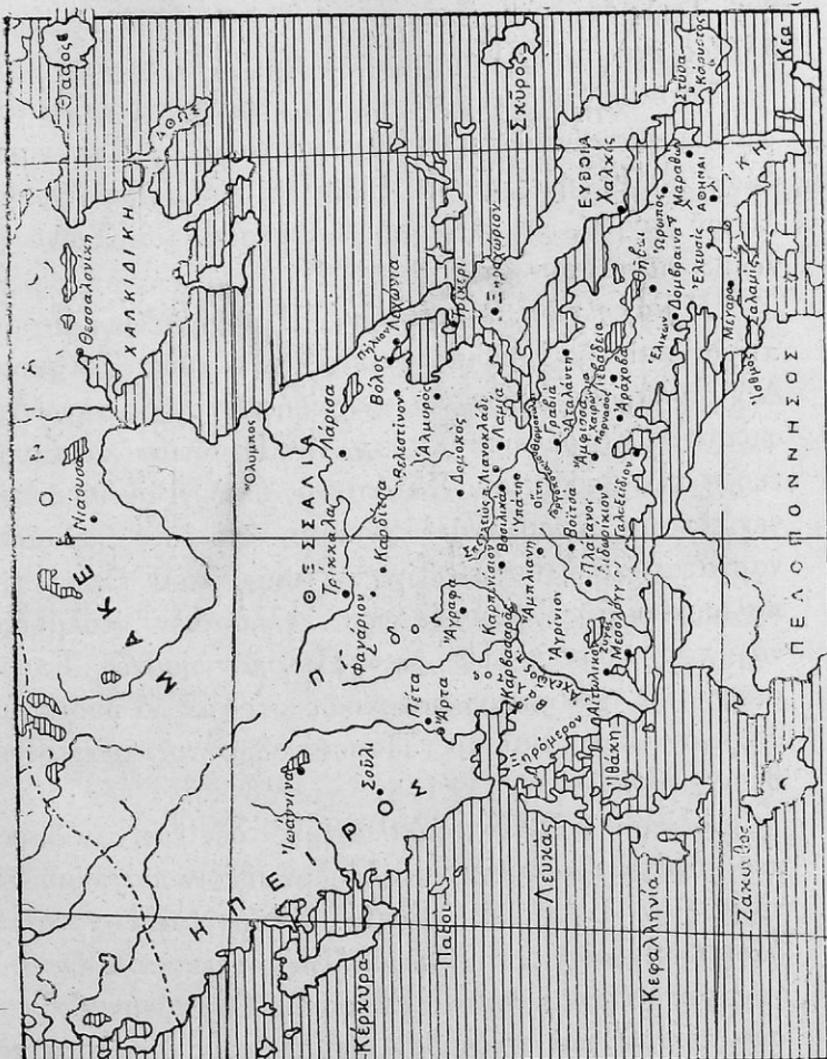
Εἰκ. 13. Ὁ Ὀδυσσεὺς. Ανδροῦτος.

πλινθόκτιστον, τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, τὸ ὄποιον ἐδέ-
σποζε τοῦ στενοῦ. «Αἴ ! παιδιά, ὅποιος θέλει νὰ μὲ
ἀκολουθήσῃ, ἀς πιασθῇ στὸν χορόν», ἐφώναξεν ὁ
Ὀδυσσεύς. Ἀμέσως 120 ἀνδρεῖοι ἐπιάσθηκαν εἰς τὸν
χορὸν καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὸ χάνι. Ἐφραξαν τὰς θύρας
καὶ τὰ παράθυρα μὲ πέτρας, ἥνοιξαν εἰς τοὺς τοίχους
πολεμίστρας καὶ ἐπερίμεναν τοὺς Τούρκους.

Εἰς τὸ χάνι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπέκτησε δόξαν ἀθάνα-
τον. Οἱ Τούρκοι, ἀφ' οὗ διεσκόρπισαν τοὺς ἄλλους
ὅπλαρχηγούς, ἐπειχώρησαν ἐναντίον τοῦ χανίου. Ἐ-
προπορεύειο ἔνας δερβίσης. Τοῦτον δὲ Ὀδυσσεὺς ἔχαι-
ρέτησεν ἀλβανιστὶ καὶ μὲ ἔνα πυροβολισμὸν τὸν φίττει
νεκρόν. Μὲ λύσσαν τότε ὠφελησαν οἱ Ἀλβανοὶ διὰ νὰ

καὶ συνήντησε τοὺς ἄλ-
λους ὅπλαρχηγούς. Οἱ
Ἐλληνες ἐπερίμεναν ὅτι
οἱ Τούρκοι θὰ προχωρή-
σουν εἰς τὴν Ἀμφισσαν.
Ἐπομένως κατέλαβαν τὸ
στενὸν τῆς Ἀμπλιανῆς,
ἀπὸ τὸ ὄποιον ἔπρεπε νὰ
περάσουν οἱ Τούρκοι.

Πραγματικῶς τὴν 8
Μαΐου ἐφάνη ὁ τουρκι-
κὸς στρατός. Γότε οἱ ἄλ-
λοι Ἐλληνες κατέλαβαν
τὰ πλάγια τοῦ στενοῦ, δ
δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπεφάσισε
νὰ κλεισθῇ εἰς ἔνα χάνι

14. Χάροπς τῆς ἐπαγαστάσεως εἰς τὴν Στρεψάν· Ελλάδα, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν.

ἐκδικηθοῦν τὸν δεοβίσην τῶν. Ἐλλήνων ἡ σκοπευτικὴ ἵκανότης τῶν Ἐλλήνων ἐπιφέρει θραῦσιν εἰς τοὺς Τούρκους. Κανένας πυροβολισμός τῶν δὲν πηγαίνει χαμένος. Τρεῖς ἐφόδους ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰς τρεῖς ἀπέκρουσαν οἱ Ἐλληνες. Ἐπὶ τέλους ἐνύκτωσε.

Τότε οἱ Τοῦρκοι ἔστειλαν νὰ φέρουν πυροβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν καὶ περιεκύλωσαν τὸ χάνι. Τὴν νύκτα δύμως οἱ Ἐλληνες μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ἔξηλθαν ἐκ τοῦ χανίου, καὶ ἐπέρρασαν διὰ μέσου τῶν Τούρκων, χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν. Ἡ μάχη τῶν Θεομοπολῶν καὶ τῆς Γραβιᾶς κατετρόμαξε τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκνοίευσαν τὴν Λεβάδειαν. Κατόπιν δὲ Ὁμεὸς Βρυώνης ἐπῆγεν εἰς τὴν Εύβοιαν, ἀλλ᾽ ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἐπαναστάτας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, ὅπου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπερίμεναν νὰ ἔλθῃ νέος τουρκικὸς στρατός, δὲ ποτοῖς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Βαϊράμ Πασσᾶν ἥρχετο πρὸς βοήθειάν του.

Ἄλλα οἱ Ἐλληνες διπλαρχηγοὶ δὲν ἔμειναν ἀπρακτοί. Κατέλαβαν μίαν κατάλληλον θέσιν πλησίον εἰς τὸ χωρίον Βασιλικά, ἀπὸ τὴν δυοίαν ἔμελλον νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐδῶ οἱ Ἐλληνες τὴν 20ην Αὐγούστου ἐνίκησαν νίκην λαμπράν. Ὁχι μόνον ἐφόνευσαν πολλοὺς καὶ συνέλαβαν αἰχμαλώτους ἀκόμη περισσοτέρους ἔχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἤναγκασαν τὸν Βαϊράμ νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν εἶναι, ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου, τὸ δεύτερον μέγα διὰ τὰ ἀποτελέ-

σματά του πολεμικὸν γεγονός. Ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ καὶ ὁ
Ομὲρ Βρυώνης ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἡπειρον, ἡ δὲ Τρί-
πολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

3. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα,
Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα ἡ ἐπανάστασις ἥρχισε τὴν
20ὴν Μαΐου. Τὰ στρατεύματα τοῦ Χουρσίτ εἰς τὴν
Ἡπειρον ἐνέπνεον κατ’ ἀρχὰς εἰς τοὺς ἔκει ὅπλαρχη-
γοὺς φόβον. Ἀλλ’ ἐπὶ τέλους τὸ παράδειγμα τῆς Πε-
λοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος
τοὺς παρεκίνησε. Κατὰ πρῶτον ἔξεδίωξαν τοὺς Τούρ-
κους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ Αίτωλικόν, κα-
τόπιν ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιον καὶ κατόπιν κατέλαβαν τὸ Μα-
κρυνόρος.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἡ ἐπανάστασις περιωρίσθη εἰς
τὸ Πήλιον, διότι εἰς τὴν πεδιάδα ὑπῆρχαν πολλοὶ
Τοῦρκοι. Καὶ εἰς τὸ Πήλιον ὅμως ὀλίγον διετηρήθη.
Οἱ Τοῦρκοι ἔξεδίωξαν τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ οὗτοι κα-
τέφυγαν εἰς τὴν Εύβοιαν.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸ 1821 ἐπανεστάτησεν ἡ
Χαλκιδικὴ μὲ τὸ Ἀγιον ὄρος. Ἀλλὰ ἐδῶ ταχέως
ἐσβύσθη ἡ ἐπανάστασις, διότι ἐπῆλθαν κατὰ τῶν
Ἐλλήνων πολυάριθμοι Τοῦρκοι. Τὸ ἵδιον συνέβη καὶ
μὲ τὴν Νιάουσαν καὶ μὲ τοὺς ἀρματωλοὺς τοῦ Ὀλύμ-
που. Ἐπανεστάτησαν, ὀλλὰ ἡ ἐπανάστασις ἐπνίγη εἰς
τὸ αἷμα της.

Ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε τελευταίᾳ. Ἐδῶ οἱ Τοῦρ-
κοι ἦσαν παρὰ πολλοί. Ἐν τούτοις οἱ Κρῆτες, ἔνεκα
τῶν σφαγῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπανεστά-
τησαν. Εἰς τὰ Σφακιὰ δὲ καὶ εἰς ἄλλα ὁρεινὰ μέρη

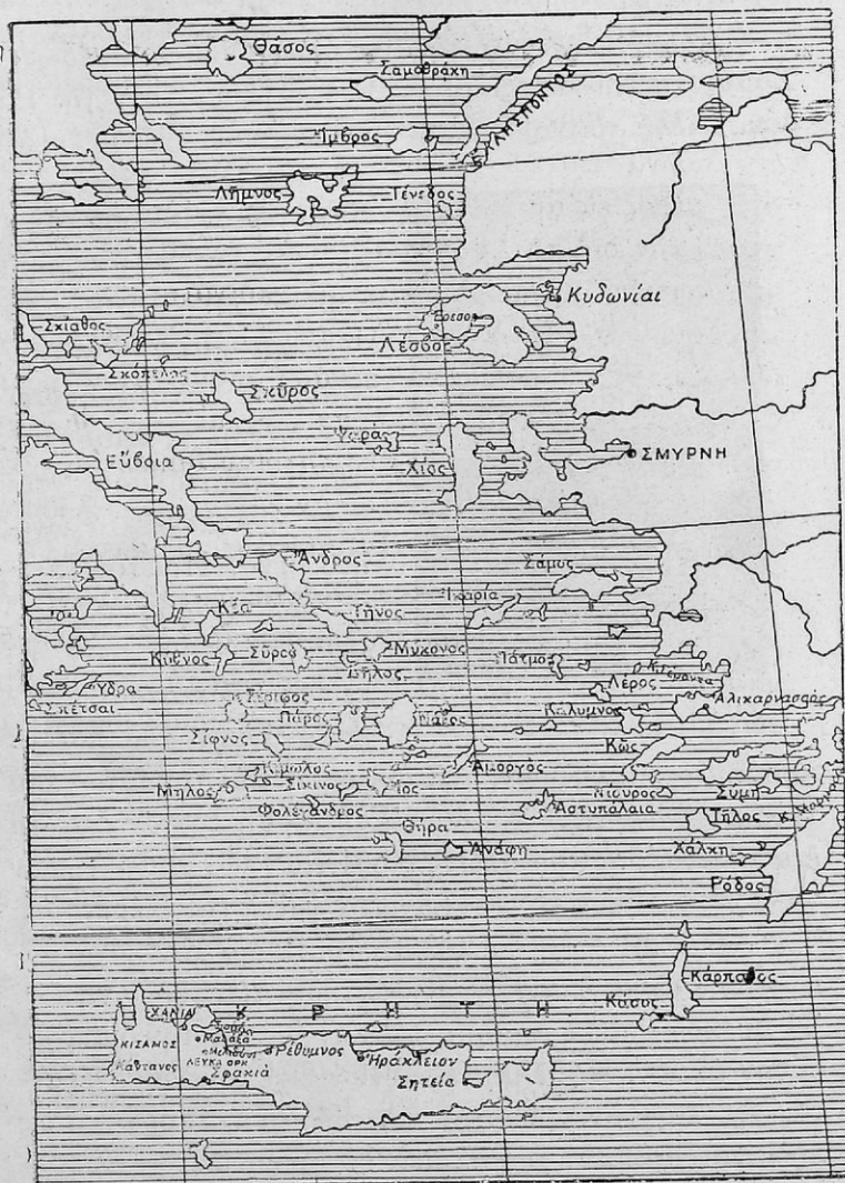
κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

4. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς Νήσους Σπέτσας,
Ψαρὰ καὶ Υδραν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπανάστασις ᾧτο ἀνάγκη νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν καὶ αἱ ναυτικαὶ νῆσοι, ἵνα ἀποκόπτουν τὴν διὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίαν μὲ τὰ ἐπαναστατημένα μέρη. Αἱ ναυτικαὶ κοινότητες καὶ ίδιως τῶν τριῶν νήσων "Υδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν εἶχαν, ὡς εἰδομεν, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ ἀπειρούς θησαυρούς. Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπατρία καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν νησιωτῶν ὑπὲρ τῆς πατρίου θρησκείας ἦσαν πολὺ μεγάλοι. Ἐμψίασαν λοιπὸν καὶ ὅλα τὰ πλοῖά των καὶ ὅλα τὰ πλούτη των ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων ἐπανεστάτησεν ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν τὴν 3ην Ἀπριλίου καὶ ἔστειλε 58 πλοῖα διὰ νὰ πολιορκήσουν τὸ Νάύπλιον κατὰ θάλασσαν. Τὸ παράδειγμα τῶν Σπετσῶν ἤκολούθησαν τὰ Ψαρά, τὰ δποῖα ἐπανεστάτησαν τὴν 10ην Ἀπριλίου. Οἱ Ψαριανοὶ ἀμέσως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔστειλαν πλοῖα διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Ναυαρίνου καὶ τῆς Μονεμβασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπεριπολοῦσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ συνελάμβαναν τὰ δύναμιν πλοῖα, τὰ δποῖα μετέφεραν τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια εἰς τὰ παράλια φρούρια τῆς Πελοποννήσου.

Τελευταία ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ "Υδρα. Τοῦτο προῆλθεν ὅχι ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρόκριτοι τῆς "Υδρας εἶχαν μικροτέραν φιλοπατρίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅλλα διότι ἐγνώριζον καλῶς τὰς θυσίας, τὰς

Εἰκ. 15. Χάρτης της έπαναστάσεως εἰς τὸς νῆσους.

δοίας θὰ ἀπαιτοῦσεν ἡ ἐπανάστασις, καὶ τὰς εὐθύνας τοῦ ἀγῶνος.

Τὰς τρεῖς αὐτὸς νήσους ἡκολούθησαν ἀμέσως ἡ Σάμος, αἱ Κυκλαδες καὶ τὰ Δωδεκάνησα, πλὴν τῆς Ρόδου. Ἀλλὰ τὸ βάρος ὅλον τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος ἔπεσεν

εἰς τὰς τρεῖς νήσους "Υδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρά.

*Θυσίαι τῶν τριῶν νήσων διὰ τὸν ἀγῶνα.
Ομοφροσύνη αὐτῶν.
Λάξαρος Κουντουριώτης, Ἀνδρέας Μιαούλης.*

"Οντως τὸ βάρος τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος ἦτο μέγα. Πρῶτον ἔπειτε νὰ θυσιάσουν οἱ νησιῶται τὰ πλοῖα των. "Επειτα κάθε ἔκστρατεία εἰχεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰς

προμηθείας τροφίμων, πολεμοφοδίων καὶ χρημάτων διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν. Ἐχρειάσθη λοιπὸν ὅλα τὰ ἑκατομμύρια τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν τῶν τριῶν νήσων νὰ προσφερθοῦν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίους.

'Αλλὰ καὶ ἄλλη δυσκολία ὑπῆρχε διὰ τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, ἡ ἐντελὴς ἀνεξαρτησία τῶν τριῶν νήσων. 'Η δυσκολία αὐτὴ ἐνικήθη ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν δμοφροσύνην αὐτῶν. Κάθε μία ἐξ αὐτῶν εἶχε τοὺς δημογέροντάς της καὶ τὸν ναύαρχόν της. Ἀλλὰ ἡ "Υδρα καὶ ως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων ὑπερτεροῦσε τῶν δύο ἄλλων καὶ ως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸν πλούτον τῶν προκρίτων ἦτο ἵση καὶ μὲ τὰς δύο ἄλλας δμούς. Σιωπηλῶς λοιπὸν ἐδόθη εἰς αὐτὴν κάποια προεδρία.

Εἰκ. 16. Ἀνδρέας Μιαούλης.

διὰ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ εἰς τὸν ναύαρχόν της ὑπήκουαν δλα τὰ πλοῖα. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν εἰς τὴν "Υδραν προεξῆχεν δο οἴκος τῶν Κουντουριώτων, δο ἀρχηγὸς αὐτοῦ Λάζαρος Κουντουριώτης ἔλαβε σιωπηρῶς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν ἐπιχειρήσεων τῶν τριῶν νήσων. Καὶ ἀπεδείχθη δο ἀνὴρ ἄξιος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ.

'Ο Λάζαρος Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ μόλις 30 ἔτῶν, μεγαλόψυχος, εὔγλωττος, συνετός. "Αν καὶ ἦτο μὲ ἔνα ὀφθαλμόν, ἦτο ὀξυδερκέστατος. Αὐτὸς διηγύθυνε τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα, χάριν τοῦ ὅποιου ἐθυσίασε περισσότερα ἀπὸ 2 ἑκατ. δραχμῶν. Εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ ἐκλογὴ ως ναυάρχου τῆς "Υδρας, καὶ ἐπομένως ἀρχιναυάρχου δλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη.

'Ο Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτο ἀνὴρ ἀμόρφωτος μέν, ἀλλ' ἀποφασιστικὸς καὶ γενναῖος. Δὲν ἐδειλίαζεν ἀπέναντι τῶν ἐπικινδυνοτέρων ἐπιχειρήσεων. Ἰδίως δὲ ἦτο ἐπιβλητικός. Κατώρθωνε μὲ τὴν μετοιοφροσύνην του καὶ τὴν εὐγένειάν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἀκαμπτον χαρακτῆρά του νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ναυτικὰ πλήθη. Ἀπέδειξε δὲ δτι ἐκτὸς τῆς ναυτικῆς ἴκανότητος εἶχε καὶ στρατηγικὴν ἴκανότητα μεγάλην. 'Υπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ δο Ἑλληνικὸς στόλος ἔκαμε κατορθώματα, τὰ δποῖα κατέπληξαν δλον τὸν κόσμον, καὶ ἦτο καθ' δλον σχεδὸν τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως κύριος τῆς θαλάσσης.

Πυροπόλησις τουρκικῆς φρεγάτας εἰς Ἐρεσσὸν τῆς Λέσβου. Πυρπολικά. Τὸ πρῶτον σπουδαῖον κατόρθωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἔγινεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου. Ἐκεῖ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου εἶχε καταφύγει μία μεγάλη τουρκικὴ φρεγάτα μὲ 84

κανόνια καὶ 1100 ἄνδρας, ἀφ' οὗ κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον. Οἱ κυβερνήται τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἔκαμαν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ δοκιμάσουν νὰ καύσουν αὐτήν.

Κάποιος διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς ἐξ Ψαρῶν ὁ Ἰωάννης Πάργιος ἢ Πατατοῦκος ἀνέλαβε νὰ μεταβάλῃ ἐν πλοῖον εἰς πυρπολικόν. Ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ πλοίου τέσσαρα κιβώτια γεμάτα πυρίτιδα καὶ ἄλλας εὐφλέκτους ὕλας καὶ τὰ συνέδεσε μὲ φυτίλι. Ὡδήγησε δὲ τοὺς ναυτικούς, πῶς νὰ τὰ μεταχειρισθοῦν. Ἐπρεπε πρῶτον νὰ τὸ προσκολλήσουν μὲ γάντζους εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον, ἔπειτα νὰ ἀνάψουν ἀπὸ τὸ ἄκρον τὸ φυτίλι, καὶ νὰ φύγουν ταχέως εἰς τὴν βάρκαν, ἡ δποία ἐπρεπε νὰ εἰναι ἑτοίμη πλησίον τοῦ πυρπολικοῦ.

Τὴν 27ην Μαΐου λοιπὸν δύο ἥρωες Ψαριανοί, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης μὲ δύο τοιαῦτα πυρπολικὰ πλησιάζουν τὸν τουρκικὸν κολοσσόν. Αὐτὸς τοὺς πυροβολεῖ σφοδρῶς αὐτοὶ δμως προσκολλῶνται εἰς αὐτόν. Καὶ τὸ μὲν πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη δὲν ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην βλάβην. Τὸ πυρπολικὸν δμως τοῦ Παπανικολῆ μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον. Οἱ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ τὸ σβύσουν, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐξαπλώνεται περισσότερον καὶ φθάνει εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Τότε ἀνατινάσσεται ὅλον τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἀέρα. Ἀπὸ τοὺς 1100 ἄνδρας μόνον 8 ἔσωθησαν. Οἱ πυρποληταὶ ἐπέστρεψαν σῶοι.

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρξε πολὺ σπουδαῖον, διότι τότε κατὰ πρῶτον ἐδιδάχθησαν οἱ "Ἑλληνες τὴν χοήσιν τῶν πυρπολικῶν, μὲ τὰ δποῖα κατώρθωσαν ν' ἀντιπαραταχθοῦν εἰς τοὺς τουρκικοὺς κολοσσούς.

5. Πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου.

Ἄμεσως μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου οἱ Ἑλληνες ἥσθιαν θησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἰδούσουν μίαν κεντρικὴν ἀρχὴν διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς συμβούλιον

Εἰκ. 17. Δημήτριος Ὑψηλάντης.

οἱ ἔξεχοντες ἄνδρες τῆς Πελοποννήσου τὴν 26 Μαΐου εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτεζῶν καὶ διώρισαν μίαν ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία ὀνομάσθη Πελοποννησιακὴ Γερουσία.

Ἄλλὰ ὀλίγας ἡμέρας ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸῦ ἔφθασεν εἰς Ἑλλάδα ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου Δημήτριος. Ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ τού ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἤθελε νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἄλλὰ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν ἀντεστάθησαν. Ἐπὶ τέλους ἐσυμφώνησαν νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ως ἀρχιστράτηγος, νὰ εἴναι ὅμως ὑποχρεωμένος νὰ συμβουλεύεται τὴν Γερουσίαν μετὰ δὲ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπόλεως νὰ συγκληθῇ Ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ ὁποία νὰ γανονίσῃ τὰ πράγματα.

Ολίγον ἔπειτα ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο φαναριῶται μορφωμένοι ὁ Θεόδωρος Νέγρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος. Αὐτοὶ ἀνέλαβαν νὰ ὀργανώσουν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἰδρύσουν εἰς αὐτὴν Γερουσίας, ὅποια ᾧτο ἡ Πελοποννησιακή. Ἰδρυσαν λοιπὸν ὁ μὲν Θεόδωρος Νέγρης εἰς τὴν Α. Στερεάν

Εἰκ. 18. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος.

Ἑλλάδα τὸν Ἄρειον Πάγον, ὁ δὲ Μαυροκορδᾶτος εἰς τὴν Δ. τὴν Γερουσίαν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Σύμφωνα μὲ τὰ συμφωνηθέντα μὲ τοὺς προκρίτους, ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ ἐθνικὴ συνέλευσις. Ἡ συνέλευσις συνῆλθε πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου. Ἀλλὰ τώρα πλέον εἶχε γνωσθῆ ἡ ἀποτυχία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδανίαν καὶ Βλαγίαν. Ὁ Δημήτριος Ὑψη-

λάντης λοιπὸν παρηγκωνίσθη. Πρόεδρος τῆς Συνέλευσεως ἔξελέχθη ὁ Μαυροκορδᾶτος. Ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ διοποῖον εἶχε δημοκρατικὴν μορφὴν, ὡνομάσθη δὲ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου.

Σύμφωνα μὲν αὐτό, ὡρίσθη διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν χώραν ἐν σῶμα ἐκτελεστικὸν ἐκ πέντε ἀνδρῶν, ἰδρύθη δὲ καὶ βουλευτικὸν σῶμα ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν. Τοῦ ἐκτελεστικοῦ πρόεδρος ἔξελέχθη ὁ Μαυροκορδᾶτος. Οἱ Υψηλάντης ἔγινε πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ. Τέλος ἡ Συνέλευσις ὥρισεν ὡς σημαίαν τοῦ Ἐθνους τὴν κυανόλευκον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πλέον ἡ Ἐπανάστασις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὅχι μόνον ἐστερεώθη διὰ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἡρώων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησε τὴν ἴδιαν της κυβέρνησιν. Ἡ περίοδος τῶν μεμονωμένων ἔξεγέρσεων ἔληξε. Τώρα ὑφίστατο ἀπέναντι τῆς Τουρκίας Ἑλληνικὴ πολιτεία ἔλευθέρα. Ἡ πολιτεία δὲ αὗτη εἶχε τὸ βαρὺ ἔργον κυρίως μὲν νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰ ἀποκτηθέντα, ἐὰν δὲ ἵτο δυνατόν, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτά.

Δι' αὐτὸν οἱ νέοι ἀγῶνες τῆς ἐπαναστάσεως ἔχουν κυρίως ἀμυντικὸν χαρακτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΤΟΥΡΚΩΝ (1822—1824)

1. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα. Πτῶσις τοῦ Σουλίου.

Οἱ Ἑλληνες τὸ 1822 ἐκυρίευσαν τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Κυρίως δμως ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Τότε εἶχε παραδοθῆ καὶ φονευθῆ ὁ Ἀλῆς. Ἐπομένως ὁ Χουρσίτ ἦτο ἔτοιμος νὰ στρέψῃ δλον του τὸν στρατὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Πρῶτον δμως ἥθελε νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουλί. Ἐπετέθη λοιπὸν κατ' αὐτοῦ. Οἱ Σουλιῶται ἡγωνίσθησαν δπως πάντοτε. "Ολαι αἱ ἔφοδοι τῶν Τούρκων ἀπέβησαν μάταιαι. Ὁ Χουρσίτ λοιπὸν ἡναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὸν Ὄμερο Βρυώνην διὰ νὰ πολιορκῇ τὸ Σουλί, καὶ αὐτὸς ἐπῆγεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, διὰ νὰ ἔτοιμασθῇ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Τότε τέλος ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Σουλίου. Πολλοὶ φιλέλληνες, εὔρωπαιοι, εὐθὺς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνθουσιάσθησαν ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἶχαν σπεύσει νὰ ἔλθουν διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοὶ εἶχαν ἀποτελέσει ἔνα τάγμα στρατιωτικόν. Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν καὶ μὲ ἄλλον στρατόν, τὸ δλον 4 χιλιάδας ἄνδρας, ὁ Μαυροκορδάτος ἐσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Σουλίου.

Ἄλλὰ ὁ Μαυροκορδάτος, ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἔκαμε τὸ λάθος νὰ ἐξασθενίσῃ τὸν στρατόν του. Ἔστειλε 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην

Μαυρομιχάλην εἰς τὸ νοτίως τῆς Κιάφας Φανάριον διὰ
νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ὁ ἄλλος στρατὸς τοῦ
Μαυροκορδάτου ἐποχώρησεν εἰς τὸ Πέτα βιοείως τῆς
"Αρτης. Ἐκεῖ ὅμως προσεβλήθη (4 Ἰουλίου) ἀπὸ τὸν
Ρεσὶτ Πασσᾶν ἥ Κιουταχῆν, δὲ δποτος εἶχε μαζί του
5 χιλιάδας Τούρκους καὶ κατεστράφη καθ' ὅλοκληρίαν.
Οἱ φιλέλληνες ἔπεσαν ὅλοι. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅλί-
γοι ἐσώθησαν. Τὴν ιδίαν τύχην εἶχαν καὶ οἱ Μανιᾶται
εἰς τὸ Φανάριον. Προσεβλήθησαν ἀπὸ ισχυρὰν τουρ-
κικὴν δύναμιν καὶ ἐνικήθησαν, ἔπεσε δὲ καὶ δ Κυρια-
κούλης εἰς τὴν μάχην.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα ὁ Μαυροκορδᾶ-
τος μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἦλθεν εἰς τὸ Με-
σολόγγιον, διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ.
Οἱ Σουλιῶται ἡγωνίσθησαν μέχρι τοῦ 7βρίου, ἀλλ' ἐπὶ
τέλους ἡναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν. Ἀπῆλθον
μὲ τὰς γυναικάς των καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὰς Ἰονίους
νήσους. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ οἱ πολεμισταὶ πνέοντες ἐκδίκησιν
ἐπέρασαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου ὁ Ὁμεδ Βρυώνης
καὶ ὁ Κιουταχῆς κατῆλθαν μὲ 11 χιλιάδας στρατὸν
καὶ ἐποιιόρκησαν τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ ξηρᾶς. Συγχρό-
νως ὁ Γιουστοὺφ Πασσᾶς τῶν Πατρῶν μὲ τὸν στόλον
του ἀπέκλεισεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ ἀπὸ θαλάσ-
σης μὲν δὲν διέτρεχε κίνδυνον τὸ Μεσολόγγιον, διότι
ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν λιμνοθάλασσαν. Τὰ νερὰ αὐτῆς
ἦσαν τόσον ζηχά, ὡστε δὲν ἴμποροῦσαν νὰ πλησιά-
σουν τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα. Ἀπὸ τὸ μέρος ὅμως τῆς ξηρᾶς
τὰ ὀχυρώματά του ἦσαν πολὺ ἀδύνατα. Καὶ δ στρατὸς
δέ, τὸν δποτον εἶχεν δ Μαυροκορδᾶτος ἐντὸς αὐτοῦ,
Ψηφιστούμθηκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ῆτο πολὺν ὀλίγος, 380 πολεμισταὶ καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ 30 Σουλιώτας. Καὶ ὅμως ὁ λαὸς τῆς πόλεως ἔκαμε θαύματα.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἤσχισε διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Τούρκους περὶ παραδόσεως διὰ νὰ κερδίσῃ καιρόν. Πραγματικῶς δὲ ὁ στόλος τῆς Ὑδρας κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου διέλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Γιουσούφ, ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ ἀπεβίβασε 1000 Πελοποννησίους μὲ τὸν Πετρόμπεην, τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Δεληγιάννην. Τότε οἱ Ἐλληνες ἐμήνυσαν εἰς τὸν Ὁμεδό Βρυσονην : « Ἀν θέλησ τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς ».

Ἄλλὰ τώρα οἱ Τούρκοι ἤσχισαν νὰ ὑποφέρουν πολὺ καὶ ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων νὰ κάμουν ἔφοδον. Ἡλπιζαν ὅτι οἱ Ἐλληνες θὰ ἤσαν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ θὰ εἶχαν ἀφήσει τὰ τείχη. Ἄλλὰ κάποιος Ἐλλην κυνηγὸς τοῦ Ὁμεδό εἰδοποίησε τὴν παραμονὴν τοὺς Ἐλληνας περὶ τοῦ κινδύνου. Ἐπομένως, ὅταν εἰς τὰς 5 τὸ πρωῒ ὕρμησαν οἱ Τούρκοι, ἡ φρουρὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν της. Οἱ Ἐλληνες ὅχι μόνον ἀπέκρουσαν τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγήν.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Μεσολόγγιον. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των ἔπαθαν μεγάλας καταστροφάς. Οἱ Ἐλληνες τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἡνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ περισσότερα πυροβόλα των καὶ δλας τὰς ἀποσκευάς των. Κατὰ δὲ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Ἀχελώου ἐπινίγησαν περισσότεροι ἀπὸ 500.

3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Εἶδαμεν ὅτι μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀλῆ, ὁ Χουρσίτ
ἡτοίμασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στρατὸν διὰ νὰ ἐπέλθῃ
διὰ τῆς Α. Στερεᾶς Ἐλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον.
Ἄλλ' ἡ ἀρχιστρατηγία τῆς ἐκστρατείας ἀφηρέθη ἀπ'
·αὐτὸν καὶ ἀνετέθη εἰς ἄλλον στρατηγόν, τὸν Μαχμούτ
Πασσᾶν Δράμαλην.

Ο Δράμαλης περὶ τὰ τέλη Ιουνίου 1822 διέβη τὸν
Σπερχειὸν ποταμόν. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα δὲν
εὗρηκε καμμίαν ἀντίστασιν. Ἐφιλονικοῦσαν οἱ ὁπλαρ-
χηγοὶ μὲ τὸν Ἄρειον Πάγον καὶ δὲν ἐφρόντισαν περὶ
ἀντιστάσεως. Ο Δράμαλης λοιπὸν χωρὶς ἐμπόδιον
ἐφθασεν εἰς τὸν Ισθμόν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Κόριν-
θον καὶ ἐκυρίευσε τὸν Ἀκρούρινθον. Οἱ Ἐλληνες
ἔχασαν τὸ θάρρος των. Ο λαὸς τῆς Ἀργολίδος ἐδρα-
πέτευσεν εἰς τὰ ὅρη καὶ τὰς μακρυνὰς παραλίας. Ή δὲ
πολιορκία τοῦ Ναυπλίου διελύθη. Εἰς τὴν φοβερὰν
ἐκείνην περίστασιν ἔσωσε τὴν Ἐλλάδα ὁ Δημήτριος
Υψηλάντης καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ο Κολοκοτρώνης, ὅταν ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν τοῦ
Δράμαλη, ἔσπευσεν ἀμέσως ἐκ Πατρῶν, ὅπου εὔρι-
σκετο, εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἐκεῖ ἐνεθάρρυνε τοὺς Πελο-
ποννησίους νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ τοῦ Δράμαλη. Κατό-
πιν μὲ τὸν Πετρόμπελην καὶ ἄλλους προκρίτους ἔσπευ-
σεν εἰς τοὺς Μύλους. Καθ' ὅδὸν συνηντήθη μὲ τὸν Δη-
μήτριον Υψηλάντην, ὁ δοποῖος ἐπήγαινεν εἰς τὴν Τρί-
πολιν διὰ νὰ φέρῃ ἀπὸ ἐκεῖ νέας δυνάμεις εἰς τὴν Ἀρ-
γολίδα. Ο Κολοκοτρώνης ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Υψη-
λάντην τὸ σχέδιόν του.

Ἐπρεπε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ διατηρήσουν οἱ Ἐλ-
ληνες τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργούς διὰ νὰ κρατήσουν
Ψηφιστούμηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν Δράμαλην ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐως οὗ συγκροτήσουν ἀξιόμαχον στρατόν. Τοῦτο ἀνέλαβεν δὲ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἐκλείσθη μὲν 700 παλληκάρια εἰς αὐτήν. Συγχρόνως δὲ Κολοκοτρώνης παρήγγειλε νὰ ἀπαγάγουν ἢ νὰ καταστρέψουν δλα τὰ σιτηρὰ καὶ ἐν γένει τὰς ζωοτροφίας, δσαι ὑπῆρχαν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Αὐτὸς δὲ ἀπῆλθεν εἰς Τρίπολιν διὰ νὰ συνάξῃ στρατόν.

Πραγματικῶς δὲ Δράμαλης, ὅταν τὴν 12 Ιουλίου ἐπροχώρησεν εἰς τὸ "Ἀργος, ἔκαμε τὸ λάθος νὰ πολιορκήσῃ αὐτό. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Κολοκοτρώνης συνεκέντρωσεν ἀρκετὸν στρατὸν καὶ ἥλθεν εἰς Μύλους, οἱ δποῖοι ἦσαν δχυρὰ θέσις πλησίον τοῦ Νάυπλίου. Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπέτυχε καθ' διοκληρίαν. Ἐπὶ διοκλήρους ἡμέρας δὲ Ὑψηλάντης εἰς τὴν Ἀργοπολιν τοῦ Ἀργους ἀπέκρουσε τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Κατόπιν δὲ Κολοκοτρώνης διευκόλυνε τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν του ἐξ αὐτῆς.

Ἄλλὰ τώρα οἱ Τούρκοι εἰς τὴν ἐρημωμένην Ἀργολίδα ἥρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος. Ἐπομένως δὲ Δράμαλης ἐσκέφθη δτι πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ δὲ τοὺς Ἐλληνας ἔστειλεν εἰς τοὺς Μύλους τὸν χριστιανὸν γραμματέα του διὰ νὰ προσφέρῃ δῆθεν εἰς τοὺς Ἐλληνας ἀμνηστίαν, πραγματικῶς δμως διὰ νὰ τοὺς ἀναγγείλῃ δτι δὲ Δράμαλης ἐτοιμάζεται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Τρίπολιν.

Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἐλλήνων ἤπατήθησαν. Ἄλλος δὲ Κολοκοτρώνης ἐννόησε τὸ τέχνασμα καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἄλλους δτι δὲ Δράμαλης δὲν εἴναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐπομένως πρέπει νὰ καταλάβουν τὰ μεταξὺ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀργους καὶ τῆς Κορίνθου στενά. Οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἤκουσαν. Ἐν

τούτοις δὲ Κολοκοτρώνης μὲ τὴν ἀκολουθίαν του σπεύδει καὶ καταλαμβάνει τὸ χωρίον τοῦ Ἅγίου Γεωργίου, τὸ δόποιον ἐδέσποζε τοῦ στενοῦ τῶν Δεοβενακίων. Διέταξε δὲ τοὺς φίλους του διπλαρχηγοὺς Νικήταν, Παπαφλέσαν καὶ Ὑψηλάντην νὰ καταλάβουν τὸ ἀνατολικώτερον κείμενον στενὸν τοῦ Ἅγινορίου. Οἱ ἄλλοι ἔχλευαζαν τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Μαυρομιχάλης μάλιστα, δταν ἔφευγεν, εἶπεν ἐμπαιχτικῶς: «Ο Κολοκοτρώνης πηγαίνει νὰ γίνῃ πάλιν κλέφτης στὰ βουνά». Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔγινε φανερὸν πόσον εἶχε δίκαιον ὁ Κολοκοτρώνης.

Τὸ πρωῒ τῆς 25 Ἰουλίου ἔφανη ἔρχόμενον ἐν μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ διὰ νὰ πορευθῇ εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀμα εἶδε τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων, κατέλαβεν ὅπως ἡμποροῦσε τὰς χαράδρας, καὶ ἔστειλε καὶ ἔζήτησε βοήθειαν ἐκ τοῦ Ἅγινορίου. Ὅταν ἔφθασαν οἱ Τούρκοι, ἐπετέθη κατ' αὐτῶν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τὸν ἡνάγκασε νὰ ἀφῆσουν τὰς ἀποσκευάς των καὶ νὰ τραποῦν καταδιωκόμενοι εἰς τὸ πλησίον κείμενον ὑψωμα τοῦ Ἅγίου Σώστη. Ὅταν ὅμως κατέβησαν τὸ ὑψωμα, εύρεθησαν ἐνώπιον ἄλλου Ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Νικήτας, ὁ Παπαφλέσας καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασαν ἔγκαιρως καὶ κατέλαβαν ἔνα λόφον πέραν τοῦ Ἅγίου Σώστη. Ἐκεῖ συνήφθη μάχη φρονικωτάτη. Ἐφθασε καὶ ἐκ τῶν ὅπισθεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὅλοι οἱ Τούρκοι (3 χλ.) ἐκτὸς ὀλίγων ἔφονεύθησαν. Εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν μάχην ὁ Νικήτας ἀνευφημήθη καὶ πάλιν τουρκοφάγος.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν (26) ὁ Δράμαλης φοβισμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἔμεινεν ἀργός. Τὴν 27 δὲ ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ μὲ δλον τὸν στρατὸν του, ὅχι πλέον ἀπὸ τὰ Δεοβενάκια, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν δυσκολωτέραν

δόδὸν τοῦ Ἀγινορίου. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπειδὴ δὲν
ῆξενδε ποίαν δόδὸν θὰ ἀκολουθήσῃ δὲ Δράμαλης, εἶχε
μείνει δὲ ἵδιος εἰς τὰ Δερβενάκια, ἔστειλε δὲ πάλιν εἰς τὸ
Ἀγινόρι τὸν Παπαφλέσαν, τὸν Νικήταν καὶ τὸν Υψη-
λάντην. Οὗτοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐρχομένων Τούρ-
κων. Ἐν τότε καὶ δὲ εἰς τοὺς Μύλους ἑλληνικὸς στρα-
τὸς ἐπετίθετο ἐκ τῶν ὅπισθεν, δὲ τουρκικὸς στρατὸς θὰ
κατεστρέφετο τελείως, ἀλλ’ οὗτος, διαν ἔφυγεν δὲ τουρ-
κικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ Ἀργούς, ἡσχολήθη εἰς τὸ νὰ λε-
ηλατήσῃ τὰς ἀποσκευάς του. Ἐνεκα τούτου δὲ Δράμα-
λης μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ
κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κόριν-
θον. Ἐχασε μόνον χιλίους ἄνδρας.

Ἄλλὰ εἰς τὴν Κόρινθον δὲ τουρκικὸς στρατὸς ἐπα-
θεν τὰ πάνδεινα. Ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβεν ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὸν ἀπέκλεισεν ἐκεῖ. Πεῖνα καὶ ἀσθέ-
νειαι ἐθέριζαν αὐτόν. Ὁ Δράμαλης ἀπὸ τὴν λύπην του ἀπέθανε τὴν 27ην 8)βρίου. Τὰ λείψανα τοῦ στρα-
τοῦ του ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ διευθυνθοῦν εἰς τὰς Πάτρας. Ἄλλὰ πλησίον τῆς Ἀκράτας οἱ Ἑλλη-
νες κατέστρεψαν τοὺς περισσοτέρους. Ολίγοι μόνον διε-
σώθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτήν.

Ἡ Πελοπόννησος ἐσώθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη. Ἀμέσως δὲ κατόπιν τὸ Ναύπλιον ἐπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ σωτη-
ρία ὅλοι ὅμολόγουν δτι ὠφείλετο εἰς τὸν Κολοκοτρώ-
νην. Ἡ Γερουσία διώρισεν αὐτὸν εἰς ἀνταμοιβὴν ἀρχι-
στράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

4. Η καταστροφὴ τῆς Χίου.

Οπως κατὰ ξηράν, οὗτω καὶ κατὰ θάλασσαν δ' ἄγων ἥρχισε κατὰ τὸ β' ἔτος μὲ καταστροφὰς καὶ ἐτελείωσε μὲ θριαμβευτικὰ κατορθώματα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Χίου καὶ ἔνεκα τοῦ φιλησύχου χαρακτῆρός των καὶ ἐπειδὴ ἐγειτόνευαν πολὺ μὲ τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν, δὲν εἶχαν ἐπαναστατήσει κατὰ τὸ α' ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 1822 δ' ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἔρχεται μὲ 2,500 ἄνδρας εἰς τὴν Χίον καὶ ἐπαναστατεῖ αὐτήν.

Οταν δ' Σουλτάνος ἔμαθεν ὅτι καὶ ἡ Χίος ἐπανεστάτησεν, ἔγινεν ἔξω φρενῶν. Ἀμέσως ἔστειλε μέγαν στόλον ἀπὸ 46 πλοῖα μὲ ναύαρχον τὸν Καρᾶ Ἀλῆν διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Χίον. Ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν Χίον δ' τουρκικὸς στόλος, ἥρχισε νὰ κανονιοβολῇ αὐτήν. Ἐπειτα δ' Καρᾶ - Ἀλῆς ἀποβιβάζει στρατὸν ἔξ επτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ἀναγκάζει τοὺς Σαμίους νὰ φύγουν μὲ μερικὰ Ψαριανὰ πλοῖα. Συγχρόνως ἐπέρασαν εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Ἀσίας ἀπειρα στίφη φανατικῶν τούρκων, τὰ δύοια κατείχοντο ἀπὸ ἀγρίαν δίψαν αἷματος καὶ ἀρπαγῆς.

Τότε ἥρχισεν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία. Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι κατέφυγαν εἰς τὰ ὅρη, εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰ Μοναστήρια διὰ νὰ σωθοῦν, ἀλλὰ παντοῦ τοὺς ἀνεκάλυπταν οἱ διῶκται των καὶ τοὺς ἔσφαζαν. Ἀπὸ τὰς 100 χιλ. κατούκους, 23 χιλ. ἐσφάγησαν καὶ 47 χιλ. συνελήφθησαν καὶ ἐπωλήθησαν. Οἱ λοιποὶ διεσώθησαν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ μόνον 3 χιλ. ἔμειναν εἰς τὴν νῆσον. Η ἄλ-

λοτε πλουσία καὶ πολυάνθρωπος πόλις μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρειπών.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου βέβαια ἦτο μεγάλη συμφορά. Καὶ αὐτὴ δύως, ὅπως καὶ δλαι αἱ ἄλλαι θυσίαι, ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν. Ἐκίνησεν εἰς τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην τὴν συμπάθειαν διὰ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα καὶ ἔκαμε φανερὸν ὅτι ἡ τουρκικὴ φυλὴ δὲν συνεβάδιζε μὲ τὸν εὔρωπαῖκὸν πολιτισμόν.

5. Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη.

Τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἔξεδικήθη ὁ πυροπλητὴς Κανάρης. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφύάσει νὰ τρέξῃ εἰς βοήθειαν τῆς Χίου. Ἔφθασεν ἐκεῖ, ὅταν ἡ καταστροφὴ εἶχε γίνει. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐπλευσε γύρω ἀπὸ τὴν νῆσον καὶ ἐσωσε πολλοὺς φυγάδας, ἐπλευσεν εἰς τὰ Ψαρά. Ἐκεῖ οἱ ναύαρχοι ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ 2 πυρπολικά. Ὡς πυρποληταὶ ἔξελέχθησαν ὁ Υδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης. Ὁ Κανάρης ἦτο νεαρὸς ναύτης ἄγνωστος ἔως τώρα. Ἡτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, μὲ φυσιογνωμίαν ἀγαθὴν καὶ ἐντροπαλὸς εἰς τοὺς ἔξωτερικοὺς τρόπους. Ἄλλα

Εἰκ. 19. Ὁ Κανάρης.

εἶχε ψυχὴν ἡρωϊκὴν καὶ ἔνεκα τούτου τὸ ὄνομά του
κατέστη περίφημον μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ἡρώων τῆς
παγκοσμίου ἴστορίας.

Οἱ Πιπίνοι λοιπὸν καὶ ὁ Κανάρης, ἀφ' οὗ εἰς τὴν
ἐκκλησίαν τῶν Ψαρῶν μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστη-
ρίων, ἐπεβιβάσθησαν μὲ τὴν ἀκολουθίαν των εἰς τὰ
πυρπολικά των καὶ διευθύνθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς
Χίου. Οἱ Τοῦρκοι τότε εἶχαν τὴν ἑορτὴν τοῦ Ραμαζα-
νίου. Τὴν νύκτα δὲ ἐκείνην (6 Ἰουνίου), ἐπειδὴ θὰ ἥρ-
χιε τὸ Μπαϊράμιον, ὅλοι οἱ ἀνάτεροι ὀξιωματικοὶ τοῦ
τουρκικοῦ στόλου ἦσαν συναγμένοι εἰς τὴν ναυαρχίδα,
καὶ ὅλος ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο φωταγωγημένος.

Τὰ δύο πυρπολικά εἰσεχώρησαν ἀπαρατήρητα με-
ταξὺ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπί-
νου προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα, ἀλλὰ παρε-
σύρθη ἀπὸ τὸν ἄνεμον καὶ ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτήν. Ἐπο-
μένως ἐκάη χωρὶς νὰ κάμῃ καμμίαν ζημίαν. Δὲν συνέβη
ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη.

Οἱ Κανάρης ἐπλησίασεν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἔβαλε
τὸν προεξέχοντα ἔμπροσθεν ἵστον (μπαστοῦνι) τοῦ πυρ-
πολικοῦ εἰς μίαν ἀνοικτὴν κανονιοθυρίδα καὶ τὸ ἔδε-
σεν ἀσφαλῶς. Ἐπειτα ἤναψε μὲ τὸ ἴδιόν του χέρι τὸ
φυτίλι καὶ ἐπήδησεν εἰς τὴν βάρκαν, εἰς τὴν δοιάν
τὸν ἐπερίμεναν οἱ σύντροφοί του, φωνάζων : «Νά ώραιά
φωτοχυσία, παλιύότουρκοι!».

Τὸ πῦρ μετεδόθη ἀμέσως εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ
τὴν μετέβαλεν εἰς κάμινον καιομένην. Τὰ πυροβόλα
ἐπυροβολοῦσαν μόνα των καὶ ἐμπόδιζον τὰ πληρώματα
τῶν ἄλλων πλοίων νὰ πλησιάσουν. Οἱ ἐπὶ τῆς ναυαρχί-
δος Τοῦρκοι ἔσπευσαν εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθοῦν.
Ἄλλ' αἱ λέμβοι ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποὺ εἰσήρχοντο εἰς
αὐτάς, ἔβυθίζοντο. Οἱ ἴδιοι ὁ Καρά-Ἀλῆς, μόλις κατέβη

μίαν λέμβον, πληγώνεται θανασίμως ἀπὸ ἕνα τεμάχιον καιομένου ἵστοῦ καὶ μόλις ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔηρὰν ἐξέπνευσε. Τέλος τὸ πῦρ μεταδίδεται εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἡ ναυαρχὶς ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα. Ἐκ τῶν 2 χιλ. ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι εὑρίσκοντο εἰς αὐτήν, μόλις 180 διέφυγαν τὸν θάνατον.

Οἱ δύο πυρποληταὶ μὲ τοὺς συντρόφους των ἐπέρασαν ἀνενόχλητοι διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὰ Ψαρά. Ἐδῶ δὲ λαὸς ὑπεδέχθη αὐτοὺς μὲ ἐπευφημίας καὶ τοὺς συνώδευσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὃπου ηὔχαριστησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν.

Οἱ ὁδωμανικὸς στόλος μετὰ τὴν συμφοράν του αὐτήν, οὗτε τὰ Ψαρά, οὕτε τὴν Σάμον ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ, ως εἶχε σκοπόν. Ἐσπευσε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ. Ὅταν δὲ μετ' ὀλίγον ἐτόλμησε καὶ πάλιν νὰ ἐξελθῇ ἐξ αὐτοῦ, ὁ Κανάρης καὶ πάλιν ἀνετίναξε μὲ τὸ πυρπολικόν του τὴν ὑποναυαρχίδα μὲ 1600 ἄνδρας πλησίον τῆς Τενέδου. Οἱ Ἐλληνες ἔκτοτε, ἔμειναν κύριοι τῆς θαλάσσης.

6. Ἔκστρατεῖαι τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1823.

Μάρκος Μπότσαρης.

Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ 1822, δὲν ἀπεγοήτευσαν τὸν Σουλτᾶνον. Οὗτος διέταξε δύο νέοι στρατοὶ νὰ εἰσορμήσουν, ὁ μὲν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα, ὁ δὲ ἄλλος εἰς τὴν Δυτικήν.

Ο πρῶτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα, ἄλλὰ ἐπέστρεψεν ὅπιστο χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε.

Σπουδαιότερα ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ ἐκστρατεία τῆς Δυτικῆς Ἐλλάδος. Δύο στρατηγοί, ὁ Μουσταῆς πασσᾶς

τῆς Σκόδρας καὶ ὁ Ὁμερός Βρυώνης μὲ 16 χιλιάδας ἄνδρας ἐπροχώρησαν ἐναντίον αὐτῆς.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα οἱ δύτιαι ῥηγοὶ ἐφιλονίκουν ἀναμεταξύ των καὶ μὲ τοὺς πολίτας. Μόνος ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ὁ συνετώτατος, πραότατος καὶ ἀφιλοκερδέστατος αὐτὸς Σουλιώτης, ἐπεριφρονοῦσε τὸν φθόνον τῶν ἄλλων καὶ ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος. "Οταν ἡ Κυβέρνησις ἔστειλεν εἰς αὐτὸν δίπλωμα στρατηγοῦ καὶ εἶδε τοὺς συμπατριώτας του νὰ δυσαρεστηθοῦν διὰ τοῦτο, αὐτὸς ἔξέσχισε τὸ δίπλωμα καὶ εἶπεν «ὅποιος εἶναι ἄξιος, παίρνει τὸ δίπλωμά του ἐμπρός εἰς τὸν ἔχθρόν». "

"Οταν ὁ Μᾶρκος ἔμαθεν ὅτι ἡ προφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἔχει 4500 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Τζελαλεδίν βέην εὑρίσκετο εἰς τὸ Καρπενήσιον, ἀπεφάσισε μὲ 350 Σουλιώτας νὰ ἐπιτεθῇ ἐν καιρῷ νυκτὸς κατ' αὐτῆς. Πραγματικῶς τὸ μεσονύκτιον τῆς 9 Αὐγούστου ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου καὶ ἀρχίζει τὴν σφαγήν. Οἱ Τούρκοι ἐπειδὴ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔκοιμῶντο, περιέρχονται εἰς σύγχυσιν καὶ ἀλληλοφονεύονται. Ἡ σφαγὴ ὑπῆρξε φοβερά. Ἀλλὰ ὁ Μᾶρκος προχωρεῖ μέχρι τῆς μάνδρας, διὰ νὰ ἴδῃ τὰ ἐντός. Τότε οἱ ἐντὸς αὐτῆς Ἀλβανοὶ τὸν ἐπυροβόλησαν, καὶ μία σφαῖρα τὸν εὐρῆκεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ρίπτει νεκρόν.

Οἱ συμμαχηταί του παρέλαβον τὸ σῶμα τοῦ ἀρχη-

Eik. 20. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης.

γοῦ καὶ ἄπειρα λάφυρα, ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, φορτωμένα εἰν ἡμίόνους καὶ ἀπῆλθαν χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ κανεῖς.

Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν αὐτὴν ἔφονεύθησαν περίπου 2000 Τοῦρκοι Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ ζημία ᾧτο μεγάλη, διότι ἔχασαν τὸν ἥρωα ἀρχηγόν των. Οἱ Σουλιῶται, οἵ δποῖοι ἔπειτα ἀπὸ τὴν προσβολὴν αὐτὴν τοῦ Καρπενησίου ἔφερον πλούσια καὶ καταστόλιστα ὅπλα, κατηρῶντο αὐτά, διότι τὰ ἔξηγόρασαν μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου, ὁ Μουσταῆς καὶ ὁ Ὁμέρος Βρυώνης ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Αἴτωλίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Αἴτωλικόν, ἀλλὰ ματαίως.

Τὸ Αἴτωλικὸν εἶναι ἐπὶ μικρᾶς νήσου εἰς τὸ βάθυος τοῦ κόλπου τοῦ Μεσοιογγίου, καὶ ᾧτο καλῶς ἐφωδιασμένον. Μόνον ἔλλειψιν ὕδατος εἰγέν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐθεραπεύθη διὰ θαύματος. Μία τουρκικὴ βόμβα ἔπεσεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ ἤνοιξε ἄγνωστον πηγὴν ὕδατος.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε δύο μῆνας χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ τέλους ἤρχισεν ὁ χειμών. Οἱ Τοῦρκοι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἡπειρον.

7. Ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη ἀπὸ κάθε κίνδυνον, διότι κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824 τουρκικὸς στρατὸς δὲν εἰσέβαλεν εἰς αὐτήν. Δυστυχῶς οἱ Ἑλληνες ἀντὶ νὰ καταγίνουν εἰς τὸ νὰ κυριεύσουν τὰ ὀλίγα παράλια φρούρια, τὰ δποῖα ἔμεναν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ νὰ ἀποκρούσουν κάθε κίνδυνον, ὁ δποῖος ἔμελλε νὰ παρουσιασθῇ, ἤρχισαν μεταξύ των τὰς φιλονικίας. Ἐφι-

λονικοῦσαν ἀναμεταξύ των οἱ στρατιωτικοί, τῶν ὅποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ οἱ πολιτικοί, τῶν ὅποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823 συνῆλθε νέα Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς Ἀστρος. Εἰς αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί. Καὶ πρόεδρος μὲν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἔξελέχθη ὁ Πετρόμπεης, τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος.

‘Αλλ’ ὁ Κολοκοτρώνης, ἐκλεχθεὶς καὶ αὐτὸς μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, κατορθώνει νὰ παρασύρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν Πετρόμπεην καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τότε Ἐκτελεστικὸν καὶ Βουλευτικὸν ἔχωρίσθησαν. Τὸ δὲ Βουλευτικὸν ἔξελεξεν ἄλλο Ἐκτελεστικὸν μὲ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, ἀδελφὸν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου.

Αἱ δύο Κυβερνήσεις ἥλθαν εἰς σύγκρουσιν. Ἐπὶ τέλους ὑπερίσχυσεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κοντουριώτου. Ο δὲ Κολοκοτρώνης μὲ 14 προκρίτους ὠδηγήθη εἰς τὴν “Υδραν καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλία.

Τότε ἐφονεύθη καὶ ὁ ἥρως τῆς Γραβιᾶς Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος. Ἡ κυβέρνησις ἐφέρθη περιφρονητικῶς πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐκ τούτου ὁ Ὁδυσσεὺς ὠργίσθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, αὗτη δὲ συνέλαβε τὴν ὑποφίαν ὅτι οὗτος συνεννοεῖται μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπέστειλεν ἐναντίον του τὸν Γκούραν, πρώην πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὁδυσσέως. Ο Γκούρας συνέλαβεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐνετικὸν πύργον. Τὴν 16ην ὅμως Ιουλίου 1825 εὑρέθη τὸ σῶμά του διαμελισμένον κάτω ἀπὸ τὸν πύργον. Διεδόθη ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ καὶ κατεκρημνίσθη. Ἰσως ὅμως καὶ νὰ ἐφονεύθη

κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούρα, καὶ κατόπιν ἐρρίφθη τὸ πτῶμά του ἐκ τῶν ἐπάλξεων τοῦ πύργου.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εὑρίσκοντο τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ φοβερὸς κίνδυνος ἐπεκρέματο ἐπ’ αὐτῆς. Εὔτυχῶς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παρουσιάσθη ἵσχυρὸς σύμμαχος αὐτῆς ὁ φιλελληνισμὸς τῆς Εὐρώπης.

8. Ὁ φιλελληνισμός.

Ο φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην ἥρχισεν εὐθύς, δταν ἥρχισε καὶ ἡ ἐπανάστασις. Κατὰ πρῶτον ἥρχισεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Εἰς τὴν ἑξέγερσιν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν νέων Ἕλλήνων οἱ Εὐρωπαῖοι ἔβλεπαν τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἀναγέννησιν τῶν ἀρχαίων. Τιδρύθησαν λοιπὸν παντοῦ φιλέλληνικοὶ σύλλογοι εἰς Γερμανίαν, Ἐλβετίαν καὶ Γαλλίαν, οἱ δποῖοι εἰργάζοντο πρὸς συλλογὴν χρημάτων χάριν τοῦ Ἕλληνικοῦ ἀγῶνος. Οἱ σύλλογοι οὗτοι ἔδιδαν τὰ μέσα διὰ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς φιλέλληνας στρατιωτικούς, οἱ δποῖοι κατὰ ἑκατοντάδας ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ παράσχουν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς προσωπικάς των ὑπηρεσίας.

Ίδιως ὅμως πρακτικὸν χαρακτῆρα εἶχεν ὁ φιλελληνισμόν, ὁ δποῖος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐδῶ, ἐνῷ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ κατ’ ἀρχὰς διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, πολλοὶ δνομαστοὶ Ἀγγλοί ἐσυμπάθησαν ἵσχυρῶς πρὸς τὸν Ἕλληνικὸν ἀγῶνα ἐνεκα τῶν φιλελευθέρων των φρονημάτων. Ἐβλεπαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὸν ἀγῶνα ἐνδὸς λαοῦ, καταπιεῖσμένου ὑπὸ σκληροῦ δεσπότου, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου καὶ τὰ ἐπακολουθή-

ματα αὐτῆς ἔξηρέθησαν τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐναντίον τῆς φιλοτούρκου ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Τὸ δὲ φιλελεύθερον φρόνημα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, ὃ ὅποιος ἀποστρέφεται τὸν δεσποτισμόν, ἔκαμε καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίσημον ἀγγλικὴν πολιτικὴν νὰ μεταβάλῃ γνώμας.

Εἰκ. 21. Ὁ Λόρδος Βύρων.

Ἐκτοτε ὁ ἀγὼν τῶν φιλελλήνων ἔλαβεν ἰσχυροτέραν κίνησιν. Ἰδούθη εἰς τὸ Λονδῖνον φιλελληνικὸς σύλλογος, τοῦ ὅποίου μετεῖχον πολλοὶ καὶ ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες. Ὁ σύλλογος οὗτος ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν Εὐρώπην φιλελληνικοὺς συλλόγους, τὸ σπουδαιότερον δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ χορηγηθοῦν δάνεια εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν μεγαλυτέραν τέλος ἔξαψιν τοῦ φιλελληνισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπροκάλεσεν ὁ μέγας Ἀγγλος ποιητὴς λόρδος Βύρων. Ὁ Βύρων ἐστρεψεν δλην του τὴν ἀγάπην καὶ δλην του τὴν δύναμιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν

ἀγῶνα, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τότε ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου τὸν διώρισεν ἀντιπρόσωπόν του.

‘Ο Βύρων κατὰ πρῶτον ἦλθεν εἰς Κεφαλληνίαν. Ἀφ’ οὗ ἔμεινε μῆνας τινας ἐκεῖ καὶ ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἔσωτεριῶν τῆς Ἑλλάδος, ἦλθε τὸν 10βριον τοῦ 1823 εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ἦτο ὁ Μαυροκορδᾶτος.

Ἐδῶ ἐτήρησεν ἐπιφυλακτικότητα ἀπέναντι τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων τῶν Ἑλλήνων, καὶ διαρκῶς τοὺς προέτρεπεν εἰς ὄμονοιαν. Ἐπειτα ἐξήτησε νὰ ἀναδιωργανώσῃ τὰ λείψανα τῶν φιλελλήνων. Προσέλαβεν εἰς τὴν ἴδιαιτέραν του ὑπηρεσίαν τοὺς Σουλιώτας, οἱ δποῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἔμειναν ἄνευ ἀρχηγοῦ, καὶ ἡτοιμάζετο μὲ αὐτοὺς νὰ προσβάλῃ τὴν Ναύπακτον.

‘Αλλὰ τὸ ἐπικίνδυνον κλῖμα τοῦ Μεσολογγίου ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ νεαροῦ Λόρδου. Προσεβλήθη ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 7 Ἀπριλίου ἀπέθανεν.

‘Ο θάνατός του ἐβύθισε τοὺς Ἑλληνας εἰς μέγα πένθος. Ἡ Ἑλλὰς ἀπέλευθερωθεῖσα ἐτίμησε τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ διὰ μνημείου εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ δι’ ἀνδριάντος εἰς τὸ Ζάππειον τῶν Ἀθηνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ (1824 - 1827)

1. Παρέμβασις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

‘Ο Σουλτᾶνος ἔως τώρα δὲν ἡμπόρεσε νὰ σβήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑποτελοῦς του κασσᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ.

‘Ο Μεχμέτ ἦτο σχεδὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον καὶ μόνον ἔνα μικρὸν φόρον ἐπλήρωνεν εἰς αὐτόν. Εἶχε κατορθώσει δὲ νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς Εὐρωπαίους ἀξιωματικοὺς καὶ νὰ καταρτίσῃ στρατὸν γυμνασμένον εὐρωπαϊκῶς καὶ μὲν αὐστηρὰν πειθαρχίαν.

‘Ο Σουλτᾶνος λοιπὸν ἐπρότεινεν εἰς τὸν Μεχμέτ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον καὶ νὰ διορίσῃ τὸν θετόν του υἱὸν Ἰμβραΐμ πασσᾶν τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τὸν βιῃθήσῃ νὰ σβήσῃ τὴν ἐπανάστασιν. ‘Ο Μεχμέτ ἐδέχθη καὶ συνεφώνησαν, οἵ μὲν Αἰγύπτιοι νὰ ὑποτάξουν τὴν Πελοπόννησον, οἵ δὲ Τούρκοι τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Πρωτύτερα δύως δὲν αἰγυπτιακὸς στόλος νὰ καθυποτάξῃ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κάσσον, δὲ τουρκικὸς νᾶ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά, καὶ κατόπιν συνενωμένοι νὰ καταστρέψουν τὰς ἄλλας ναυτικὰς νήσους Σάμον, “Υδραν καὶ Σπέτσας.

2. Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης καὶ καταστροφὴ τῆς Κάσσου.

‘Η Κρήτη, ὅπως εἴδαμεν, εἶχεν ἐπαναστατήσει ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως. “Ολαι αἱ προσπάθειαι τῶν Τούρκων διὰ νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασιν

ἀπέβησαν μάταιαι. Τὸ β' ἔτος δὲ Σουλτᾶνος ἐξήτησε διὰ τὴν Κρήτην τὴν βοήθειαν τοῦ Μεχμέτ, καὶ αὐτὸς εἶχε στείλει στρατὸν καὶ στόλον ἔκει. Ἀλλ' οὐδὲ μὲ τὸν αἰγυπτιακὸν στρατὸν εἶχαν κατορθώσει ἐπὶ δύο ἔτη νὰ καταπιέξουν τελείως τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Χριστιανοί, μὲ δλας τὰς ὀμότητας καὶ τὰς καταστροφὰς τοῦ Αἰγυπτίου στρατηγοῦ Χασᾶν καὶ κατόπιν τοῦ Χουσεῖν, ἀνθίσταντο εἰς τὰ Σφακιά.

Τώρα ὅμως οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέστειλαν νέον στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη καὶ ἔκει εἰς τὸ αἷμα της.

Μετὰ ταῦτα (6 Ἰουνίου) δὲ αἰγυπτιακὸς στόλος ἐπερικύλωσε τὴν Κάσσον. Ο Χουσεῖν μὲ 5 χιλ. ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον. Μετὰ ἡρωϊκὴν δὲ ἀντίστασιν τῶν Κασσίων ἔκυριεντες καὶ τὰ 4 χωρία τῆς νήσου. Τελεία καταστροφὴ ἡκολούθησεν. Οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γραῖαι ἐφονεύθησαν, 2 χιλ. δὲ γυναῖκες καὶ παῖδες ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, δπου ἐπωλήθησαν ώς δοῦλοι.

3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Σύμφωνα μὲ τὰς συμφωνίας Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ οἱ Αἴγυπτοι στόλος ἦξε 176 πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χοσρέφ πασσᾶ ἥλθεν ἐναντίον τῶν Ψαρῶν (18 Ἰουνίου 1824).

Τὰ Ψαρὰ εἶχαν τότε 30 χιλ. κατοίκους, ἀλλ' οἱ περισσότεροι (23 χιλ.) ἦσαν φυγάδες ἐκ τῆς Χίου, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Σμύρνης, καὶ δὲν ἦσαν στρατιῶται ἀξιόμαχοι. Ικανοὶ διὰ νὰ μάχωνται ὑπῆρχαν μόνον 3 χιλ. ἄνδρες.

Οἱ Ψαριανοὶ ὅμως ἀπεφάσισαν νὰ ἀντισταῦονται. Τὸ θάρρος των ἐνίσχυεν ἵδιως ἡ φύσις τῆς νήσου των. Αἱ ἀκταὶ αὐτῆς, ἐκτὸς τοῦ N.A. δρομού, δπου ἦτο ἡ πόλες

τῶν Ψαρῶν, ἵσαν τόσον ἀπόκρημνοι, ὥστε οὐδὲ λέμβοι ἡμποροῦσαν νὰ πλησιάσουν. Ἐκαμαν δῆμος τὸ σφάλμα, παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Κανάρη, νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν ἀγῶνα κατὰ θάλασσαν. Μάλιστα ἀφῆρεσαν τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ πλοῖα.

‘Ο τουρκικὸς στόλος ἄμα ἐπλησίασεν εἰς τὴν νῆσον (20 Ιουνίου) ἥρχισε τὸν κανονιοβολισμὸν εἰς τὸ Ν. καὶ Δ. μέρος αὐτῆς Οἱ Ψαριανοὶ ἐπὶ 24 ωρας ἀπαντοῦσαν εἰς αὐτόν. Ἐν ᾧ δῆμος ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἐστραμμένη εἰς τὸ μέρος αὐτό, μέρος τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ βόρειον ἀπόκρημνον μέρος τῆς νῆσου καὶ ἀπεβίβασε πλῆθος στρατιωτῶν. Οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι Ἑλληνες μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν διεσκορπίσθησαν.

Οἱ Τούρκοι κατόπιν προσέβαλαν ἐκ τῶν ὅπισθεν τὴν πόλιν, ἡ δόποία δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ ἀντισταθῇ. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἀποβιβασθέντες ἐπροχώρουν πρὸς τὸν αἰγιαλὸν φονεύοντες καὶ καίοντες, δ στόλος ἐπλησίασε καὶ ἀπεβίβασε καὶ αὐτὸς στρατεύματα. Οἱ κάτοικοι, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐρρίπτοντο εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλὰ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἀνετρέποντο. Πολλαὶ τέλος γυναικες ἐρρίφθησαν μὲ τὰ τέκνα των εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἐκ τῶν πλοίων μόνον 23 κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ σώσουν μερικοὺς φυγάδας. Οἱ φονευθέντες ἦταν ἄπειροι. Ἀπὸ τοὺς 7 χιλ. Ψαριανοὺς ἐχάθησαν 3.600. Ἀπὸ δὲ τοὺς ἄλλους κατοίκους μόλις 6 χιλ. ἐσώθησαν.

Ἄλλὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν ἦτο πολὺ ἡρωϊκόν. Εἰς τὴν N.A. ἄκραν τῆς νῆσου ἦτο τὸ φρούριον Παλαιόκαστρον, ἄλλοτε μοναστή-

ριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Εἰς αὐτὸν εἶχαν κλεισθῆ 500 Ψαριανοὶ μὲ πλῆθος γυναικῶν καὶ παιδίων. Ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀφ' οὗ κατέστρεψε τὴν πόλιν, ἐπερικύλωσε καὶ αὐτό.

Ἐπὶ δύο ήμέρας τὸ Παλαιόκαστρον ἀντεστάθη εἰς ὅλας τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ οἱ περισσότεροι Ψαριανοὶ πυροβοληταὶ ἐφονεύθησαν, ὁ Ἀντώνιος Βρατσάνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ Παλαιόκαστρον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μαζὶ μὲ 2 χιλ. Τούρκους, οἱ δοποῖοι εἶχαν δρμήσει εἰς τὰ τείχη.

Ψαρὰ δὲν ὑπῆρχαν πλέον. Οἱ σωθέντες Ψαριανοὶ κατέφυγαν εἰς Σπέτσας. "Υδραν, Σῦρον καὶ Αἴγιναν. Ἄλλὰ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου καὶ ἐδόξασε τὸ ὄνομα τῆς νήσου. Ὁ δὲ ἐλληνικὸς ποιητὴς Σολωμὸς ὑμνησε τὴν δόξαν των μὲ τὸ περίημον ποίημά του.

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρην φάγη
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στεφάνι στὴ κόμη φορεῖ
γινομένη ἀπὸ λίγα χορτάρια
πούχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

4. Αἱ ναυμαχίαι περὶ τὴν Σάμον καὶ τὴν Κῶν.

Οἱ ἐλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν μήτε τῆς Κάσσου μήτε τῶν Ψαρῶν. Καὶ εἰς τὰς δύο ἐφθασεν ὅταν ἡ καταστροφὴ εἶχε γίνει. Εὐτυχῶς κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν Σάμον.

Ο τουρκικὸς στόλος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐξεκίνησεν ἐναντίον τῆς Σάμου. Ἄλλ' ὅταν ἐφθασεν ἐκεῖ, εὗρεν εἰς τὸν πορθμὸν μεταξὺ Σάμου καὶ

Ασίας τὸν ἑλληνικόν. Εἰς τὸν πορθμὸν αὐτὸν ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου ἔγιναν πεισματώδεις συμπλοκαὶ μεταξὺ τῶν δύο στόλων. Ὁ τουρκικὸς ἔχασε μίαν φεργάταν, τὴν δποίαν ἐπυρπόλησεν δὲ Κανάρης, καὶ δύο ἄλλα μικρότερα πλοῖα. Ἐπὶ τέλους ἀπελπίσθη καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Κῶ, διὰ νὰ περιμένῃ ἔκει τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον.

Πραγματικῶς τὴν 20 Αὐγούστου ἔφθασεν ἔκει καὶ δὲ αἰγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ θετοῦ νέον τοῦ Μεχμέτ, Ἰμβραΐμ. Ἀπετελεῖτο ἐκ 56 πολεμικῶν πλοιῶν καὶ 150 φορτηγῶν, ἐπὶ τῶν δποίων ἥσαν 16 χιλ. πεζοὶ καὶ 2 χιλ. ἵππεῖς.

Ἄλλ' οἱ Ἑλληνες δὲν ἔχασαν τὸ θάροος των. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔξι 80 πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυαράχου Μιαούλη συνεκεντρώθη πλησίον τῆς νήσου Πάτμου. Τὴν 24 Αὐγούστου οἱ Ἑλληνες ἐπετέμησαν ἐναντίον τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου, ἄλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος. Οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν πρὸ τῶν πυρπολικῶν καὶ ὑπεχώρησαν. Ἄλλ' οἱ Αἰγύπτιοι ἐπέμειναν καὶ οἱ Ἑλληνες μὲς δλην τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά των μόνον ἐν μικρὸν πλοιοῖν κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν.

Τὴν 28 Αὐγούστου ἔγινεν ἄλλη ναυμαχία εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα. Εἰς αὐτὴν δὲ Μιαούλης ἔδειξεν δλην τὴν ναυαρχικὴν του ἱκανότητα. Δύο δὲ πυρπολικὰ κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν μίαν αἰγυπτιακὴν φεργάταν μὲ 650 ἄνδρας, καὶ ἐν ἄλλῳ κατέστρεψε μίαν τουρκικὴν κορβέταν. Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ὑπεχώρησεν εἰς Κῶν ἐντροπιασμένος.

Τὴν 4 ἡβρίου δὲ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπέπλευσε πρὸς βιορᾶν διὰ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Σάμου. Ἄλλα καὶ πάλιν δὲ ἑλληνικὸς ἐματαιώσε τὴν ἀπόπειραν αὐτήν.

Τότε δο Χοσρέφ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κων)πολιν. δο δὲ Ἰμβραΐμ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κῶν ἀφ' οὗ ἔχασε δύο κορβέτας.

‘Ο Ἰμβραΐμ, ἀφ' οὗ ἔλαβε νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀπεφάσισε νά πλεύσῃ εἰς τὴν Κρήτην, ἵνα ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ἔαρ ἔλθῃ ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου.’ Άλλος δο Μιαούλης, δο ὅποιος τὸν ἐπιτηροῦσεν, ἐπετέθη (27 θερίου) εἰς τὴν ΒΑ. παραλίαν τῆς Κρήτης κατ' αὐτοῦ καὶ ἔτρεψε τὸν αἴγυπτιακὸν στόλον εἰς φυγήν. ‘Ἐγινε τὴν νύκτα καὶ τρικυμία καὶ δο αἴγυπτιακὸς στόλος διεσκορπίσθη.’ Άλλα πλοῖα ἔφυγαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλὰ ἐναυάγησαν, ἄλλα συνέλαβαν οἱ Ἑλληνες, ἄλλα δὲ μὲ τὸν Ἰμβααΐμ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς Ρόδου κόλπον τοῦ Μαρμαρᾶ.

Τότε πλέον δο Μιαούλης ἐνόμισεν δτι ἔπρεπε νά ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Υδραν. ‘Η κατάστασις τῶν πλοίων του ἦτο ἐλεεινή. Τὰ δὲ πληρώματα ὑπέφεραν ἀπὸ φοβερὰς στεργήσεις.’ Επειτα δὲν ἐφαντάζετο δτι δο Ἰμβραΐμ, ἐν καιρῷ χειμῶνος θὰ ἐτόλμα νά θαλασσομαχήσῃ. Άλλα δὲν ἐγνώριζε τὸ πεῖσμα τοῦ ἀντιπάλου του. Ο Ἰμβραΐμ συνεκέντρωσε τὰ διασκορπισμένα πλοῖα του, καὶ κατὰ τὰ τέλη θερίου ἔπλευσεν εἰς τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης καὶ ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματά του.

‘Ἐκεῖ ἔλαβε τὰς ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν, καὶ ἐπερίμενεν εὔκαιριαν διὰ νά πλεύσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τόσον ἦτο τὸ πεῖσμα του, ὥστε δὲν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηράν, ἄλλα ἔμενεν εἰς τὸ πλοῖον. Ἐδήλωσεν δτι δὲν θὰ πατήσῃ εἰς τὴν ξηρὰν παρὰ μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ τὸ ἔκαμεν. Τὴν 11 Φεβρουαρίου 1825 ἔπλευσε μὲ 50 πλοῖα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης μὲ 4 χιλ. πεζοὺς καὶ 500 ιππεῖς.

5. Ὁ Ἰμβραῖμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατάληψις
Μεθώνης, Κορώνης Ναυαρίνου.

Ἄφοῦ δὲ Ἰμβραῖμ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μεθώνην, τὴν δύοιαν κατεῖχαν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι, ἔστειλε τὰ φορτηγά του πλοῖα καὶ ἐφερεν ἄλλας 5 χιλ. πεζοὺς, 500 ἵππους καὶ ἴσχυρὸν πυροβολικόν. Ἐπειτα διεσκόρπισε τοὺς Ἑλληνας, οἱ δύοιοι ἐπολιορκοῦσαν τὴν Κορώνην καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ Ναυαρίνον.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰμβραῖμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐταράχθη. Ἐσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Ναυαρίνον, συγχρόνως δὲ ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Ἰμβραῖμ, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς δύοιας ἐτέθη δὲ ἕδιος ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης.

Ἄλλὰ ἡ ἐκστρατεία ἀπέβη ἀτυχής. Ὁ ναυτικὸς πρόεδρος, ὅταν ἔφθασεν εἰς Καλάμας, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τὰς κακουχίας τῆς ἐκστρατείας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν "Υδραν. Δυστυχῶς ἀφῆκεν ὡς ἀρχιστράτηγον τὸν γενναῖον μὲν ναυτικόν, ἀλλ' ἐντελῶς ἀπειρον τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, πλοίαρχον Σκούρτην. Ὁ Σκούρτης ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὸ Κρεμμύδι, δύο ὥρας μακρὰν τῆς Μεθώνης.

Οἱ Ἰμβραῖμ μετὰ τὴν εὔκολον αὐτὴν νίκην ἐστρεψεν δλην του τὴν προσοχὴν εἰς τὸ Ναυαρίνον. Ἐδῶ οἱ Ἑλληνες ἔκαμαν τὸ σφάλμα νὰ καταλάβουν τὴν Σφακτηρίαν μὲ 800 ἄνδρας. Ἄλλὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου ἐπρεπε διαιρκῶς νὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖ στόλος, οἱ δὲ Ἑλληνες εἶχαν ἐκεῖ μόνον 5 πλοῖα. Οἱ Ἰμβραῖμ ἐφερεν τὸν στόλον του, ἐπερικύλωσε τὴν νῆσον καὶ ἀπεβιβασε στρατὸν ὑπὸ τὸν φοβερὸν Χουσεῖν. Ἐντὸς μιᾶς ὥρας οἱ Αἰγύπτιοι ἔγιναν κύριοι τῆς νήσου. 350 Ἑλληνες, μεταξὺ τῶν δύοιων δὲ Ἀναγνωσταρᾶς, δὲ Σαχίνης καὶ δὲ Τσαμαδός, καὶ δὲ φιλέλλην Σανταρόζας, ἐφονεύθησαν.

καὶ 200 συνελήφθησαν ζῶντες. Οἱ λοιποί, μεταξὺ τῶν δρόμων ὁ Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος μὲ τὰ 5 πλοῖα. Ἐκ τῶν 5 αὐτῶν πλοίων, τὰ τέσσαρα ἐπρόφθασαν καὶ ἔφυγαν προτοῦ κλεισθῆ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ὑπὸ τεῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Τὸ πλοῖον ὃμως "Ἄρης ἥναγκάσθη νὰ ἀγωνισθῇ ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Ἐπὶ τέλους, μετὰ λαμπρὸν ἀγῶνα, σκεπάσμενον ὅλον ἀπὸ καπνόν, τὸν δρόμον ἐπίτηδες ἡτοίμασαν οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου, κατώρθωσε, πλευρίζον ἄλλοτε δεξιὰ καὶ ἄλλοτε ἀριστερά, νὰ διασχίσῃ τὸν Αἰγανπτιακὸν στόλον καὶ νὰ σωθῇ.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σφακτηρίας, καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου παρεδόθησαν. Εἰς μάτην ὁ Μιαούλης κατέκαυσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης 7 τουρκικὰ πλοῖα. Ὁ Ἰμβραΐμ τώρα δὲν ἔταρασσετο. Κατεῖχε τὸ ὄχυρὸν τετράγωνον, τὸ δρόμον ἀποτελοῦν τὰ φρούρια Μεθώνης, Κορώνης, Παλαιοῦ καὶ νέου Ναυαρίνου, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀσφαλῶς θὰ ἡδύνατο νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον.

6. Μάχη Μανιακίου. Ἀπελευθέρωσις Κολοκοτρώνη. Καθυπόταξις Πελοποννήσου

Ο λαὸς τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἰμβραΐμ ἐξηγέρθη καὶ ἀπαιτοῦσε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων προκρίτων. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις ἡρνεῖτο νὰ προβῇ εἰς τοῦτο. Αὐτὸς ὁ Παπαφλέσσας, ὁ δρόμος ἦτο ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, τὸ ἐζήτησεν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη.

Τότε ὁ ἀρχαιμάνιος ὑπουργὸς ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ δύδιος μὲ 1000 Ρουμελιώτας κατὰ τοῦ Ἰμβραΐμ. Μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Ἰμβραΐμ ὁ Παπαφλέσσας συνηντήθη εἰς τὸ Μανιάκι. Ἀμέσως ὁ περισσότερος στρα-

τός του διεσκορπίσθη. Ὁ Παπαφλέσσας ὅμως μὲ 300 πιστοὺς ἄνδρας ἐπροτίμησεν ἔνδοξον θάνατον παρὰ αἰσχρὰν φυγῆν. Πραγματικῶς δὲ μετὰ πολύωρον μάχην ἔπεσαν ὅλοι.

Εἰκ. 22 Ὁ Παπαφλέσσας.

‘Ο ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα εἶξύψωσε τὸ φρόνημα τῶν Πελοποννησίων. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη, ἀφοῦ ἐπιέσθη ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην, ἀπελευθέρωσε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους δεσμώτας.

‘Ο γηραιός Κολοκοτρώνης ἔχαιρετίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον μὲ ἐπευφημίας καὶ διωρίσθη γενικὸς Ἀρχιστράτηγος. Τὸ δόνομά του προσείλκυσεν ὡς μαγνήτης τοὺς Πελοποννησίους καὶ χιλιάδες συνέρρευσαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ.

‘Ἐν τῷ μεταξὺ δ. Ἰμβραῖμ ἀπὸ τὸ Ναυαρῖνον ἦλθε χωρὶς κανὲν ἐμπόδιον εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Λακωνικὴν καὶ ἐρήμωσεν αὐτάς. Ἐπειτα διευθύνεται πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐμ-

ποδίση, ἀλλὰ ματαίως. Ὁ Ἰμβραῖμ γίνεται κύριος τῆς Τριπόλεως, καὶ ἀμέσως διευθύνεται εἰς τὴν Ἀργολίδα. Εὔτυχῶς, δταν ἐπεχείρησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Μύλων, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων. Ἐπομένως περιωρίσθη μόνον νὰ καύσῃ τὸ Ἀργος, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ο Κολοκοτρώνης τότε ἐπιχειρεῖ, ὅπως καὶ ἄλλοτε, νὰ καταλάβῃ τὰ πέριξ τῆς Τριπόλεως ὅρη καὶ νὰ πολιορκήσῃ αὐτήν. Ἀλλ’ ἀποτυγχάνει. Ὁ Ἰμβραῖμ ἀποκρούει καὶ διασκορπίζει τοὺς Ἐλληνας ἀπὸ ὅλας τὰς θέσεις των. Ἐκτοτε δὲ Κολοτοτρώνης περιορίζεται εἰς κλεφτοπόλεμον κατὰ τοῦ Ἰμβραΐμ, δ ὅποιος κάμνει καταστρεπτικὰς ἐκστρατείας εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν καὶ Ἡλιδα.

Αλλὰ ὅμως δὲ Ἰμβραΐμ δὲν εἶναι κύριος τῆς Πελοποννήσου. Ἀρχει μόνον, ὅπου εὑρίσκεται. Ὁπισθέν του εἶναι πάντοτε οἱ Ἐλληνες καὶ τὸν παρενοχλοῦν. Διὰ νὰ κυριευθῇ ἡ Πελοπόννησος, ἐπρεπε νὰ καταληφθῇ κάθε χωρίον, κάθε ὄρος, κάθε κοιλάς, κάθε χαράδρα, καὶ ἐπρεπε νὰ ἔξιλοι θρευθῇ αὐτὸς δὲ λαός, καὶ νὰ μείνῃ ἡ χώρα χωρὶς κατοίκους. Καὶ τοῦτο, φαίνεται, ἐσκέπτετο νὰ κάμῃ δὲ Ἰμβραΐμ, δτε τὸν διέταξαν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

7. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Πολιορκία ὑπὸ Κιουταχῆ. Κατὰ τὴν συμφωνίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε κάμει δὲ Σουλτᾶνος μὲ τὸν Μεχμέτ τὸν Ἀλῆν, ἐπρεπε τὰ μὲν αἰγυπτιακὰ στρατεύματα νὰ καθυποτάξουν τὴν Πελοπόννησον, τὰ δὲ τουρκικὰ τὴν Στερεοπόλεαν Ἐλλάδα. Διὰ τὴν ἐναντίον τῆς Στερεοπόλεως Ἐλλάδος ἐκστρατείαν δὲ Σουλτᾶνος διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Ρεσίτ Πασσᾶν Κιουταχῆν, δ ὅποιος εἶχεν ἐπιχειρήσει

μὲ τὸν Ὄμεδό Βρυώνην τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐπέστησε δὲ πρὸ πάντων τὴν προσοχήν του εἰς τὸ Μεσολόγγιον, διότι χωρὶς αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατάβληθῇ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν Ελλάδα. Ὁ Κιουταχῆς, λοιπόν, μὲ 30 χιλ. στρατὸν ἔφθισε πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825, χωρὶς νὰ συναντήσῃ πουθενὰ ἀντίστασιν.

Τὸ Μεσολόγγιον τώρα ἦτο καλύτερα δχυρωμένον παρὰ τὴν πρώτην φορὰν καὶ εἶχε 4 χιλ. ἀνδρείους πολεμιστάς.

‘Ο Κιουταχῆς κατ’ ἀρχὰς ἐπολιόρκησε τὸ Μεσολόγγιον μόνον ἀπὸ ξηρᾶς. ‘Ολαι αἱ ἔφοδοι του ἀπεκρούσθησαν. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος ἔφερεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους ἄφθονα τρόφιμα καὶ ἐπικουρίας ἐξ Πελοποννήσου.

‘Αλλὰ κατὰ τὰ τέλη Ιουνίου μέγας τουρκικὸς στόλος ἀπέκλεισεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Ἐν τούτοις οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἀλλὰ ἀπέκρουσαν καὶ τὰς προτάσεις τῶν Τούρκων περὶ παραδόσεως καὶ δλας τὰς ἐφόδους αὐτῶν.

Μετ’ ὀλίγον ὅμως ἤρχισαν νὰ λείπουν τὰ τρόφιμα. Εὔτυχῶς κατὰ Ἰούλιον ἥλθεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ἐνίκησε καὶ διεσκόρπισε τὸν τουρκικὸν καὶ ἐφωδίασε τὸ Μεσολόγγιον μὲ ἄφθονα τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια.

Τώρα τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὁ Κιουταχῆς περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Καὶ τὰ τρόφιμά του ἤρχισαν νὰ λείπουν, καὶ ἀσθένειαι, ἔπεσαν εἰς τὸν στρατὸν του, ἐπέκειτο δὲ καὶ ὁ χειμών. Ἐν τούτοις ὁ Κιουταχῆς δὲν ἤμποροῦσε νὰ σκεφθῇ περὶ ὑποχωρήσεως. Ἐγνώριζε τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου καὶ εἶχε σχηματίσει τὴν ἀπόφασιν ἡ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον ἡ νὰ πέσῃ πρὸ τῶν τειχῶν αὐτοῦ. Ἀφ’ οὗ λοιπὸν δλαι του

αἱ ἔφοδοι ἀπεκρούσθησαν, ἀπεσύρθη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ δρους Ζυγοῦ, ὡχυρώθη ἐκεῖ καὶ ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ τουρκικὸς στόλος νὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν ἐπικουρίας. "Αλλος ὅμως ἔμελλε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν τὴν δόξαν τῆς ἀλώσεως τοῦ Μεσολογγίου.

Πολιορκία ὑπὸ Κιουταχῆ καὶ Ἰμβραῆμ. 'Ο Σουλτᾶνος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μεχμέτ 'Αλῆν τὴν βοήθειάν του καὶ ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου. 'Ο Μεχμέτ τότε ἔστειλεν εἰς τὸν υἱόν του Ἰμβραῆμ νέον στρατὸν ἐκ 10 χιλ. ἀνδρῶν μὲ τὴν διαταγὴν νὰ συμπράξῃ μὲ τὸν Κιουταχῆν διὰ τὴν ἀλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

'Ο Ἰμβραῆμ ἔφθασε πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825. Συγχρόνως δὲ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλεισεν αὐτὸν καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Ἰμβραῆμ ἐπεριφρόνησε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸ κυριεύσῃ μόνος. 'Αλλὰ δλαι του αἱ ἀπόπειραι ἀπέτυχαν. Τὸ Μεσολόγγιον ἦτο ἀπόρθητον. "Εφθανε μόνον νὰ τροφοδοτῆται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. "Εως τώρα δὲ ὁ Μιαούλης πολλάκις εἶχε κατορθώσει τοῦτο, διασπῶν τὸν ἀποκλεισμόν. 'Ο Ἰμβραῆμ λοιπὸν ἥναγκάσθη νὰ ξητήσῃ τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ.

Οἱ δύο στρατηλάται κατενόησαν ὅτι δὲν θὰ κατορθώσουν τίποτε, ἀν δὲν προσβάλουν τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Μὲ ἀβαθῆ λοιπὸν πλοιάρια, τὰ δποῖα ἔφεραν ἐκ Πατρῶν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν δλας τὰς νησίδας τῆς λιμνοθαλάσσης.

Μόνον τὴν Κλείσοβαν δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν. Αὔτην εἶχαν ὀχυρώσει οἱ Ἑλληνες καλῶς καὶ εἶχαν τοποθετήσει 4 κανόνια. Οἱ ὑπερασπισταί της ἦσαν 300 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Τζαβέλλαν. Καὶ ὁ Κιουταχῆς, ὁ

δποῖος ἐπρόσβαλεν αὐτὴν πρῶτος, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κατόπιν ἐκουράσθησαν. Ἐφονεύθη μάλιστα καὶ ὁ Χουσεῖν. Ἐπὶ τέλους ὁ Τζαβέλλας ἔκαμεν ἔξοδον, ἐκυρίευσε 12 πλοιάρια, καὶ ἀνήγειρε τρόπαιον ἀπὸ 2 χιλιαφυραγωγηθέντα δπλα.

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἦτο ὁ τελευταῖος θρίαμβος τοῦ Μεσολογγίου. Ἡδη ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἥχισε νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Ὁ ἔλληνικὸς στόλος μὲ δλας του τὰς προσπαθείας δὲν κατώρθωσε νὰ τροφοδοτήσῃ τὴν πόλιν. Τὰ τρόφιμα ἥχισαν νὰ λείπουν. Τὸ κρέας τῶν ποντικῶν ἦτο σπάνιον καὶ περιζήτητον. Ψάρια καὶ μικρὰ καβύρια μόνον μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των ἡδύναντο νὰ ἀλιεύσουν. Ἐτρωγαν φύκια, σκάληκας καὶ δέρματα, τὰ δποῖα ἔφεραν δυσεντερίαν καὶ θάνατον. "Ολοι δὲ εἶχαν κοίλους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἥσαν κίτρινοι ώς φάσματα. Καὶ ὅμως, ἐνῷ εὑρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἀπέρριψαν προτάσεις τοῦ Ἰμβραΐμ περὶ παραδόσεως, καὶ εἰς κοινὴν συνέλευσιν ἀπεφάσισαν νὰ περάσουν μὲ τὰ δπλα των διὰ μέσου τοῦ ἔχθρου.

·Η ἔξοδος. "Ινα κατὰ τὴν ἔξοδον ἀποσάσουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἔχθρου ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, οἱ πολιορκούμενοι εἶδοποίησαν τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς ἄλλους δπλαρχηγούς, οἱ δποῖοι ἥσαν εἰς τὸν Πλάτανον νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ τῶν ὅπισθεν κατὰ τῶν Τούρκων. Δυστυχῶς ὁ Καραϊσκάκης ἦτο ἀσθενής, οἱ δὲ ἄλλοι χωρὶς αὐτὸν δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ ἐνεργήσουν. Μόνον ὁ Κώστας Μπότσαρης μὲ 800 ἄνδρας κατέβη τὴν 10 Ἀπριλίου, ὀλίγον πρὸν δύση ὁ ἥλιος, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἔκαμε τὸ συμφωνημένον σύνθημα, ἔρριψε δηλ. ἵνα ἰσχυρὸν πυροβολισμόν.

"Αλλὰ τὸ σύνθημα ἐννόησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι. Κάπιοις Βούλγαρος προδότης εἶχε κάμει εἰς αὐτοὺς γνω-

στὸν τὸ σχέδιον, καὶ ἔλαβαν τὰ μέτρα των. Συνήθροισαν δοσα ἡμπόρεσαν στρατεύματα πρὸ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἔστησαν ἐνέδραν ἀπὸ 500 ιππεῖς, ὑμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως. Ἐστειλαν δὲ καὶ 2 χιλ. Ἀλβανοὺς ἐναντίον τοῦ Κώστα Μπότσαρη, οἱ δοποῖοι τὸν ἡνάγκασαν νὰ ὑποχωρήῃ.

Οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἐννόησαν ὅτι ὁ ἀντιπεριστασμὸς ἐναυάγησε. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸ σχέδιον των τὸ μεσονύκτιον ὕρμησαν ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως. Ἡσαν δολοὶ 9 χιλ. ἄνθρωποι. Προηγοῦντο 3 χιλ. πολεμισταί, ἡκολούθουν οἱ γέροντες καὶ αἱ γυναικες, κατόπιν πάλιν ἦσαν οἱ ὑπόλοιποι πολεμισταί.

Μὲ ἀκατάσχετον δρμὴν διέρρηξαν τὰς ἔχθρικὰς γραμμὰς τὰ παλληκάρια, ἀκολουθούμενα ἀπὸ πολλοὺς ἀπολέμους. Ἄλλὰ κατόπιν συνήντησαν τὴν ἐνέδραν τῶν ιπέων, οἱ δοποῖοι κατέσφαξαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους. Εἰς τὸν Ζυγὸν τέλος ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν οἱ Ἀλβανοί, οἱ δοποῖοι ἐδεκάτισαν τοὺς ἥρωας. 1800 μόνον ἄνθρωποι, ἐκ τῶν δοποίων 200 γυναικες, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὅρους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν Πλάτανον· κατόπιν ἐπορεύθησαν εἰς τὰ Σάλωνα, ἀφ' οὗ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὶ ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πετνῶν καὶ τὸν κόπον.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἐγίνοντο φοβερὰὶ σκηναί. Ὅταν τὰ παλληκάρια διέρρηξαν τὰς πρώτας γραμμὰς τῶν ἔχθρων, μεταξὺ τῶν ὅπισθεν ἀπολέμων ἡκούσθη, ἄγνωστον πῶς, ἡ κραυγὴ : «πίσω, πίσω στὰ ὀχυρώματα». Οἱ περισσότεροι τότε ἀπόλεμοι μὲ τοὺς ὅπισθεν πολεμιστὰς ἔστραφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθαν καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Εἰς δλην τὴν ἔοιπτωμένην πόλιν γίνονται φοβεραὶ

συμπλοκαὶ καὶ σφαγαί. Ὅλοι οἱ Μεσολογγῖται εὗρον ἥρωϊκὸν θάνατον. Ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων αἱ ἀπώλειαι ἦσαν μεγάλαι. Εἰς δλα τὰ μέρη τῆς πόλεως οἱ Ἑλληνες ἤναπτον τὰς πυριτιδαποθήκας, καὶ ἀνετινάσσοντο εἰς τὸν ἀέρα μᾶζη μὲ πολλοὺς ἔχθρούς.

Συγκινητικὸς εἶναι δὲ ἡρωϊσμὸς τοῦ γηραιοῦ προκρίτου Χρήστου Καψάλη. Οὗτος συνήθροισε πολλοὺς ἀπόλέμους εἰς τὴν κεντρικὴν πυριτιδαποθήκην. Ὄταν δὲ πολλοὶ ἔχθροι εἰσώρμησαν εἰς αὐτὴν ἀναζητοῦντες λάφυρα, δὲ Καψάλης ἔθεσε πῦρ ψάλλων τὸ «Μνήσθητί μου Κύριε», καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα.

Μεσολόγγιον δὲν ὑπῆρχε πλέον. Ἀλλ' ἡ ἥρωϊκὴ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου εἶχε θαυμάσια ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ὅλη ἡ πολιτισμένη Εύρωπη ἔστρεψε τὰ βλέμματά της ἦδη μὲ συμπάθειαν καὶ θαυμασμὸν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Μεσολογγίου. Ἀκράτητος ἔξερράγη ἐνθουσιασμὸς εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἄγωνος, καὶ αὐτὸς παρέσυρε τὰς κυβερνήσεις εἰς τὸ νὰ ἔπειμβοῦν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

8. Ὁ Κιουταχῆς εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

‘Ο Ιμβραῖμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου, ἐπροξένησε μεγάλην κατάπληξιν εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτου, ἐπειδὴ κατηγορεῖτο δτι ἀφῆκεν ἀβούθητον τὴν ιερὰν πόλιν, ἔπεισε, τὴν διεδέχθη δὲ ἄλλη ὑπὸ τὸν Ζαΐμην. Ἀλλὰ ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο πολὺ σοβαρά.

‘Ο Κιουταχῆς ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Στερεάς Ἑλλάδος, ἥλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, καὶ ἐποιείρκησε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Αθηνῶν.

‘Ο Ιμβραῖμ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ

ἥρχισε νὰ καταστέψῃ αὐτήν. "Εσφαῖς καὶ αἰγμαλώτιζε τοὺς κατοίκους καὶ κατέστρεψε τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ χωρία.

Εἰς τὴν δεινὴν ἔκεινην περίστασιν, τὴν ἐπανάστασιν ἔσωσαν δύο ἄνδρες, ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν Στερεάν.

Ο Κολοκοτρώνης ἐπανέλιθεν ἐναντίον τοῦ Ἰμβραῖμ τὸν κλεφτοπόλεμον. Παρακολουθοῦσε καὶ προσέβαλλε τοὺς Αἰγυπτίους, δσάκις εὗρισκεν εὔκαιρίαν. Ο Ἰμβραῖμ δύο φορὰς ἐπεχείρησε νὰ εἰνθάλῃ εἰς τὴν Μάνην, ἀλλ᾽ ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Μανιάτας, Ἐπὶ τέλους ἥναγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου.

9. Πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη.

Ο Καραϊσκάκης ἦτο ἀσθενικός, κοντὸς καὶ ἵσχνός. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἀσθενὲς καὶ μικρὸν αὐτὸ σῶμα, ὑπῆρχε καρδία λέοντος. Προσέτι δὲ ἦτο δραστήριος, εὐφυέστατος καὶ εἶχε στρατηγικὴν ἴκανότητα μεγάλην. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν διεκρίθη. Τώρα δὲ μως ἀπέβη σωτὴρ αὐτῆς. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν ἡ δποία κατέλαβε τότε ὅλους, μόνος ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἀπελπίσθη. Η Κυβέρνησις τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Στρεφεᾶς Ἑλλάδος.

Ο Καραϊσκάκης ἀμέσως σπεύδει (Ιούλιος 1826) εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἐδῶ συγκεντρώνονται 3.500, μεταξὺ τῶν δποίων ὁ Κριεζώτης, ὁ Βάσσος, ὁ Πανουργιᾶς καὶ τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν, τοὺς δποίους εἶχε διοργανώσει ὁ γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος. Κατὰρχας ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ εἰς τὸ Χαϊδάρι. Κατόπιν, ἐπειδὴ ὁ Γκούρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἶχε φονευθῆ, ὁ Κριεζώτης μὲ 300 ἄνδρας κατορθώνει

νὰ ἔνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως (8βριος 1826).

Ο Καραϊσκάκης τότε συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἀναζωγονήσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Κιουταχῆν εἰς τὴν Ἀττικήν. Πρὸς τοῦτο ὁ ἴδιος ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Δόμιβραιναν, στέλλει δὲ τὸν Κωλέττην διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἀταλάντην, ὅπου ὁ Κιουταχῆς εἶχεν ἀποθήκας τροφίμων. Ἐλλ' ὁ Κιουταχῆς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀταλάντην τὸν Μουσταφάμπεην μὲ 2 χιλ. ἐκλεκτοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ὁ Κωλέτης ἀναγκάζεται νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ φύγῃ.

Ο Καραϊσκάκης τότε πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Μουσταφάμπεης διευθύνετο πρὸς τὰ Σάλωνα, προαποστέλλει τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ καταλαμβάνει τὴν Ἀράχωβαν. Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Μουσταφάμπεης ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν, προσπαθεῖ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἑλληνας. Ἐλλ' αὐτοὶ ἀνθίστανται γενναίως εἰς ὅλας τὰς προσβολὰς τῶν Ἀλβανῶν.

Τοῦτο ἔδωκε καὶ φόρον εἰς τὸν Καραϊσκάκην νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Κατέλαβε καταλλήλους θέσεις καὶ ἀπέκοψε τοὺς Ἀλβανοὺς ἀπὸ τὰς πρὸς τὰ Σάλωνα καὶ τὴν Λεβάδειαν ὁδούς. Κατόπιν δὲ προσέβαλεν αὐτοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ τοὺς ἀπέκλεισεν εἰς ἕνα λόφον πλησίον τῆς Ἀράχωβης χωρὶς ἀποσκευὰς καὶ τροφάς. Ο Μουσταφάμπεης πληγώνεται. Τὸ ψῦχος καὶ ἡ χιῶν ἦτο ἀνυπόφροδος. Οἱ Ἀλβανοὶ λοιπὸν ἀποφασίζουν νὰ ξητήσουν νὰ φύγουν διὰ τῶν φαράγγων τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Ἑλληνες ὅμως ἐπετέθησαν ἐναυτίον των μὲ τὰ ξίφη. Ἐκτὸς 300, ὅλοι οἱ Ἀλβανοὶ ἔχαθησαν εἰς τὰς ἀποκρήμνους ἀτραποὺς καὶ ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν Ἑλλήνων (9βριος 1826).

Μετὰ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν νίκην ὁ Καραϊσκάκης δι-

έτρεξεν δλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, καὶ ἀναζωογόνησε τὴν ἐπανάστασιν. Τὴν 6 δὲ Φεβρουαρίου 1827 ἡγάγκασε κατόπιν πολλῶν μαχῶν καὶ τὸν εἰς τὸ Δίστομον συγκεντρωθέντα ἴσχυρὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ τραπῆι εἰς φυγήν. "Ολη τότε ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἔκτος τῆς Βο-

Eik. 23. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης.

νίτσης, τοῦ Αἰτωλικοῦ, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου, περιῆλθε πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

"Ἐν τούτοις δὲ Κιουνταχῆς ἐπέμενε νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολιν. Ταύτην εἶχε κατορθώσει μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀραχώβης νὰ ἐφοδιάσῃ μὲ πυρίτιδα δὲ Φαβιέρος. Τὴν νύκτα δηλ. τῆς 13 Δεκεμβρίου ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Φάληρον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ 500 ἄνδρας, ἔκαστος τῶν δῆμοίων εἶχεν εἰς τὸν ὕμνον του σάκκον πυρίτιδος, διεπέ-

ρασε διὰ μέσου τῶν Τούρκων, καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἀνέβη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ Κυβέρνησις λοιπὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν Καραϊσκάκην.

Ο Καραϊσκάκης, ἀφ' οὗ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, κατέλαβε τὸ Κερατσίνιον καὶ ἤρχισε νὰ ἐργάζεται διὰ τὸν στενώτερον ἀποκλεισμὸν τοῦ Κιουταχῆ. Τὸ ἔργον του ὅμως ἐματαίωσεν ἥ παρεμβασις τῶν ξένων.

10. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων εἰς Φάληρον. Πτῶσις Ἀκροπόλεως.

Ἡ ἐν Τροιζῆνι συνελθοῦσα Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἶχεν ἐκλέξει ἀρχιστράτηγον καὶ ἀρχιναύαρχον τοὺς Ἀγγλους Τζώρτζ καὶ Κόχραν, οἱ δοποῖοι εἶχαν διακριθῆ μέχρι τοῦδε εἰς πολλοὺς πολέμους. Κατὰ προτερήν δὲ αὐτῶν ἡτοιμάσθη νέος στρατὸς διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Κιουταχῆ.

Ο Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτζ μὲ τὸν νέον στρατὸν ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Φάληρον. Ἄλλὰ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας δὲν ἐσυμφωνοῦσαν μὲ τὸν Καραϊσκάκην. Ο Καραϊσκάκης, ἥθελε νὰ μὴ κάμουν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀλλὰ νὰ τὸν περικυκλώσουν, νὰ τοῦ κόψουν κάθε συγκοινωνίαν, καὶ μὲ τὴν πεῖναν νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ παραδοθῇ. Οἱ Ἀγγλοι ὅμως ἐπέμεναν νὰ κάμουν ἀμέσως ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ. Ο Καραϊσκάκης ἤναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Αφ' οὗ λοιπὸν ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλας τὰς ὀχυρὰς θέσεις, τὰς δοποίας κατεῖχαν μεταξὺ Κερατσινίου καὶ Φαλήρου, ωρίσθη νὰ γίνῃ ἥ ἐπίθεσις τὴν 23 Ἀπριλίου.

Ἄλλὰ πρὸς μεγάλην συμφορὰν τῶν Ἑλλήνων ὁ

ελλην ἥρως ἔξέλιπεν ἀνελπίστως τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχεν ἀπαγορευθῆ αὐστηρῶς εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ κάμουν καμίαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ μερικοὶ μεθυσμένοι Κρῆτες καὶ Ὑδραιοὶ συνεπλάκησαν μὲ ἔνα ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἵππου, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ Καραϊσκάκης ἔτυχε κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ εἴναι κλινήρης μὲ δυνατὸν πυρετόν. Ἡκουσε τοὺς πυροβολισμούς, ὥρμησεν ἔξω τῆς σκηνῆς του καὶ βλέπει τοὺς Ἐλληνας νὰ φεύγουν. Ἀμέσως πηδᾷ ἐπὶ τοῦ ἵππου του μὲ τὸ γιαταγάνι εἰς τὴν χεῖρα, δῷμαὶ μὲ τοὺς περὶ αὐτὸν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ ὁχυρώματά των. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἔξαψιν τοῦ πυρετοῦ τοῦ ἔλλειψεν ἡ συνηθισμένη φρόνησίς του, καὶ προχωρεῖ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἔπειρε. Τότε Τούρκος ἵππεὺς τὸν πυροβολεῖ εἰς τὴν κοιλίαν.

Οἱ περὶ αὐτὸν μόλις ἀναπνέοντα τὸν μεταφέρουν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ. Ὁ χειροῦργος προσπαθεῖ νὰ τοῦ ἀποκρύψῃ τὸν κίνδυνον, ἀλλ’ ὁ Καραϊσκάκης ἔννοει ὅτι ὀλίγαι ὥραι ζωῆς τοῦ ὑπολείπονται καὶ ἀφίνει τὰς τελευταίας του παραγγελίας. Παρήγγειλεν εἰς τοὺς παλαιούς του συναγωνιστὰς νὰ τὸν θάψουν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, καὶ πρὸ παντὸς νὰ μὴν ὑποχωρήσουν. Τὴν 4 δὲ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπέθανεν ὁ ἥρως καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔγινεν ἡ κηδεία του εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Ἡ λύπη καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἔλληνικοῦ στρατοῦ ἦσαν ἀπερίγραπτοι. Εἰς μάτην ὁ Τζώρτζ ἐπροσπαθοῦσε νὰ παρηγορήσῃ τοὺς Ἐλληνας, λέγων ὅτι αὐτὸς θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μάχην ἀντὶ τοῦ Καραϊσκάκη. Εἰς κανένα δὲν ἥμποροῦσαν νὰ ἔχουν τὴν πεποίθησιν, τὴν

δποίαν εἶχαν εἰς τὸν Καραϊσκάκην. Καὶ τὰ κατόπιν γεγονότα ἀπέδειξαν ὅτι εἶχαν δίκαιον.

Ἡ ἐπίθεσις, ἡ δποία ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἀνεβλήθη μίαν ἡμέραν, ἥρχισε τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 Ἀπριλίου. Ἀλλὰ οἱ Ἀγγλοι στρατηγοὶ τόσον κακὰ ἐτακτοποίησαν αὐτήν, ὅστε δὲν ἡμποροῦσε νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἡ καταστροφή.

Χωρὶς σχέδιον καὶ χωρὶς καμμίαν τάξιν οἱ Ἐλληνες διετάχθησαν νὰ προελάσουν ἀπὸ τὸ Φάληρον καὶ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτζ ἔμειναν εἰς τὰ πλοιά των. Οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἐλλήνων καὶ ἐπέφεραν εἰς αὐτοὺς τελείαν καταστροφήν.

Τὸ σφάλμα τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Τζώρτζ εἰς μὲν τὸν Κιουταχῆν ἔγινεν αἰτία εὐκόλου θριάμβου, εἰς δὲ τοὺς Ἐλληνας ἀδιορθώτου καταστροφῆς. Μετὰ τὴν πανωλευθρίαν τὸ ἔλληνικὸν στρατόπεδον διελύθη καὶ ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη ὑπὸ τὸν δρόν, νὰ ὑπάγουν οἱ πολιορκούμενοι ἐλεύθεροι, δπου ἥθελον, μὲ τὰ δπλα των καὶ τὰς ἀποσκευάς των. Μὲ τὴν πτῶσιν δὲ τῆς Ἀκροπόλεως ἔσβησε καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς δλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ὁλον τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάπη ἐχάθη ἐξ ἐνὸς σφάλματος.

Ἡ ἐπανάστασις πλέον περιωρίζετο μένον εἰς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τὸ χειρότερον ἥρχισαν πάλιν αἱ ἐμφύλιαι ἔριδες. Εἰς τὴν δεινὴν ἔκεινην περίστασιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
(1827 - 1832)

1. Η πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων μέχρι τοῦ 1827.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὅλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις ἦσαν δυσμενεῖς πρὸς αὐτήν. Ἡ Αὐστρία πάντοτε ἦτο ἔχθρα πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε καὶ αὐτὴ λαοὺς ὑποδούλους, καὶ δὲν ἦθελεν οἱ ὑπόδουλοι νὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τοῦ κυρίου των. Ἡ Γαλλία μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν εἶχε γίνει πάλιν μοναρχικὴ καὶ ἀκολουθοῦσε τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Ἀγγλία ἐνόμισεν ὅτι ἡ ἐπανάστασις γίνεται καθ' ὑποκίνησιν καὶ δι' ὠφέλειαν τῆς Ρωσίας καὶ διὰ τοῦτο ἦτο φιλότουρκος. Ἡ Ρωσία τέλος ἐσυμπαθοῦσε πάντοτε τοὺς Ἑλληνας ὡς ὁμοδόξους, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὴν ὑποπτευθοῦν αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, ὅτι αὗτη ὑπεκίνησε τὴν ἐπανάστασιν, ἀπεδοκίμασε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ φόνοις τοῦ Πατριάρχου κατόπιν καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν, ἔκαμαν τὴν Ρωσίαν ν' ἀλλάξῃ στάσιν καὶ νὰ διακόψῃ τὰς σχέσεις τῆς μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἄλλ' ἐκ τοῦ φόβου τῶν ἄλλων Δυνάμεων δὲν ἐτόλμα δ Τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Τὰ κατορθώματα ὅμως τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἀντοχὴ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῆς Τουρκίας καὶ ὁ φιλελληνισμός, ὁ ὅποιος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μετέβαλαν τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Συγχρόνως τότε ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας ὁ φιλέλλην Γεώργιος Κάνιγγ, καὶ μετὰ τὸν θά-

νατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγινε Τσάρος ὁ ἀδελφός του Νικόλαος, ὁ δοποῖος ἦτο τολμηρότερος ἐκείνου.

Ἐγινε λοιπὸν τότε (Μάρτιος 1826) μυστικὴ συμφωνία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας νὰ μεσολαβήσουν διὰ νὰ ἴδουθῇ κράτος Ἑλληνικόν. Εἰς τὴν συμφωνίαν αὐτὴν κατόπιν προσεχώρησε καὶ ἡ Γαλλία, διότι παρεσύρθη ἀπὸ τὸν φιλελληνισμόν, καὶ συνήφθη ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου (1827). Εἰς αὐτὴν ὥριζετο ὅτι ἐπρεπε νὰ μεσολαβήσουν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων διὰ τὴν ἴδρυσιν κράτους Ἑλληνικοῦ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, πρὸ τούτου δμῶς νὰ ἀπαιτήσουν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀνακωχήν. Συγχρόνως αἱ τρεῖς Δυνάμεις παρήγγειλαν εἰς τοὺς ναυάρχους τῶν στόλων των, οἱ δοῦλοι ἥσαν εἰς τὴν Μεσόγειον, νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀνακωχήν.

2. Ἡ ἐν Ναυχρίνῳ ναυμαχία.

Τὴν ἀνακωχὴν οἱ Ἑλληνες ἐδέχθησαν ἀμέσως, ὅχι δμῶς καὶ οἱ Τούρκοι. Οἱ ναύαρχοι λοιπὸν Ἀγγλίας Κόδριγκτων καὶ Γαλλίας Δεοριγνὺν ἐπλευσαν μὲ τοὺς στόλους των εἰς τὴν Πύλον καὶ ἀπήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰμβραῆμ νὰ παύσῃ κάθε ἐχθροπραξίαν. Οἱ Ἰμβραῆμ ὑπεσχέθη τοῦτο, μέχρις οὗ λάβῃ ὄδηγίας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἦτο καιρὸς νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι, διότι ὁ Ἰμβραῆμ εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτὸν νέας μεγάλας ἐπικουρίας καὶ ἦτοι μάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Υδρας. Οἱ δύο ναύαρχοι, ἀφοῦ ἐλαβαν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Ἰμβραῆμ, ἀπέπλευσαν, καὶ ὁ μὲν Δεοριγνὺν ἐπλευσεν εἰς τὰς Ἐλαφονήσους, ὁ δὲ Κόδριγκτων εἰς τὴν Ζάκυνθον.

Ἄλλ' ἐκ τούτου οἱ Ἑλληνες ἐλαβον θάρρος. Ἐπειδὴ εἶχαν δεχθῆ τὴν ἀνακωχήν, ἢ δὲ Πύλη δὲν εἶχε δεχθῆ αὐτὴν, ἥσαν ἐλεύθεροι εἰς τὰς ἐνεργείας των. Ἀπεφά-

σισαν λοιπὸν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Τζώρτζ μὲ στρατὸν διημυθύνθη εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ "Ἀγγλος πλοίαρχος" Ἀστιγξ μὲ τὸ ἀτμόπλοιον «Καρτερία» *) καὶ 5 ἄλλα πλοῖα κατέστρεψεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀμφίσσης, τὴν Ἰτέαν, τουρκικὸν στόλον ἐξ 7 μεγάλων πλοίων.

Τοῦτο ἔκαμε τὸν Ἰμβραῖμ ἔξω φρενῶν. Ἐπεχείρησε νὰ πλεύσῃ μὲ μερικὰ πλοῖα διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀστιγγα, ἀλλ᾽ ἐμποδίσθη ὑπὸ τοῦ Κοδριγκτῶνος. Ἀρχίζει λοιπὸν νὰ ἐρημώνῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Λακωνίαν.

"Αλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ζάκυνθον κατέπλευσε καὶ ὁ Γαλλικὸς στόλος, ἥλθε δὲ καὶ ὁ Ρωσικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἐϋδεν. Οἱ τρεῖς ναύαρχοι εἰς συμβούλιον ἐσυμφώνησαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνεχθοῦν περισσότερον τὴν κακοπιστίαν τοῦ Ἰμβραΐμ.

"Ἐπλευσαν λοιπὸν τὴν 8 8)βρίου 1827 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου μὲ δλους των τοὺς στόλους (27 πολεμικὰ πλοῖα) διὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Ἰμβραῖμ νὰ ἔκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον. Δὲν εἶχαν ὅμως προφθάσει ἀκόμη οἱ στόλοι τῶν συμμάχων νὰ τακτοποιηθοῦν ἔντὸς τοῦ λιμένος, ὅτε οἱ Τούρκοι ὑπερήφανοι διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου των (82 πολεμικὰ) ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ἀγγλικῆς λέμβου. Ὁ Κόδριγκτων τότε ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς μάχης. Ἐντὸς 4 ὥρῶν

*) Μὲ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ διανείου εἶχαν κατασκευασθῆ ἐν ἀτμόπλοιον, τὸ πρῶτον κατασκευασθὲν πολεμικὸν ἀτμόπλοιον, τὸ δρόπον ὠνομάσθη «Καρτερία» καὶ μία μεγάλη φρεγάτα, ἡ «Ἑλλάς», μὲ 64 κανόνια. Τὰ πλοῖα ταῦτα κατέπλευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827. Κυβερνῆται δὲ διωρίσθησαν, τῆς μὲν «Καρτερίας» ὁ φιλέλλην Ἀγγλος πλοίαρχος Ἀστιγξ, τῆς δὲ «Ἑλλάδος» ὁ ναύαρχος Μιαούλης.

ἐκ τῶν 120 πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων τοῦ τουρ-
κοαιγυπτικοῦ στόλου δὲν ὑπολείπονται παρὰ 20 μόνον
μικρὰ πλοῖα.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου
ὑπῆρξαν μεγάλα. Οἱ πρόσβεις τῶν Δυνάμεως ἔνεκα τῆς
θρασύτητος τῶν Τούρκων ἡναγκάσθησαν νὰ ἐγκατα-
λείψουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Ρωσία ἐκήρυξε
τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ οἱ ρωσικοὶ στρα-
τοὶ εἰσέβαλον εἰς αὐτήν. Οἱ στόλοι τῶν τριῶν δυνά-
μεων ἀπέκλεισαν τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ κόψουν
κάθε συγκοινωνίαν τοῦ Ἰμβραΐμ μὲ τὴν Αἴγυπτον. Ἡ
δὲ Γαλλία ἀπέστειλε 14 χιλ. στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατη-
γὸν Μαιζῶνα, δ ὅποῖς ἡνάγκασε τὸν Ἰμβραΐμ νὰ ἔκκε-
νώσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Αἴγυπτον.

3. Ὁ Ιωάννης Καποδίστριας.

Ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις διὰ νὰ παύ-
σουν αἱ ἔμφύλιαι ἔριδες ἐψήφισεν ὡς κυβερνήτην τῆς
Ἐλλάδος τὸν Ιωάννην Καποδίστριαν.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐ-
παναστάσεως εἶχε προσπαθήσει νὰ πείσῃ τὸν Τσάρον
νὰ λάβῃ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶχε κα-
τορθώσει. Διὰ τοῦτο τὸ 1822 εἶχε παραιτηθῆ ἀπὸ τοῦ
ἀξιώματος τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρω-
σίας καὶ διέμενεν εἰς τὴν Ἐλβετίαν. Ἐδῶ δὲν ἔπαινε
νὰ ἐνεργῇ ὡς ἴδιώτης διὰ τὸν ἔλληνικὸν ἀγῶνα. Ὅταν
ἔμαθε τὴν ἔκλογγήν του ὡς κυβερνήτου τῆς Ἐλλάδος,
δὲν ἦλθεν ἀμέσως εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἐπεσκέφθη πρῶ-
τον τὰς πρωτευούσας τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων διὰ
νὰ ἀντιληφθῇ τὰς διαθέσεις των ἀπέναντι τῆς Ἐλ-
λάδος, καὶ κατόπιν (6 Ιαν. 1828) κατέπλευσεν εἰς τὴν
Ἐλλάδα.

‘Η Ἑλλὰς τότε εύρισκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. ‘Η στερεὰ Ἑλλὰς ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἐρημωμένη. ‘Η Πελοπόννησος, ἐπίσης κατεστραμμένη, ἦτο κατὰ τὰ 2)3 εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων. Αἱ νῆσοι εύρισκοντο εἰς φοβερὰν πενίαν. Οἱ λαδὲς καὶ ιδίως οἱ γεωργοὶ εύρισκοντο εἰς ἀπελπισίαν. 30—40 χιλ. παλληκάρια

Εἰκ. 24. Ιωάννης Καποδίστριας.

καὶ ναῦται ἐστεροῦντο ἄρτου. Ἐπομένως τὰ μὲν παλληκάρια διὰ νὰ ζήσουν ἐτρέποντο εἰς τὴν ληστείαν, οἱ δὲ ναῦται εἰς τὴν πειρατείαν. Παντοῦ δὲ ἐβασίλευεν αὐθαιρεσία καὶ ἀναρχία. Τὸ Δημόσιον ταμεῖον τέλος ἦτο κενόν.

Απέναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς δὲ Κυβερνήτης δὲν εἶχε εἰς τὴν διάθεσίν του παρὰ μόνον 600 χιλιάδας φράγκων, τὰ δποῖα προήρχοντο ἐξ εἰσφορῶν δμο-

γενῶν τῆς Ρωσίας. Καὶ ὅμως ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Εἶχε μεγάλην φιλοπατρίαν καὶ πολιτικὴν ἴκανότητα, καὶ προσέτι πολλὰς προσωπικὰς ἀρετάς. ⁷ Ήτο γλυκὺς εἰς τοὺς τρόπους. Συνεμορφοῦτο μὲ τὴν ὑλικὴν ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ καὶ ἔζη βίον ἀπλούστατον καὶ ἐγκρατέστατον. ⁸ Ήτο φειδωλός, ἀλλὰ ἔλεήμων καὶ ἀφιλοκερδής, ἐργατικὸς παρὰ πολὺ καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν. ⁹ Ενεκα δλων τούτων τῶν ἀρετῶν του ἐπεβλήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ προσείλκυσε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ.

Τὴν διοργάνωσιν τοῦ Κράτους ἤρχισεν ἀπὸ τὰ οἰκονομικά. ¹⁰ Ιδρυσε Τράπεζαν, ἡ δποία ἐξέδωκε χαρτονομίσματα. ¹¹ Έκοψεν ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα. ¹² Ετακτοποίησε τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ δάνειον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις.

Συγχρόνως διωργάνωσε καὶ τὰ στρατιωτικά. Διήρεσε τὸν στρατὸν εἰς χιλιαρχίας καὶ ὅρισε νὰ πληρώνεται ὁ μισθὸς τῶν στρατιωτῶν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ ὅχι, ὅπως ἔως τώρα, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αἱ καταχρήσεις τῶν ἀρχηγῶν θὰ ἔλειπαν καὶ οἱ στρατιῶται δὲν θὰ ἔθεωροῦσαν δτι ἀνήκουν εἰς τὸν ἀρχηγόν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔθνος.

Ἐπίσης δὲ Καποδίστριας ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λοιοῦ. ¹³ Ιδρυσε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, εἰς τὴν Αἴγιναν ὁρφανοτροφεῖον καὶ διδασκαλεῖον, εἰς τὸ Ναύπλιον στρατιωτικὴν σχολήν, εἰς τὸν Πόρον ιερατικὴν καὶ εἰς τὴν Τίρυνθα γεωργικήν.

Κυρίως δὲ Καποδίστριας ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς Ελλάδος.

4. Ἀπαλλαγὴ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας.

Ο Καποδίστριας ἥθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, διότι τοῦτο θὰ εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Εὐρώπης. Καὶ τὴν Ηελοπόννησον μὲν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως εἴδαμεν, ὁ γαλλικὸς στρατός. Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἥδη πρὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου εἶχε σταλῆ ὁ Τζώρτζ καὶ ἐνεργοῦσε διὰ νὰ πάρῃ ὅπίσω τὸ Μεσολόγγιον. Τώρα δὲ Καποδίστριας ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν τὸν Δημήτριον Ὅψηλάντην μὲ 8 χιλιάδας ἄνδρας.

Ο Τζώρτζ εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ ὁ Ὅψηλάντης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὴν δὲ 12 7)βρίσκου τοῦ 1829, ὁ Δημήτριος Ὅψηλάντης ἔκαμε τὴν τελευταίαν μάχην τῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας, εἰς τὴν δοποίαν κατενίκησεν αὐτούς. Ἡ τύχη πλέον τῆς Ἑλλάδος ἔξηρτάτο ἀπὸ τὴν διπλωματίαν.

5. Ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου δὲν ἔπαιναν τὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ πολλὰς συνεννοήσεις ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα ἡγεμονίαν ὑποτελῆ, μὲ κληρονομικὸν χριστιανὸν ἡγεμόνα, μὴ ἀνήκοντα εἰς τοὺς βασιλεύοντας οἴκους τῶν τριῶν δυνάμεων. Βόρεια σύνορα τοῦ Κράτους ὥριζοντο ἀπὸ τὸν Παγασητικὸν μέχρι τοῦ Ἀμβρα-

κικοῦ κόλπου, περιελαμβάνετο δὲ εἰς αὐτὸν ἡ Εὔβοια καὶ αἱ Κυκλαδεῖς.

Ἡ Τουρκία κατ’ ἀρχὰς δὲν ἐδέχετο. Ἀφ’ οὗ δμως ἔνικήθη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, ἥναγκάσθη νὰ τὸ παραδεχθῇ. Κατόπιν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἀγγλίας, ἡ Ἑλλὰς ἐγίνετο κράτος ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ τὰ βόρεια σύνορά της περιωρίζοντο εἰς τὴν γραμμὴν τὴν μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Ἀχελώου. Ως ἥγεμόνα δὲ τοῦ νέου κράτους ἐξέλεξαν αἱ δυνάμεις τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου Λεοπόλδον, τὸν κατόπιν βασιλέα τοῦ Βελγίου.

Ο Λεοπόλδος κατ’ ἀρχὰς ἐδέχθη. Ὅταν δμως κατόπιν ἔλαβεν ἐπιστολὰς τοῦ Καποδιστρίου, εἰς τὰς δποίας οὗτος τοῦ παρίσταντε τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δυσαρέσκειαν τῶν Ἑλλήνων διότι δὲν περιελαμβάνοντο εἰς τὸ νέον κράτος ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη, παρηγήθη τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος.

6. Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.

Ο Καποδίστριας, μὲ δλην τὴν φιλοπατρίαν, μὲ δλην τὴν διάθεσιν, τὴν δποίαν εἶχε διὰ νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν Ἑλλάδα, εὔθὺς ἐξ ἀρχῆς συνήντησεν ίσχυρὰν ἀντιπολίτευσιν. Ο Καποδίστριας ἔνεκα τῆς μακρᾶς του ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε φρονήματα μοναρχικά. Ἐνόμιζεν ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα δὲν ἦτο κατάλληλον ἀκόμη διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εὔθὺς ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν ἥναγκασε τὴν βουλὴν νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐκυβερνοῦσεν αὐτὸς ὡς ἀπόλυτος κύριος. Ἐπίσης ἐπεριφρόνησε τὸ κοινοτικὸν σύστημα καὶ διήρεσε τὸ κράτος εἰς ἔπαρχίας, τὰς δποίας ἐδιοικοῦσαν διοικηταὶ διοριζόμενοι ὑπ’ αὐτοῦ.

Αλλὰ οἱ πρόκριτοι, οἱ ὅποῖοι 9 ἔτη ἡγωνίσθησαν καὶ ἐπρόσφεραν τὰ πάντα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, δυσηρεστήθησαν, διότι ὅχι μόνον δὲν μετεῖχον τῆς ἔξουσίας, ἀλλὰ ἐστεροῦντο καὶ αὐτῶν τῶν προνομίων, τὰ ὅποῖα εἶχον ἐπὶ τουρκοχρατίας. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἐλάμβανον καὶ χρηματικὴν ἀνακούφισιν διὰ τὰς θυσίας, τὰς ὅποιας ὑπέστησαν. Ἡ δυσαρέσκεια μάλιστα ἐναντίον τοῦ Καποδιστρίου ἔγινε μεγαλυτέρα, ὅταν ἔμαθαν οἱ "Ελληνες ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ Καποδιστρίου ὁ Λεοπόλδος παρηγήθη ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος. Ἐνόμισαν ὅτι τοῦτο τὸ ἔκαμεν ὁ Καποδίστριας διὰ νὰ μείνῃ αὐτὸς ἴσορβιος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῆς δυσαρέσκειας αὐτῆς, ἡ ὅποια ὑπῆρχεν ἐναντίον τοῦ Καποδιστρίου, ἐδημιουργήθη μεγάλη ἀντιπολίτευσις, ἡ ὅποια ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὸ νὰ ἐπαναστατήσουν ἡ "Υδρα καὶ ἡ Μάνη. Τότε ὁ Καποδίστριας συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Πετρόμπετην Μαυρομιχάλην, ὁ ὅποῖος ἔμενεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ώς αἴτιον τῆς ἀποστασίας τῆς Μάνης.

Τοῦτο ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων ἐθεώρησεν ώς προσωπικὴν προσβολήν. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπετη Κωνσταντίνος καὶ ὁ υἱός του Γεώργιος ἐκαιροφυλάκτησαν τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας ἔξω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, καὶ ὅταν ἐπλησίασεν ὁ Κυβερνήτης, ἐδόλοφόνησαν αὐτὸν (27 Φεβρίου 1831).

7. "Ιδρυσις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἥρχισε πάλιν ἐμφύλιος πόλεμος. Ἀπὸ αὐτὸν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐκλογὴ βασιλέως.

Ἡ ἀναρχία, ἡ ὅποια ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥγανχασε τὰς τρεῖς δυνάμεις νὰ φροντίσουν μὲ περισ-

σοτέραν δραστηριότητα διὰ τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος.
Ἐπειδὴ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Λεοπόλδου ἦτο δύ-
σκολον νὰ εῦρουν ἄλλον ἡγεμόνα, ἀπεφάσισαν νὰ με-
ταβάλουν τὰς ἀποφάσεις των. Ἐκαμαν τὴν Ἑλλάδα
βασίλειον ἀνεξάρτητον καὶ ἐπεξέτειναν τὰ βόρεια σύ-
νορα αὐτῆς μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακι-
κοῦ κόλπου, προσέφεραν δὲ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος
εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος βασιλέως
τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, τὸν 17ετῆ Ὁμωνα.

Συνθήκη μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας καὶ
τῶν τριῶν δυνάμεων ὥρισε τοὺς δρους τῆς ἀποδοχῆς
τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ Ὁμωνος. Ὁ Ὁμων
θὰ ἦτο ἀνεξάρτητος κληρονομικὸς μονάρχης μέχρι τῆς
ἐντηλικιώσεως του θὰ ἐκυβέρνα τὴν χώραν ἀντιβασιλεία
ἐκ τριῶν ἀνδρῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ πατρός του.
Αἱ δυνάμεις δὲ ἀνέλαβαν νὰ ἐγγυηθοῦν δάνειον ἐκ
2.400.000 λιρῶν.

Ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη ἔμειναν ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ
Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ ἡ μὲν Σάμος ἔγινεν ὑποτε-
λής χριστιανικὴ ἡγεμονία. Ἡ δὲ Κρήτη ἐδόθη εἰς τὸν
Μεχμέτ Αλῆ πασσᾶν τῆς Αἰγύπτου μὲ μικρὰ προ-
νόμια.

Ἡ κάθιδος τοῦ Ὁμωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν
25ην Ἰανουαρίου, ἔθεσε πέρας εἰς τὴν ἀναρχίαν τῆς
τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὑπεδέχθη αὐτὸν μὲ
ἐνθουσιασμὸν ώς σωτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Η ΕΛΛΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

1. Ἡ Ἀντιβασιλεία.

“Οταν δὲ Ὅθων ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, γενικὴ χαρὰ κατεῖχεν δὲνους τοὺς Ἑλληνας. Ὄλοι ἦλπιζαν δτι ἡ χώρα, ἐπειτα ἀπὸ τὸν φοβερὸν μακροχρόνιον ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον, ἐπειτα ἀπὸ τὰς ὁλεθρίας ἔμφυλίους ταραχάς, ἔμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ εῦρῃ τὴν ἀπαραίτητον ἥσυχίαν.

Δυστυχῶς, οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποι οἱ ἀπετέλεσαν τὴν ἀντιβασιλείαν, δὲν ἦσαν κατάλληλοι. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν δὲ πρώην Βαυαρὸς ὑπουργὸς Ἀρμανομπεργ, δὲ καθηγητὴς τῆς νομικῆς Μάουερ καὶ δὲ στρατηγὸς Ἐϋδεκ. Οὗτοι δὲν ἔγνωριζαν καλῶς τὴν χώραν καὶ ἔνεκα τούτου ἔκαμαν πολλὰ σφάλματα.

Πρῶτον σφάλμα ἔκαμαν εἰς τὸ ζήτημα τῶν πολεμιστῶν. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ δέκα ἔτη ἡγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Εἶχαν χάσει τὴν συνήθειαν νὰ ἐργάζωνται, πολλοὶ δὲ ἀπ’ αὐτούς, οἱ Σουλιῶται, οἱ Κρῆτες, οἱ Μακεδόνες, οἱ Θεσσαλοί, δὲν εἶχαν οὔτε ποῦ νὰ ἐργασθοῦν, διότι αἱ πατρίδες των δὲν ἀπηλευθερώθησαν. Συμφέρον ἐθνικὸν ἦτο νὰ διατηρηθοῦν, νὰ μισθοδοτηθοῦν καὶ νὰ ἀσκηθοῦν, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν τὸν στρατὸν τοῦ νέου Κράτους. Ἀντὶ τούτου ἡ ἀντιβασιλεία κατήρτισε τάγματα καὶ συντάγματα ἀπὸ Βαυαρούς, τοὺς δὲ Ἑλληνας ἀγωνιστὰς διέλυσεν. Οἱ περισσότεροι λοιπὸν ἀπ’ αὐτοὺς ἦναγκάσθησαν νὰ γίνουν λησταὶ εἰς τὰ βουνά.

Δεύτερον σφάλμα ἔκαμεν ἡ ἀντιβασιλεία δτι καὶ αὐτή, ὅπως καὶ δὲ Καποδίστριας, δὲν ἔσεβάσθη τὰς

έλευθερίας τῶν κοινοτήτων. Διῆρεσε τὸ βασίλειον εἰς νομούς, ἐπαρχίας καὶ δήμους μὲ διοικητὰς διοριζομένους ὑπὸ τοῦ Βασιλέως.

’Αλλὰ καὶ ώς πρὸς τὰ δικαστήρια καὶ τὰ σχολεῖα ἔκαμε πολλὰ σφάλματα. Δὲν ἀπέβλεψεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ εἰσήγαγεν ὅσα ἴσχυαν

Eik. 25. Ὁ Οὐθων.

εἰς τὴν Βαυαρίαν, τὰ δόποια φυσικὰ δὲν ἡμποροῦσαν νὰ ἔφαρμοσθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Δι’ ὅλα αὐτὰ δὲν δυσηρεστεῖτο, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἐβαρύνθη πλέον τὰς ἀδιακόπους ταραχάς, καὶ ἥθελεν ἡ συγχίαν, ὑπετάσσετο χωρὶς νὰ γογγύζῃ.

Τὸ χειρότερον ὅμως σφάλμα τῆς ἀντιβασιλείας, ᾧτο δι τοι οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς δὲν ἐσυμφωνοῦσαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἀντὶ νὰ φροντίσουν νὰ συμφιλιώσουν τὰ διάφορα κόμματα τῆς Ἑλλάδος, ἐξητοῦσε καθένας τὴν ὑποστήριξιν ἐνδός ἐξ αὐτῶν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἦ

Ἐλλὰς ὑπέφερε καὶ πάλιν ἀπὸ ἐμφυλίους ταραχάς, ἐν
ῷ συγχρόνως ἡ ληστεία ἐμάστιζεν αὐτήν.

Ἐπὶ τέλους τὴν 20 Μαΐου 1835 δὲ Ὁθων ἐκυρύζει
ἐνήλικος εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου πρὸ δὲ λίγου εἶχε μετα-
φερθῆ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου. Ὁ λαὸς ἤλπιζεν
ὅτι τώρα πλέον θὰ ἔπαιναν ὅλα του τὰ δεινά.

2. Ἡ αὐταρχία.

Οἱ Ὁθων ἦτο ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ ἥγαπησε τὴν Ἐλ-
λάδα εἰλικρινῶς. Ἐφρόντισε νὰ θεραπεύσῃ πολλὰς
πληγὰς αὐτῆς, καὶ ἐπροστάτευσε τὸς τέχνας καὶ τὰ
γράμματα. Αὐτὸς δὲ ἴδρυσε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν
Ἀθηνῶν. Ἄλλὰ ἦτο χαρακτῆρος ἀσταθοῦς καὶ λεπτολό-
γου. Ἡ σύζυγός του Ἀμαλία, Γερμανίς, τὴν ὁποίαν ἐνυμ-
φεύθη τὸ 1836, ἦτο μὲν τολμηρὰ καὶ ἐνεργητική, ἄλλὰ
χαρακτῆρος δεσποτικοῦ καὶ ἐπεβάλλετο εἰς τὸν Ὁθωνα.

Οὐεν δὲ Ὁθων καὶ μετὰ τὴν ἐνήλικισίν του εἶχε
μὲν ὑπουργοὺς Ἐλληνας, ἄλλὰ δὲν παρεχώρησε σύν-
ταγμα εἰς τοὺς Ἐλληνας, δπως ἐπιθυμοῦσαν οὗτοι.
Ἐξηκολούθησαν νὰ κατέχουν ὅλα τὰ ἀνώτερα πολιτικὰ
καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα Βαυαροί.

Ἡ δυσαρέσκεια λοιπὸν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἔνων
ἐξηκολούθησε καὶ τώρα μάλιστα ἐστράφη καὶ ἐναντίον
τοῦ Βασιλέως. Εἰς μάτην ἡ Ἀμαλία ἐσυμβούλευσε τὸν
Ὁθωνα νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν λαὸν σύνταγμα. Οὗτος
ἦτο ἀνένδοτος. Τὴν ἀντιδημοτικότητα τοῦ Βασιλέως
ηὔξησε προσέτι ἡ ἀποτυχία τῆς Κρητικῆς ἐπαναστά-
σεως τοῦ 1841, τὴν ὁποίαν δὲ λαὸς ἀπέδιδεν εἰς τὸν
Βασιλέα. Ἡ ἀντιδημοτικότης δὲ αὐτὴ τοῦ Ὁθωνος
ἐπροκάλεσε κατὰ προτροπὴν τῆς Ἀγγλίας τὴν ἐπανά-
στασιν τῆς 3 ἡβδομάδος 1843.

Οἱ συνταγματάρχαι Δημήτριος Καλλέργης καὶ Ἰω-

άννης Μακρυγιάννης προσείλκυσαν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τὸν στρατόν. Τὴν νύκτα δὲ τῆς 2 πρὸς τὴν 3 7)βρίου ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων. Ἐκεῖ συνεκεντρώθη καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ. Ὁλοι ἔξήτησαν παρὰ τοῦ Βασιλέως τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ νὰ ψηφίσῃ σύνταγμα, καὶ τὴν ἐκδίωξιν ὅλων τῶν ἔνων πλὴν τῶν ἀρχαίων φιλελήνων. Ὁ βασιλεὺς ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὑπέγραψε τὰ κατάλληλα διατάγματα.

Ἡ βαναρικὴ αὐταρχία ἔληξε. Τὴν 8 9)βρίου συνῆλθεν Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ δποία ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1843.

3. Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία.

Ο "Οθων καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ συντάγματος ἐννοοῦσε νὰ κυβερνῷ αὐταρχικῶς. Εἶχε κυβέρνησιν, δποίαν ἥθελεν αὐτός, καὶ παρεβίαζε τὰς ἐκλογὰς διὰ νὰ ἔχῃ πλειονοψηφίαν εἰς τὴν Βουλήν. Ἐνεκα τούτου δ λαὸς δὲν ἔπαινε νὰ εἶναι δυσαρεστημένος κατὰ τοῦ Βασιλέως.

Εἰς δλην τὴν Εύρωπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχεν ἐπικρατήσει πλέον ἡ ἴδεα δτι δ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἐκ Θεοῦ τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾷ, δπως θέλει, ἀλλ' δτι δ κυρίαρχος εἰς κάθε ἔθνος εἶναι δ λαός, δ δὲ βασιλεὺς εἶναι καὶ αὐτὸς ὑπηρέτης τοῦ ἔθνους. Εἰς τὴν Γαλλίαν μάλιστα ἐνεκα τῶν ἵδεων αὐτῶν εἶχαν γίνει δύο ἐπαναστάσεις καὶ εἰς τὸ τέλος εἶχαν ἀνακηρύξει αὐτοκράτορα τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, Λουδοβίκον Ναπολέοντα Βοναπάρτην.

Ἐν τούτοις δ "Οθων, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του τὰς ἴδεας τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἐννοοῦσε νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικῶς καὶ παρεβίαζε τὸ

σύνταγμα. Τοῦτο ἔκαμνε συγχρόνως αὐτὸν δυσάρεστον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία ἔνεκα τούτου διαρκῶς παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἐνοχλήσεις.

Ἡ κατὰ τοῦ Ὁθωνος δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ ἐπαυσε κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν φιλονικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέκαθεν ὑπῆρχαν μεταξὺ ὁρθοδόξων καὶ καθολικῶν διὰ τὴν κατοχὴν τῶν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα προσκυνημάτων, ἐξερράγη τὸ 1854 πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὰς παραδουναβείους ἐπαρχίας. Ἄλλ’ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐσυμμάχησαν μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἔστειλαν στόλους καὶ στρατοὺς ἐναντίον τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Κριμαϊάν. Ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη Κριμαϊκὸς καὶ ἐτελείωσε μὲ νίκην τῶν Ἀγγλογάλλων.

Οἱ Ἑλληνες κατ’ αὐτὸν ἐτάχθησαν μὲ τὴν δμόδοξον Ρωσίαν. Ἔνόμισαν δτὶ ἡ περίστασις ἦτο κατάλληλος διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰ δρια τοῦ κράτους. Ἡρχισαν λοιπὸν νὰ στέλλουν ἐπαναστατικὰς συμμορίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ὁ Ὁθων διέταξε νὰ ἐτοιμασθῇ ὁ στρατὸς διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ σύνορα.

Ἄλλὰ τότε ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐπενέβησαν. Ἐπροσπάθησαν νὰ πείσουν τὸν βασιλέα νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὰ φιλοπόλεμα σχέδιά του, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Κατέλαβαν λοιπὸν διὰ κοινοῦ στρατοῦ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἤναγκασαν τὸν Ὁθωνα νὰ δηλώσῃ δτὶ θὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα.

Ἡ ἀγγλογαλλικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς ἔξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1857 καὶ ἔκαμε τὸν Ὁθωνα δημοφιλέστατον ἔνεκα τῶν ταπεινώσεων εἰς τὰς ὁποίας ὑπέβαλον αὐτὸν οἱ ἔνοι. Ἀπὸ τὴν κατοχὴν αὐτὴν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τότε ἡ χολέρα, ἡ ὁποία ἐρήμωσε τὴν πόλιν 5 μῆνας.

Ἡ δημοτικότης τοῦ Ὁθωνος ὅμως ἤλαττώθη κα-

τόπιν, δταν τὸ 1859 ἔξερράγη ὁ πόλεμος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας. Ἡ Ἰταλία ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα, ἐκτὸς τῆς Λοιμβαρδίας καὶ τῆς Ἐνετίας, τὰς δποίας κατεῖχεν ἡ Αὔστρια. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ Πεδεμοντίου Καβούρος συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἐνώσῃ ὅλην τὴν Ἰταλίαν εἰς ἕνα κράτος. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ οἱ φιλελεύθεροι τῶν μικρῶν κρατῶν ἔξεδίωξαν τοὺς ἡγεμόνας των καὶ ἡνώθησαν μὲ τὸ Πεδεμόντιον. Συγχρόνως οἱ Γάλλοι ἤλθαν εἰς βοήθειαν τοῦ Πεδεμοντίου, ἐνίκησαν τοὺς Αὔστριακοὺς καὶ τοὺς ἡνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Λοιμβαρδίαν. Ὅλη ἡ Ἰταλία τότε ἀνεγνώρισεν ώς βασιλέα τῆς Ἰταλίας τὸν Βασιλέα τοῦ Πεδεμοντίου Βίκτωρα Ἐμμανουήλ. Μόνον ἡ Ἐνετία εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Αὔστριακῶν καὶ ἡ Ρώμη ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ Πάπα, καὶ ἡ μὲν Ἐνετία προσετέθη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 1866· δτε οἱ Αὔστριακοὶ εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Πρώσους, ἡ δὲ Ρώμη κατελήφθη τὸ 1870.

Κατὰ τὸν ἵταλικὸν λοιπὸν πόλεμον ὁ μὲν λαὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἰταλῶν, οἱ δποῖοι ἡγωνίζοντο διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ "Οθων ὅμως ὡς γερμανὸς ἐσυμπαθοῦσεν ὑπὲρ τῆς Αὔστριας. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ χάσῃ ὁ "Οθων τὴν δημοτικότητά του καὶ νὰ λάβῃ μεγάλο θάρρος ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις.

4. Ἡ ἔξωσις τοῦ "Οθωνος.

Ἡ κατὰ τοῦ "Οθωνος ἀντιπολίτευσις δλονὲν ηὕξανεν. Εἰς αὐτὴν τώρα προσετέθη ἡ νεολαία, ἡ δποία ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς ἀντιδυναστικὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Τότε ἔξελέγη εἰς τὸ Μεσολόγγιον βουλευτὴς ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγιώργης καὶ ἄλ-

οι νέοι εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος. Οὗται ἔκαμαν ἀρχηγόν των τὸν ἐντιμότατον καὶ πατριωτικώτατον γηραιὸν ναύαρχον Κανάρην.

Ο "Οθων διὰ νὰ περιορίζῃ τὴν ἀντιπολίτευσιν μετεχειρίζετο βίαια μέτρα, τὰ δποῖα ἀκόμη περισσότερον ἔξηρέθιζαν αὐτήν. Τότε ἔξερράγησαν στάσεις εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ "Αργος, τὴν Τρίπολιν, τὴν Κυπαρισσίαν καὶ τὴν Σύρον, καὶ ἀπαιτοῦσαν τὴν τήρησιν τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἐλευθερίαν ἐκλογῶν καὶ τὴν ἐκλογὴν ὁρθοδόξου διαδόχου, διότι δ "Οθων δὲν ἀπέκτησε τέκνα.

Αἱ στάσεις κατεσβέσθησαν, δ δὲ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ περιοδείαν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἀπέπλευσε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν βασίλισσαν τὴν 1ην 8)βρίου 1862. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὅμως δ Θεόδωρος Γοΐβας ὑψώσεν εἰς τὴν Βόνιτσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας. Τὸ Μεσολόγγιον, αἱ Πάτραι καὶ ἄλλαι πόλεις ἥκιολούθησαν τὸ παράδειγμά του. Ο "Οθων ἔμαθε ταῦτα, ἐν ᾧ εὑρίσκετο εἰς τὰς Καλάμας, καὶ ἀμέσως ἔσπευσεν εἰς τὰς Αθήνας. Ἄλλα, πρὶν φθάσῃ, αἱ Αθῆναι εἶχαν ἐπαναστατήσει.

Τὴν νύκτα τῆς 10 8)βρίου ἐπανεστάτησεν ἡ φρουρά. Τὴν πρωῖαν δὲ οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ παραπήγματα καὶ ἔξεδωκαν προκήρυξιν, διὰ τῆς δποίας κατελύετο ἡ βασιλεία τοῦ "Οθωνος καὶ ἐσχηματίζετο προσωρινὴ κυβέρνησις, ἀπὸ τὸν δραστήριον πολιτικὸν Βούλγαρην, τὸν Κανάρην καὶ τὸν Ρούφον, διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν μέχρι τῆς ἐκλογῆς νέου βασιλέως ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἐπὶ δύο ἡμέρας κατόπιν μεγάλη ἀταξία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν πόλιν. Ωπλισμένοι ἄνδρες ἐπυροβολοῦσαν εἰς τοὺς δρόμους διὰ γὰ δείξουν τὴν χαράν

των, ἀρκετοὶ ἀθῶι πολῖται ἔφονεύθησαν, ἐργαστήρια ἔλεη λατήθησαν καὶ αἱ θῦραι τῶν φυλακῶν ἤνοιχθησαν.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 11 Ὀκτωβρίου κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγός. Στίφη ἐπαναστάτων συνεκεντρώθησαν τότε εἰς τὴν παραλίαν διὰ νὰ ἔμποδίσουν τὴν ἀποβίβασιν τοῦ βασιλέως. Ὁ Ὀθων κατὰ συμβουλὴν τῶν πρέσβεων Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀπεφάσιος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀποφυγὴν αἰματοχυσίας. Μετὰ τοῦτο δὲ ἀπέπλευσεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου εἰς τὴν Ἐνετίαν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὴν Βαυαρίαν.

Ο Ὀθων δὲν ὑπῆρξε μέγας ἥγεμών. Ἡτο δικαστήριος ἀνήρ καὶ ἥγαπησε τὴν Ἑλλάδα θεῷ. Ὅταν ἀπέθνησκε παρήγγειλε νὰ τὸν θάψουν μὲ τὴν ἔλληνικὴν φουστανέλλαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Η ΕΛΛΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1909

1. Ἡ Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὀθωνος ἔγιναν ἔκλογαι ἔθνοσυνελεύσεως, ἡ δποία συνῆλθε τὴν 10 Δεκεμβρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ δημοψηφίσματος ἔξελέχθη σχεδὸν παμψηφεὶ βασιλεὺς ὁ πρίγκιψ Ἀλφρέδος, δευτερότοκος υἱὸς τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας.

Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐδέχθη τὴν ἔκλογήν, διότι, σύμφωνα μὲ τὴν προηγουμένην συμφωνίαν μεταξὺ τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς βασιλεύοντας οἴκους αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἔκλογῆς δικαστήριος τοῦ Ἀλφρέδου ἡ Ἀ-

γλία ηύχαριστήθη καὶ ἐφόντισε διὰ τὴν ἔξεύρεσιν ἡγεμόνος. Ὡς τοιοῦτον δὲ ὑπέδειξε τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ διαδόχου καὶ κατόπιν βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ, τὸν 17ετῆ πρίγκιπα Γεώργιον. Τοῦτον ἡ Συνέλευσις ἔξέλεξεν διμοφώνως βασιλέα, ὑπὸ τὸν δρον, ἵνα οἱ διάδοχοί του ἀνήκουν εἰς τὴν δορυόδοξον Ἐκκλη-

Eἰκ. 26. Ὁ Γεώργιος.

σίαν. Συγχρόνως τότε ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ιονίους νήσους, τὰς διποίας μέχρι τοῦτο κατεῖχεν.

Ο νεαρὸς βασιλεὺς ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1863. Μετὰ τοῦτο δὲ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸ νέον Σύνταγμα.

2. Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866.

Μετὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν οἱ Κρητες ἐπανεστάτησαν καὶ τὸ 1841 καὶ τὸ 1858. Καὶ αἱ δύο διμοις ἐκεῖναι ἐπαναστάσεις κατεστάλησαν ἀμέσως. Σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866.

Τὴν 21 Αὐγούστου γενικὴ συνέλευσις τῶν Κρη-

τῶν εἰς Σφακιὰ ἐψήφισε τὴν κατάλυσιν τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ὡς ᾧτο ἐπόμενον, συνεκινήθη ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης. Ἄλλὰ ᾧτο πολὺ ἔξησθενημένη. Μόλις εἶχε συνέλθει ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862. Αἱ ἔκτοτε δὲ συγναὶ ἀλλαγαὶ τῶν Ὅπουργείων δὲν εἶχαν ἀφῆσει εἰς αὐτὴν καιρὸν νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσωτερικά της καὶ ἵδιως τὰ οἰκονομικά. Διὰ τοῦτο περιωρίσθη εἰς παθητικὴν στάσιν ἀπέναντι τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀφηνε δηλ. μόνον ἐλευθέρους τοὺς ἐθελοντὰς ἐξ Ἑλλάδος οἱ δρόποι συνέρρεον εἰς τὴν Κρήτην. Ἀρχιγοὶ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἔγιναν Ἑλληνες ἀξιωματικοί, ὁ Κορωναῖος καὶ ὁ Ζυμβρακάκης. Τὸ μικρὸν δὲ ἀτμόπλοιον «Πανελλήνιον», διέσχιζεν ἀφόβως τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου καὶ ἔφερεν εἰς αὐτὴν ἐθελοντάς, τρόφιμα καὶ πολεμιοφόδια.

Ἡ ἐπανάστασις ἀναψεν εἰς δλην τὴν νῆσον. Οἱ Κρήτες κατ’ ἀρχὰς ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Βαφέ. Ἄλλ’ ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου κατόπιν ἀνεξωγόνησε τὴν ἐπανάστασιν.

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου πλησίον τῆς Ρεθύμνης εἶχαν καταφύγει πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδία. Οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν μὲ λύσσαν ἐναντίον αὐτῆς. Ἄλλ’ οἱ ὀλίγοι στρατιῶται, οἱ δρόποι ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς, καὶ οἱ μοναχοὶ τὴν ὑπερήσπισαν γενναιίως ἐπὶ 2 ἡμέρας. Ὁταν δὲ τέλος οἱ Τούρκοι ἐθραυσαν τὴν σιδηρᾶν πύλην καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλήν, ὁ ἥγονός τους Γαβριὴλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὴν φρουρὰν καὶ τοὺς εἰσοριμήσαντας

Τούρκους. "Οσοι Χριστιανοί ἔμειναν ζωντανοί, ἐσφάγησαν κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

"Η ψυσία τοῦ Ἀρκαδίου συνεκίνησε τὴν κοινὴν γνώμην καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Συνεισφοραὶ ἐγίνοντο εἰς τὸ Λονδῖνον ὑπὲρ τῶν Κρητῶν. "Απειροί δὲ ἐθελονταὶ ἐξ Ἑλλάδος ἐσπευδαν εἰς τὴν νῆσον. Εἰς μάτην δὲ Σουλτāνος ἀπέστειλε νέον στρατὸν διὰ νὰ κατασβήσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς μάτην οἱ Τούρκοι ἐπανέλαβαν τὰς συνηθισμένας σφαγὰς καὶ καταστροφάς. Οἱ ἐπαναστάται ἀντεῖχον γενναίως. Τὸ «Ἀρκάδιον» καὶ κατόπιν ἡ «Ἐνωσις», ἀτμόπλοια ἀγορασθέντα ὑπὸ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλλήνων, ἔκαμναν διαρκῶς ταξίδια μεταξὺ Κρήτης καὶ Ἑλλάδος καὶ ἐφερναν πολεμοφόδια καὶ ἐθελοντάς.

"Ο Σουλτāνος ἀπελπίσθη νὰ καταβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἀπήτησε λοιπὸν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ παύσῃ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἥπειλησεν ὅτι θὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Τουρκίας, τοὺς Ἑλληνας ὑπηκόους. Ἡ Ἑλλὰς ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις τῆς Τουρκίας, αὕτη δὲ ἥρχισε νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς Ἑλληνας ἐκ τῆς χώρας της καὶ διέκοψε τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ᾔτο ετοιμος νὰ ἐκραγῇ.

Τότε αἱ Δυνάμεις ἐπέβαλον εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα νὰ παύσῃ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν, εἰς δὲ τὴν Τουρκίαν νὰ μὴ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἑλληνας ἐκ τῆς χώρας της. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις ἔσβησεν.

Μετὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν, ἐπὶ 10 ἔτη διλόχληρα ἡ Ἑλλὰς κατετρίβετο μὲ ἐσωτερικὰς πολιτικὰς διαμάχας. Διὰ τὴν ἀρχὴν ἐφιλονικοῦσαν ἀναμεταξύ των οἱ πολιτικοὶ Α. Κουμουνδούρος, Θ. Ζαΐμης, Δ. Βούλ-

γαρης, Ε. Δεληγιώργης και Χαρίλαος Τρικούπης. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ μὲν Εύρωπη συνεκλονίσθη ἐκ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος ἐκ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877.

3. Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870.

Ἄπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Γερμανία ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα κράτη, συνδεόμενα μὲ κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν. Ἐκ τούτων ἴσχυρότερα ἦσαν δύο, ἡ Αὐστρία και ἡ Πρωσσία, και αὐτὰ ἐφιλονικοῦσαν ἀναμεταξύ των, ποῖον θὰ διευθύνῃ δλην τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1866 ἥλθον εἰς πόλεμον μεταξύ των. Ἡ Πρωσσία ἐνίκησε και ἡνάγκασε τὴν Αὐστρίαν νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν.

“Ολα τὰ γερμανικὰ κράτη τότε ἥθελαν νὰ ἔνωθοι ὅντες ἐν ὑπὸ τὴν Πρωσσίαν. Τοῦτο διὰ τὴν Γαλλίαν θὰ ἦτο μέγας κίνδυνος.

‘Ο αὐτοκράτωρ Ναπολέων Γ’ λοιπὸν ἐκήρυξε (1870) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας. Ἀλλὰ τὰ Γερμανικὰ κράτη συνηνώθησαν ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, εἰσέβαλαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνίκησαν τοὺς Γαλλικοὺς στρατούς, και ἐποιούρχησαν τοὺς Παρισίους.

Οἱ Γάλλοι τότε κατήργησαν τὴν αὐτοκρατορίαν και ἐπανέφεραν τὴν δημοκρατίαν. Κατόπιν συνῆψαν εἰρήνην μὲ τοὺς Γερμανούς, διὰ τῆς ὁποίας ἡναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν Γερμανίαν τὰς γαλλικὰς ἐπαρχίας Ἀλσατίαν και Λωρραΐνην. Τότε δὲ και ὅλα τὰ Γερμανικὰ κράτη συνηνώθησαν εἰς μίαν αὐτοκρατορίαν και ἀνεγγώρισαν αὐτοκράτορα τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας.

4. Τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877.

Ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν ἡ Σερβία εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἀπὸ τοῦ 1830 μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὸ ἡγεμόνας ἐκ δύο ἐγχωρίων οἰκογενεῖων Καραγεώργη καὶ Ὁθόνοβιτς. Αἱ δύο ὅμως αὗται οἰκογένειαι διαρκῶς ἐφιλονικοῦσαν περὶ τοῦ θρόνου καὶ ἐπικρατοῦσεν ἄλλοτε ἡ μία καὶ ἄλλοτε ἡ ἄλλη.

Οἱ λαὸς τοῦ Μαυροβουνίου ἔζη ἀνέκαθεν βίον ἀνεξάρτητον εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὅρη του. Ἡγεμὼν αὐτοῦ ἦτο ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ιερατικῆς οἰκογενείας, ὁ ὄποιος ἦτο καὶ ἐπίσκοπος τῆς χώρας. Τὸ 1859 ὁ ἡγεμὼν Δανῆλος ἀφῆκε τὸ ἀξιώμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἔγινε ἀληρονομικὸς ἡγεμών. Οἱ νίδιοι τοῦ Δανῆλου, ὁ Νικόλαος, ἔγινε τὸ 1878 ἀνεξάρτητος, τὸ 1903 παρεχώρησεν εἰς τὸν λαὸν σύνταγμα καὶ τὸ 1910 ἀνεκρύχθη βασιλεύς.

Η Ρουμανία μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἦτο διηρημένη εἰς δύο ἡγεμονίας αὐτονόμους, διοικουμένας ὑπὸ Ἑλλήνων φαναριωτῶν. Ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἡγεμόνες ἔξελέγοντο ἐκ τῶν ἐγχωρίων. Τὸ 1859 ὅμως ἡνώθησαν ὑπὸ ἕνα ἡγεμόνα, τὸν Ἀλέξανδρον Κούζαν. Οἱ Κούζας τὸ 1866 κατόπιν συνωμοσίας παρηγήθη, ἔγινε δὲ ἡγεμὼν ὁ Κάρολος, ἐκ τοῦ οἴκου Χοεντζόλλερν, ὁ ὄποιος καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν χώραν σύνταγμα, τὸ δὲ 1878 ἀνεκρύχθη βασιλεύς.

Οἱ Βούλγαροι μέχρι τῶν χρόνων τούτων δὲν εἶχαν ἔθνικὴν συνείδησιν. Ἀπὸ τοῦ 1872 ὅμως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ρωσίας ἀπέκτησαν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, νὰ μὴ ὑπάγωνται δηλ. εἰς τὸν Ἑλληνα Πατριάρχην, ἀλλὰ εἰς Βούλγαρον ἀρχιεπίσκοπον ὁνομαζόμενον Ἐξαρχον. Ἐπέτυχον δὲ προσέτι γὰ μὴ ὑπάγωνται εἰς

τὸν Ἐξαρχον μόνον ἡ κυρίως Βουλγαρία, δηλ. ἡ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου χώρα, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας, ὅσων τὰ 2)3 τοῦ πληθυσμοῦ ἦθελον ζητήσει τοῦτο. Ἀπὸ τότε ἐκηρύχθη ἀμείλικτος πόλεμος μεταξὺ Πατριαρχικῶν καὶ Ἐξαρχικῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Βούλγαροι ἥγωνται οὖν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐξαρχίας.

Τὸ 1876 τέλος ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῆς Ρωσίας οἱ Βούλγαροι ἐπαναστατοῦν κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐπέρασε τὸν Δούναβιν, κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Αἶμον. Ἐκεῖ εὗρεν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας εἰς τὸ φρούριον τῆς Πλεύνας. Ἀλλὰ ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ ὁ ρουμανικὸς στρατὸς καὶ ἐνίκησεν. Ἐπέρασε κατόπιν τὸν Αἶμον καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Τοῦρκοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (Φεβρ. 1878). Δι’ αὐτῆς ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Ρουμανία ἔγιναν ἀνεξάρτητοι, ἐσχηματίσθη δὲ μία μεγάλη Βουλγαρικὴ ἥγεμονία ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ ὃποίᾳ περιελάμβανεν ἐκτὸς τῆς κυρίως Βουλγαρίας, τὸ ἥμισυ τῆς Θράκης καὶ τὸ μέρος τῆς Μακεδονίας.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐὰν ἐφηρμόζετο, θὰ ἦτο καταστροφὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ δποία κατ’ ἀπαίτησιν τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Εὐτυχῶς ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ἤρεσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δι’ αὐτὴν ἡ Βουλγαρία τοῦ Ἀγίου Στεφάνου θὰ ἦτο ἀπλὴ ρωσικὴ ἐπαρχία. Ἐπομένως ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρώσων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπίσης δὲν ἤρεσε τοῦτο. Αἱ τοεῖς δυνάμεις λοι-

πὸν ἀπίγτησαν νὰ κανονισθοῦν τὰ Βαλκανικὰ ζητήματα εἰς συνέδριον εὔρωπαϊκόν.

Τὸ Συνέδριον συνῆλθεν εἰς τὸ Βερολίνον. Τοῦτο ἀντὶ τῆς Βουλγαρίας ταῦ Ἀγίου Στεφάνου ἴδρυσε μίαν μικρὰν ὑποτελῆ Βουλγαρικὴν Ἡγεμονίαν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου. Τὴν βόρειον Θράκην ἔκαμεν αὐτόνομον ἐπαρχίαν μὲ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Ἀνεγνώρισε δικαίαν τὴν ἀξίωσιν τῆς Ἑλλάδος νὰ λάβῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Ἄλλὰ μόλις μετὰ τοίᾳ ἔτη, ἐνεκα τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἑλλάδος, ἥ Τουρκία ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν Θεσσαλίαν, πλὴν τῆς Ἐλασσῶνος καὶ ἐκ τῆς Ἡπείρου μόνον τὸ διαμέρισμα τῆς Ἀρτης.

5. Τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα.

Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας εἶχε γίνει ὁ Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, ἀνεψιὸς τοῦ Τσάρου καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν χώραν εἶχε δοθεῖ Σύνταγμα, ἀλλ’ ἔξακολουθοῦσαν νὰ κυβερνοῦν τὴν χώραν ρῶσοι ἀξιωματικοί. Ο λαὸς ὅμως κατόπιν καὶ ὁ ἡγεμὼν συνεννοήθησαν καὶ ἔξεδίωξαν τοὺς Ρώσους.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἶχεν ὁργανωθῆ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Εἶχε κυβερνήτην χριστιανόν, συνέλευσιν ἀντιπροσώπων τῶν κατοίκων, καὶ στρατὸν ἔξ ἐντοπίων χριστιανῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀνωτέρων εὔρωπαίων ἀξιωματικῶν. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1885 οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἔξεδίωξαν τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν αὐτῆς μὲ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἡ ἀγγελία αὐτὴ ἐτάραξε καὶ τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ο βασιλεὺς τῆς Σερβίας Μιλᾶνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἄλλ’ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐνί-

κησε τοὺς Σέρβους καὶ ἔξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας του.

‘Ο πρωθυπουργὸς τότε τῆς Ἑλλάδος Θ. Δηλιγιάννης ἐκήρυξεν ἐπιστράτευσιν καὶ ἔζήτησε νὰ παραχωρηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ σύνορα, τὰ δποῖα εἶχαν παραχωρηθῆ εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου. ‘Αλλ’ αἱ δυνάμεις ὅλαι, ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ἀπέκλεισαν τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη παρητήθη, καὶ ἡ κυβέρνησις Τρικούπη, ἡ δποία τὴν διεδέχθη, διέλυσε τὴν ἐπιστράτευσιν.

‘Αλλ’ ἡ Ρωσία δὲν ἐλησμονοῦσε τὴν θρασύτητα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου. Διὰ τῶν δαδιουργιῶν τῆς ἔγινε συνωμοσία κατ’ αὐτοῦ, ἡ δποία ἔξεδίωξεν αὐτὸν ἐκ τοῦ θρόνου (1886). ‘Αντ’ αὐτοῦ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἔγινεν δ πρίγκιψ τοῦ Κοβούργου Φερδινάνδος. Τοῦτον τὸ 1896 ἀνεγνώρισαν καὶ ἡ Ρωσία καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς διοικουμένη ὑπὸ τοῦ μεγάλου πρωθυπουργοῦ της Χαροκάου Τρικούπη ἐνίσχυσε τὸ πολεμικὸν ναυτικόν της, ἐπεξέτεινε τοὺς σιδηροδρόμους της καὶ ἐδαπάνησεν ἀφθόνως διὰ δημόσια ἔργα.

6. Νέα Κρητικὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τεῦ 1897.

Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶχεν ἀποφασισθῆ νὰ δοθῇ αὐτονομία εἰς τὴν Κρήτην. ‘Αλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἔπαιναν νὰ παραβιάζουν τὰ προνόμια τῶν Κρητῶν, καὶ οἱ Κρήτες δὲν ἄφιναν καμίαν εὔκαιρίαν νὰ μὴ ἐκδηλώσουν τὸν πόθον τῆς ἐνώσεως των μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ 1895 ἡ Τουρκία διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς χρι-

στιανοὺς διώρισε χριστιανὸν διοικητὴν τῆς νῆσου. Ἀλλ' ἐκ τούτου δυσηρεστήθησαν οἱ Τουρκοκορῆτες καὶ ἔκαμαν σφαγὰς τῶν χριστιανῶν. Τότε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος (1897).

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδησις τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης ἐπροκάλεσε μέγαν ἐρεθισμόν. Δυστυχῶς ὁ Τρικούπης, ὁ δποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἑλληνας, εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὰς Κάννας τῆς Γαλλίας τὸ 1895. Τὴν ἀρχὴν κατεῖχεν δι φιλοπόλεμος πρωθυπουργὸς τοῦ 1884 Δηλιγιάννης. Οὗτος παρεσύρθη ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἐπεμβῇ ἡ Ἑλλάς. Ο συνταγματάρχης Τιμόλέων Βάσσος ἐστάλη μὲ στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ στόλοι τῶν δυνάμεων κατέλαβαν τὰ Χανιὰ καὶ ἀπέκλεισαν τὴν νῆσον.

Ο Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος πλέον ἦτο ἀναπόφευκτος. Η Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος (5 Ἀπριλίου). Η πάλη ἦτο ἄνισος. Η Ἑλλὰς ἦτο τελείως ἀπαράσκευος στρατιωτικῶς. Τούναντίον δι τουρκικὸς στρατὸς ἦτο θαυμάσια ὀργανωμένος ὑπὸ γερμανῶν ἀξιωματικῶν. Επομένως ἡ Ἑλλὰς ἐνικήθη, ἀπέσυρε τὸν στρατόν της ἀπὸ τὴν Κρήτην, καὶ ὑπερχρεώθη νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ἀποζημίωσιν 100 ἔκατομμύρια φράγκα.

Τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐλύθη βραδύτερον κατόπιν διαπραγματεύσεων, αἱ δποῖαι διήρκεσαν 1 $\frac{1}{2}$ ἔτος. Η Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Ἰταλίας, αἱ δποῖαι τὴν 14 Νοεμβρίου 1898 διώρισαν ὑπατον ἀρμοστὴν τὸν βασιλόπαιδα τῆς Ἑλλάδος Γεώργιον. Οτε δὲ οὗτος

τὸ 1906 παρητήθη, αἱ δυνάμεις ἀνέθεσαν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον τὴν ἐκλογὴν νέου Ἀρμοστοῦ, καὶ οὗτος ἔξελεξε τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην.

Ἡ Κρήτη λοιπὸν ἡσύχασεν. Ἄλλὰ ἡ ἡσυχία αὐτὴ διήρκεσε μόνον μέχρι τοῦ 1908, δτε ἔξερραγη ἡ Τουρκικὴ ἐπανάστασις.

7. **Ο ἀνταγωνισμὸς τῶν βαλκανικῶν κρατῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1908.**

Ἡ Μακεδονία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο χώρα τελείως Ἑλληνική. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμινας αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς αὐτὴν διάφοροι σλαυϊκαὶ φυλαί, ίδιως εἰς τὴν βόρειον καὶ δυτικὴν Μακεδονίαν. Αἱ φυλαὶ αὐταὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν διετήρησαν μὲν τὴν γλῶσσάν των καὶ μετέδωκαν αὐτὴν καὶ εἰς μέρας μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ δὲν ἔξεχώριζαν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον.

Ἄφ' ὅτου ὅμινος ἴδρυθη ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, οἱ Βούλγαροι ἐπροσπαθοῦσαν μὲ ἀπειλὰς καὶ μὲ φόνους νὰ πείσουν τοὺς σλαυοφώνους κατοίκους τῆς Μακεδονίας ὅτι εἶναι Βούλγαροι, καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐξαρχίας. Τότε τὸ ἵδιον ἥρχισαν νὰ κάμνουν καὶ οἱ Σέρβοι. Ἐπίσης οἱ Ρουμάνοι ἐβάπτισαν τοὺς Κουτσοβλάχους εἰς Μακεδονορουμάνους καὶ ἥρχισαν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν ἴδρυσιν Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας. Χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ των Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ρουμάνοι ἔκτιζαν ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἄλλὰ μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897 ἡ θρα-

σύτης τῶν Βουλγάρων ἐπέρασε κάθε δριον. Ἰδούθη εἰς τὴν Σόφιαν μακεδονικὸν κομιτᾶτον, τὸ δποῖον ὕπλι-
ζεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν σώματα (κομιτατζῆδες) καὶ νὰ
ἔστελλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐδῶ αὐτὰ ἐπροξενοῦ-
σαν διαφόρους καταστροφάς,^π καὶ ἡνάγκαζαν διὰ τῆς
βίας καὶ τοῦ τρόμου τοὺς σλαυοφώνους Ἑλληνας νὰ
προσέρχωνται εἰς τὴν Ἐξαρχίαν. Τότε καὶ οἱ Ἑλληνες
διὰ νὰ προστατεύονται τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδο-
νίας διωργάνωσαν καὶ αὐτοὶ ἀνταρτικὰ σώματα μὲ ἀρ-
χηγοὺς ἀξιωματικοὺς Ἑλληνας. Εἰς ἐκ τούτων εἶναι
καὶ ὁ ἔθνικὸς ἥρως Παῦλος Μελᾶς, ὁ δποῖος ἔπεσεν
εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Βουλ-
γάρων κομιτατζῆδων.

Τὰ Ἑλληνικὰ σώματα ἡγωνίσθησαν ἀποτελεσμα-
τικῶς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων
κομιτατζῆδων καὶ κατὰ τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας,^π Ἐνεκα τούτου, πρὸς ἐκδίκησιν, οἱ μὲν Βούλγαροι κατέ-
στρεψαν τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας Ἀγχιάλου καὶ Φι-
λιππούπολεως, οἱ δὲ Ρουμάνοι ἐκακοποίησαν τοὺς εἰς
τὴν Ρουμανίαν διαμένοντας Ἑλληνας.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς Μακεδονίας ἔκαμε τὰς εὐ-
ρωπαϊκὰς δυνάμεις νὰ ἐπεμβοῦν διὰ νὰ φέρουν διοικη-
τικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς αὐτήν. Τότε ἔξεργάγη εἰς τὴν
Τουρκίαν ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων.

Οἱ νεωτερίζοντες Τούρκοι (Νεότουρκοι) ἔβλεπαν τὸ
τουρκικὸν κράτος νὰ καταρρέῃ καὶ ἔκαμαν κομιτᾶτον
μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κάμουν τὴν Τουρκίαν Κράτος, δπως
τὰ εὐρωπαϊκά. Τὸ κομιτᾶτον κατώρθωσε νὰ προσελ-
κύσῃ μὲ τὰς ἴδεας του τὸν στρατὸν καὶ τὴν 10 Ιουλίου
τοῦ 1908 ὁ ταγματάρχης Ἐμβέρ βέης ἐκήρυξεν εἰς δια-
φόρους πόλεις τῆς Μακεδονίας τὸ Σύνταγμα. Ὁ Σουλ-
τᾶνος Χαμίτ ὑπεχώρησε καὶ ἔδωκε σύνταγμα. Ἐκαμεν

‘Υπουργεῖον, εἰς τὸ δποῖον περιελαμβάνετο εἰς Ἑλλην καὶ εἰς Ἀρμένιος, καὶ συνεκάλεσε Βουλήν. Ἀλλὰ τὴν 31 Μαρτίου 1909 ἀντεπανάστασις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν παλαιοτούρκων ἐπανέφερε τὴν ἀπολυταρχίαν. Τότε τὰ στρατεύματα τοῦ Κομιτάτου ἐβάδισαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔξενδρόνισαν τὸν Χαμίτ καὶ ἔκαμαν Σουλτᾶνον τὸν ἀδελφόν του Μωάμεθ Ε'. Οἱ Νεότουρκοι ἔλαβαν εἰς τὰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν.

Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἐπωφελήθησαν ἡ Αύστρια καὶ ἡ Βουλγαρία. Καὶ ἡ μὲν Αύστρια προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην. Ἡ δὲ Βουλγαρία ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Τουρκίας καὶ ὁ Φερδινάνδος ἐστέφθη Τσάρος τῶν Βουλγάρων.

Ολίγον δὲ κατόπιν (1911) καὶ ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ο πόλεμος αὐτὸς κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν προσωρινὴν κατοχὴν τῶν Δωδεκανήσων, ἡ δποία ὅμως ἔξακολουθεῖ ἀκόμη.

8 Τὸ κρητικὸν ζήτημα.

Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Νεοτούρκων ἡθέλησαν νὰ ἐπωφεληθοῦν καὶ οἱ Κρητες καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσίν των μετὰ τῆς Ἑλλάδος, μετ' ὀλίγον δὲ ὑψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου Φιρκᾶ εἰς τὴν εἰσοδον τοῦ λιμένος Χανίων τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἀντὶ τῆς Κρητικῆς. Ἐκ τούτου ἐπωφελήθησαν οἱ Τούρκοι καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν φιλοπολέμους διαδηλώσεις καὶ ἐμπορικὸν ἀποκλεισμὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς τουρκικοὺς λιμένας. Ο τουρκικὸς στόλος ἤρχισε νὰ ἔτοιμάζεται. Ο δὲ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἀπήτησε

παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως γραπτὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ κρητικοῦ τολμήματος.

Ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκετο τότε εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἔνωσιν. Ἐνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν κομμάτων μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 δὲν εἶχε γίνει καμμία σοβαρὰ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τῆς χώρας. Ἐπομένως ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν δυνάμεων πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου, καὶ ἐδήλωσεν δτὶ δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα. Αἱ δυνάμεις ἐπενέβησαν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐπέβαλον εἰς αὐτὴν ἡσυχίαν, ὑπεχώρησαν ὅμως εἰς τὴν ἀξίωσίν της περὶ τῆς σημαίας. Ἐπειδὴ δὲ Κρής χριστιανὸς δέν ἦδυνατο νὰ εὔρεθῇ διὰ νὰ καταβιβάσῃ τὴν σημαίαν, ἀπεβιβάσθησαν ἀγήματα τῶν δυνάμεων καὶ ἀπέκοψαν τὸν ιστὸν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1909.

Οἱ ἔξευτελισμοί, τοὺς ὅποίους ὑπέφερεν ἡ Ἑλλὰς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, ἐποκάλεσαν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶς πολιτικῶν τῆς χώρας. Κατηγοροῦσαν αὐτοὺς δτὶ χάριν τῶν κομματικῶν των συμφερόντων παρέλυσαν ὅλας τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ παρημέλησαν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ἴδιως τὴν στρατιωτικὴν προπαρασκευὴν τῆς χώρας.

Τὴν ταπείνωσιν τοῦ Ἐθνους περισσότερον ἥσθάνοντο οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ μάλιστα οἱ νεώτεροι. 500 λοιπὸν ἔξ αὐτῶν συνεκρότησαν

στρατιωτικὸν σύνδεσμον καὶ τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Αὔγουστου τοῦ 1909 ἐξῆλθον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν μὲ δῆλην τὴν φρουρὰν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν θέσιν Γουδὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Νικολάου Ζορμπᾶ. Διεκήρυξαν δὲ ὅτι ζητοῦν τὴν ἀνόρθωσιν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν, τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν βασιλοπαίδων ἀπὸ τὸν στρατὸν κοὶ τὸν στόλον καὶ ἰδίως τὴν συγκρότησιν ἀξιομάχου στρατοῦ καὶ στόλου.

“Ολαι αἱ προσπάθειαι πρὸς διάλυσιν τοῦ συνδέσμου ἀπέτυχαν. Ἡ τότε κυβέρνησις Ράλλη ἡναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Ἀνέλαβε δὲ τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ συνδέσμου. Τότε οἱ ἐπαναστάται ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν. Μεγάλη δὲ κατόπιν λαϊκὴ διαδήλωσις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ δομοιαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑπεστήριξαν τὸν Σύνδεσμον.

Ἡ Βουλὴ ἐψήφισε σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Συνδέσμου πολλοὺς νόμους καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν βασιλοπαίδων ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Συγχρόνως δὲ ἔγιναν καὶ ἄλλαι σπουδαῖαι παραγγελίαι ὑλικοῦ πολέμου, καὶ ἡ σπουδαιοτέρα ἐξ δλῶν τοῦ θωρηκτοῦ Ἀβέρωφ, διὰ τοῦ δποίου ἐπετύχαμεν νὰ εἴμεθα ἀνώτεροι κατὰ θάλασσαν τῆς Τουρκίας.

‘Αλλ’ ἡ κατάστασις αὐτὴ Κυβερνήσεως καὶ Βουλῆς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Συνδέσμου δὲν ἥδυνατο νὰ διαρκέσῃ πολύ. Ἐπρεπε νὰ διαλυθῇ ὁ Σύνδεσμος διὰ νὰ ἐπανέληπῃ τὸ Σύνταγμα εἰς τὸν κανονικὸν τού δρόμον καὶ ἡσυχάσῃ ἡ χώρα. ‘Αλλ’ ὁ Σύνδεσμος ὑπώπτευε μὴ τυχόν, ἀν διελύετο, οἱ πολιτευόμενοι ἀνατρέψουν τὸ ἔργον του. Εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην εὑρῆκε διέξοδον ὁ ἐκ Κρήτης πολιτευτὴς Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Αὐτὸν εἶχαν γνωρίσει εἰς τὴν Κρήτην ἀρκετοὶ ἀξιωματικοί. Αὕτὸν λοιπὸν ἐπροσκάλεσεν ὁ Σύνδεσμος ἀπὸ τὴν Κρή-

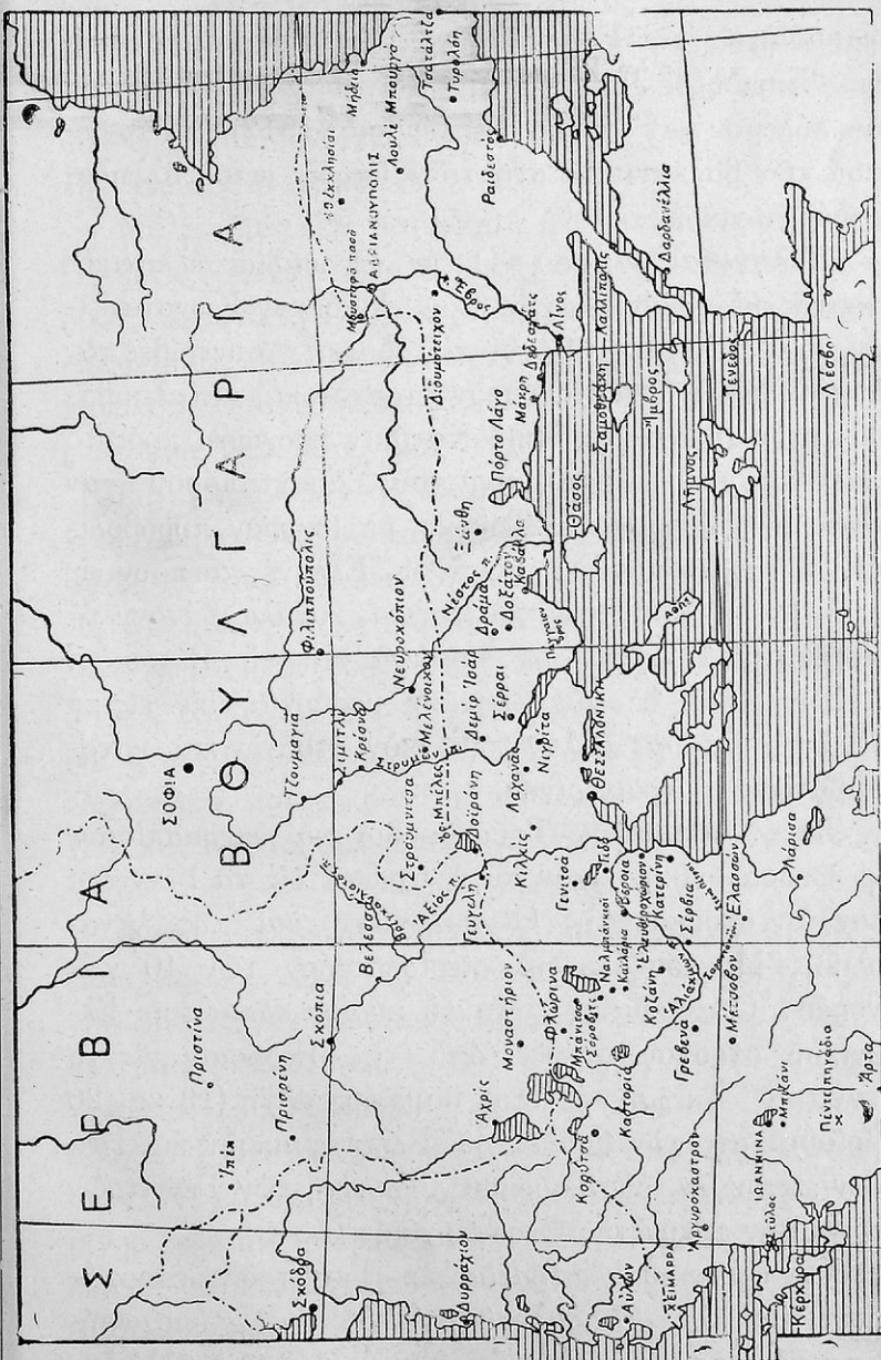
την ώς σύμβουλόν του. Ὁ Βενιζέλος τότε ἐπρότεινεν ώς μόνην λύσιν νὰ συγκληθῇ Ἐθνικὴ Συνέλευσις πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. Ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ πολιτευόμενοι ἐδέχθησαν αὐτήν. Ὁ γηραιὸς συνεργάτης τοῦ Τρικούπη Στέφανος Δραγούμης ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν καὶ ἐκάλεσε τὴν προταθεῖσαν συνέλευσιν. Ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος διελύθη, ὁ δὲ Ζορμπᾶς ἔγινεν Ὅπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἄφ' οὗ συνῆλθεν ἡ συνέλευσις ὁ Δραγούμης παρηγ-
τήθη. Ὁ βασιλεὺς τότε σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
λαοῦ ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν ἐκ Κρήτης
πολιτευτὴν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ὁ δποτος εἶχεν
ἐκλεχθῆ βουλευτὴς εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ διέλυσε τὴν
Συνέλευσιν. Καὶ εἰς τὰς τότε γενομένας ἐκλογὰς καὶ
τὰς κατόπιν τῆς τακτικῆς Βουλῆς, ὁ λαὸς ἔδωκεν εἰς
τὸν Βενιζέλον μεγάλην πλειοψηφίαν. Τὸ Σύνταγμα
ἀνεθεωρήθη, ὁ στρατὸς ἀναδιωργανώθη καὶ ἡ ἐσωτε-
ρικὴ διοίκησις ἐτακτοποιήθη. Οὕτω τὸ ἔθνος εὑρέθη
ἔτοιμον κατὰ τοὺς ἐπελθόντας βαλκανικοὺς πολέμους.

2. Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου. Οἱ Νεότουρκοι, ἀφ' οὗ
κατέλαβον τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀπεδείχθησαν
ὅτι ἥσαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς παλαιοτούρκους. Αὔτοὶ
ἐζητοῦσαν νὰ ἔξαφανίσουν τὸν ἐθνισμὸν δλων τῶν ὑπὸ^{τοῦ} τὴν Τουρκίαν λαῶν. Διὰ τοῦτο τὰ 4 Βαλκανικὰ κράτη
Ἐλλάς, Σερβία, Μαυροβούνιον καὶ Βουλγαρία ἦναγ-
κάσθησαν νὰ συνεννοηθοῦν μεταξύ των.

Αἱ διαπραγματεύσεις ἔγιναν μὲ τόσην μυστικότητα,
ῶστε οὔτε ἡ Τουρκία, οὔτε αἱ Δυνάμεις ἐννόησάν τι.
Ἀΐφνης οἱ σύμμαχοι ἐζήτησαν παρὰ τῆς Τουρκίας νὰ

Eix. 27. Χάρτης της περιοχής της Αλκαντάρας.

ἔφαρμόσῃ εἰς τὴν Εύρωπαϊκὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἐκείνη ἡρνήθη, οἱ σύμμαχοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτῆς (Σεπτέμβριος 1912). Ἡ προέλασις τῶν βαλκανικῶν στρατιῶν ὑπῆρξε σειρὰ ἀλληλοδιαδόγων νικῶν.

Ἐλληνικαὶ νίκαι. Ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ ἔλληνικὸς στρατός, μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν Διάδοχον Κωνσταντίνον, προελαύνει εἰς τὸν ἔχθρικὸν ἔδαφος, συντρίβει τὸν εἰς τὴν Ἐλασσῶνα τουρκικὸν στρατὸν καὶ καταλαμβάνει αὐτὴν (6 Ὀκτωβρίου). Κατόπιν προχωρεῖ πρὸς τὸ Σαραντάπορον. Εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου ἥσαν ὠχυρωμένοι 30 χιλιάδες Τούρκοι μὲ ἵσχυρὸν πυροβολικόν. Μετὰ πεισματώδῃ μάχην οἱ Ἑλληνες τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους καὶ ἔπειτα καταλαμβάνουν τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην, τὰ Γρεβενὰ καὶ τὴν Βέρρυσσαν.

Συγχρόνως δὲ μία ἔλληνικὴ μεραρχία νικᾷ εἰς τὰ στενὰ τῆς Πέτρας ἄλλον τουρκικὸν στρατὸν καὶ καταλαμβάνει τὴν Αίγατερίνην.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τούρκοι διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Θεσσαλονίκην εἶχαν συγκεντρώσει εἰς τὰ Γεννιτσά δόλον τὸν στρατὸν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, δηλ. περισσότερον τῶν 40 χιλ. ἀνδρῶν. Ὅταν ἔμαθε τοῦτο τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, σπεύδει ἀπὸ τὴν Βέρρυσσαν εἰς τὰ Γεννιτσᾶ. Ἐκεῖ συνάπτεται διήμερος μάχη (19 καὶ 20 Αυγούστου), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἑλληνες νικοῦν καὶ τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους. Ἡ νίκη τῶν Γεννιτσῶν ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ ἔλληνικὸς στρατὸς ἐκ Γεννιτσῶν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ ἐκεῖ ὑποχωρήσας τουρκικὸς ἦτο ἀνω τῶν 30 χιλ. ἀνδρῶν, ἀλλ’ ἦτο ἀνίκανος νά ἀντισταθῇ πλέον εἰς τὸν ἔλληνικόν. Ἡ

πόλις λοιπὸν παρεδόθη τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ὁ δὲ τουρκικὸς στρατὸς μετεφέρθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, παρακολουθῶν τὸν στρατόν, ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ὡς φρουρὸς τῆς περιποθήτου πόλεως.

Μόλις ὅμως εἶχε παραδοθῇ ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἐμφανίζεται ἔξω τῆς Θεσσαλονίκης βιολγαρικὸς στρατός. Ὁ Βούλγαρος στρατηγὸς Θεοδωρῷ φέπωφελήθη ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, καὶ μὲ μίαν μεραρχίαν προχωρεῖ χωρὶς ἐμπόδιον, καὶ φθάνει πρὸ τῆς πόλεως. Οἱ Ἑλληνες ἐμήνυσαν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ πόλις καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχαν παραδοθῆ ἐις αὐτούς. Ἐν τούτοις αὐτὸς ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ὁ βιολγαρικὸς στρατὸς εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὸ κατώρθωσε διὰ δόλου. Παρεκάλεσε νὰ ἐπιτραπῇ τοῦτο εἰς δύο τάγματα κουρασμένα δῆθεν, καὶ ἀντὶ τῶν δύο ταγμάτων εἰσῆλθεν δλόκληρος ἡ μεραρχία ἐκ 35 χιλ. ἀνδρῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπροκάλεσε προστριβὰς μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων καὶ προπαρασκεύασε τὸν Ἑλληνοβιολγαρικὸν πόλεμον,

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ 5η Μεραρχία, ἡ ὅποια ἐπροχωροῦσε πρὸς τὸ Μοναστήριον, συνήντησεν εἰς τὴν Μπάνιτσαν διπλάσιον τουρκικὸν στρατόν, ὁ ὅποιος κατέβη εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἐνικήθη λοιπὸν καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Κοζάνην (21—25 8βρίου). Τότε ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔσπευσε μὲ τὸν περισσότερον στρατὸν ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐφθάσει μέχρι Φλωρίνης, τὴν δοπίαν κατέλαβεν. Ἀπ' ἐδῶ δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Μοναστήριον, διότι ἥδη εἶχαν καταλάβει αὐτὸν οἱ Σέρβοι. Κατεδίωξεν ὅμως τοὺς ἐκ Μοναστη-

ρίου φεύγοντας Τούρκους. Ἐκ τῶν 30 χιλιάδων ἀνδρῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ 20 χιλιάδες ἐσώθησαν εἰς Ἰωάννινα, 3 χιλιάδες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐφονεύθησαν. Ἡ Κορυτσά περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ ὁ ἐκ Θεσσαλίας ὁρμήσας στρατὸς προήλαυνε νικηφόρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ ἐκ τῆς Ἀρτης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σαπουντζάκην προήλαυνεν εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατέλαβε τὴν Πρέβεζαν, τὰ Πέντε Πηγάδια καὶ τὸ Μέτσοβον. Κατόπιν δὲ ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐποιιόρκησεν αὐτά. Συγχρόνως ἐθελοντικὰ σώματα κατελάμβανον τὴν Χειμάρραν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ἔλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτου κατέλαβε τὰς νήσους Λῆμνον, Θάσον, Ἰμβρον, Τένεδον, Σαμοθράκην, Ψαρά, Χίον, Λέσβον, Σάμον, κ. ἄ. καὶ ὑψώσε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τῆς ἰερᾶς χερσονήσου τοῦ Ἀθω. Συγχρόνως δὲ ἡμπόδιζε τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ ἐξελθῃ ἐκ τῶν Δαρδανελλίων καὶ παρεκώλυε τὴν διὰ τοῦ Αἰγαίου μεταφορὰν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Νίκαι τῶν συμμάχων. Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἑλληνες προήλαυνον νικηφόροι εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέτωπα τοῦ πολέμου οἱ σύμμαχοι δὲν ἔμεναν ὅπισσω.

Οἱ Μαυροβούνιοι προήλασαν, ἐξεπόρθησαν τὸ Ἰπέκ καὶ ἐποιιόρκησαν τὴν Σκόδραν.

Οἱ Σέρβοι ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Παλαιὰν Σερβίαν καὶ ἐνίκησαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἰς τὸ Κουμάνοβον. Μετὰ τοῦτο κατέλαβαν τὰ Σκόπια καὶ προήλασαν εἰς τὸ Μοναστήριον. Κατέλαβαν αὐτὸν κατόπιν σφοδρᾶς

μάχης καὶ ἔπειτα ἐτράπησαν πρὸς τὸ Δυοράχιον καὶ ἐκυρίευσαν αὐτό.

Οἱ Βούλγαροι τέλος προήλασαν¹ εἰς τὴν Θράκην, ἐκυρίευσαν τὸ Μουσταφᾶ Πασσᾶ, μετὰ τοῦτο δὲ ἔξεπόρθησαν τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Κατόπιν εἰς Λουλὲ Μπουργάς ἐνίκησαν τελείως ἀλλην τουρκικὴν στρατιὰν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν.

Ἀνακωχὴ μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν τριῶν συμμάχων πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Μάταιαι διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ὅλη ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς χεῖρας αὐτῶν ἔμεναν ἀκόμη ἡ Ἀδριανούπολις, τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Σκόδρα, αἱ δύοια ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, Ἑλλήνων καὶ τῶν Μαυροβουνίων, προσέτι δὲ ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἡ ἀπὸ Τσατάλτζας μέχρι τοῦ Βοσπόρου ἄκρα.

Αλλὰ οἱ Βούλγαροι εὑρῆκαν εἰς τὴν Τσατάλτζαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ δὲν ἥδυνήθησαν νὰ προχωρήσουν. Μετὰ νέαν λοιπὸν νίκην εἰς τὸ Διδυμότειχον ἔγινεν ἀνακωχὴ μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν τριῶν σλαυϊκῶν κρατῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἔξηκολούθησε τὰς ἔχθροπραξίας.

Τὴν 3 Δεκεμβρίου συνῆλθεν ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψις τῶν 5 ἐμπολέμων κρατῶν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ἡ συνδιάσκεψις αὐτὴ δὲν κατέληξεν εἰς κανὲν ἀποτέλεσμα, διότι οἱ Τούρκοι ἥθελαν διαρκῶς νὰ παρελκύουν τὰ ζητήματα.

Ἐπανάληψις τῶν ἔχθροπραξιῶν. Ἀλωσις τῶν Ἰωαννίνων, Ἀδριανούπολεως καὶ Σκόδρας. Ἐνῷ ἀκόμη ἔξακολουθοῦσαν αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν Συμμάχων, οἱ Ἑλληνες εἶχαν νική-

σει δύο φοράς τὸν τουρκικὸν στόλον ἔξωθεν τῶν Δαρδανελλίων, τὴν 3 Δεκεμβρίου καὶ τὴν 5 Ιανουαρίου, εἰς δὲ τὴν "Ηπειρον" ἐκυρίευσαν τὴν Πάργαν. Ἀλλ' ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων παρετείνετο. Τὸ πρὸς N. αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Μπιζανίου φρουρίου ἦτο τόσον καλὰ ώχυρωμένον, ὥστε ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητον. Οὐ δὲ ἐκτάκτως βαρὺς χειμὼν καὶ τὸ ψῦχος ἔκαμνε τὴν πολιορκίαν ἀκόμη δυσκολωτέον. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἔπειμεναν.

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν εἰς τὴν "Ηπειρον" ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος μὲ δύο μεραρχίας, ἀνεζωγόνησε τὸ φρόνιμα τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν 20 Φεβρουαρίου τὸ Μπιζάνι ἐκυριεύθη. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων παρεδόθη μὲ δῆλον τὸν τουρκικὸν στρατόν, 33 χιλ. ἀνδρας. Μετὰ 10 ἡμέρας κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (5 Μαρτίου) ἐδοιλοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ κάποιον Σχινᾶν δι' ἄγνωστον αἴτιαν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Κωνσταντῖνος.

Καὶ οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν διαπραγματεύσεων εἶχαν ἐξακολουθήσει τὸν πόλεμον. Τὴν 23 Μαρτίου, ἀφ' οὗ ἴσχυρὰ σερβικὴ δύναμις προσῆλθεν εἰς βοήθειάν των, οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἔπειτα ἥρχισαν ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως.

Ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ἐξηντλημένοι πλέον ὑπέγραψαν ἀνακωχήν. Εἰς αὐτὴν δὲν ἔλαβε μέρος τὸ Μαυροβούνιον. Οὐ ἥρωϊδες βασιλεὺς αὐτοῦ Νικόλαος ἦθελε, πρὸν παύση τὰς ἐχθροπραξίας, νὰ κυριεύσῃ τὴν Σκόδραν. Πραγματικῶς δὲ αὐτῇ παρεδόθη εἰς αὐτὸν τὴν 9ην Ἀπριλίου.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Ἐφ' οὗ ὑπεγράφη εἰς τὴν Καλλίπολιν ἡ ἀνακωχὴ, συνῆλθε καὶ πάλιν συνδιάσκεψις τῶν ἐμπολέμων εἰς τὸ Λονδῖνον. Διὰ τῆς μεσολαβήσεως δὲ τῶν Δυνάμεων ὑπεγράφη τὴν 17ην Μαΐου ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου, διὰ τῆς δποίας ἐτελείωσεν δὲ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

Σύμφωνα μὲ αὐτὴν δὲ Σουλτάνος ἐπαραχωροῦσεν εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Κρήτην καὶ δλην τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν μέχρι τῆς γραμμῆς Αἴνου — Μηδείας, ἔκτὸς τῆς Ἀλβανίας, ἡ δποία κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐγίνετο ἀνεξάρτητος. Ἡ Σερβία ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀφήσῃ τὸ Δυρράχιον, τὸ δὲ Μαυροβούνιον τὴν Σκόδραν. Ο δρισμὸς τῶν νέων συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ ἡ τύχη τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀφίνετο εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις.

Ἐμενε νὰ γίνη ἡ διανομὴ μεταξὺ τῶν συμμάχων τῶν κερδῶν τοῦ πολέμου. Αὐτὴ ἐπροκάλεσε τὸν μεταξὺ αὐτῶν πόλεμον, ἔνεκα τῆς ἀπληστίας τῶν Βουλγάρων.

3. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος

Ἐν ᾧ ἀκόμη διαρκοῦσεν δὲ πόλεμος, οἱ Βούλγαροι εἶχαν δείξει τὰς διαθέσεις των. Εἰδαμεν πῶς διὰ δόλου εἰσῆλθον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν δποίαν ἥθελαν νὰ πάρουν αὐτοί. Ἐκτὸς δὲ τούτου συχνὰ ἐγίνοντο συγκρούσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους ἀπαιτοῦσαν νὰ πάρουν τὰ περισσότερα ἀπὸ δσα μέρη κατεῖχαν αὐτοὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ολαὶ αἱ προσπάθειαι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας διὰ τὴν εἰρηνικὴν τακτοποίησιν τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἐναυγησαν. Οἱ Βούλγαροι εἶχαν τὴν ἰδέαν δτι ἡμπο-

ροῦσαν νὰ κτυπήσουν καὶ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἑλληνας δόμοῦ καὶ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἀπὸ τὰ κέρδη τοῦ κοινοῦ πολέμου. Ὁ πόλεμος λοιπὸν ἦτο ἀναπόφευκτος. Μόλις δὲ Σερβία καὶ Ἑλλὰς ἐπρόφθασαν νὰ συνεννοηθοῦν.

Οἱ Βούλγαροι αἴφνης τὴν 17ην Ἰουνίου ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Σέρβων εἰς τὴν Γευγελῆν καὶ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Νιγρίταν. Ὁ σκοπός των ἦτο νὰ χωρίσουν τοὺς δύο συμμάχους καὶ ἐπέτυχαν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχήν.

“Οταν ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἡ ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων, ἀμέσως οἱ Ἑλληνες ἐπολιόρκησαν τοὺς εἰς αὐτὴν Βουλγάρους, καὶ τοὺς ἤναγκασαν νὰ παραδοθοῦν. Τὴν ἄλλην δὲ ἡμέραν ἥρχισεν ἡ προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας ὑπῆρξαν ἐκπληκτικά. Τριήμερος μάχη εἰς τὸ Κιλκίς ἐτελείωσε τὴν 21 Ἰουνίου μὲ πλήρῃ νίκην τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη ἦτο πεισματώδης. Ὁ ἔλληνικὸς στρατὸς μὲ ὑπεράνθρωπον ἥρωϊσμὸν ἔξετόπισε διὰ τῆς λόγχης τὸν ἐχθρὸν καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν. Ωσαύτως ἀνέκτησε τὴν Γευγελῆν καὶ τὴν Νιγρίταν.

‘Ωσαύτως οἱ Σέρβοι μὲ τοὺς Μαυροβουνίους ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους εἰς τριήμερον μάχην.

Συγχρόνως ρουμανικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Εἰς τὴν προέλασιν τῶν Ρουμάνων οἱ Βούλγαροι δὲν ἀντέταξαν ἀντίστασιν. Ἐπομένως τὰ ρουμανικὰ στρατεύματα ἐπροχώρησαν μέχρις ἔξω τῆς Σόφιας, χωρὶς νὰ φίψουν βολὴν τουφεκίου.

Τέλος καὶ οἱ Τούρκοι ὠρμησαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Θράκης.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἑλληνες ἔξηκολούθησαν τὴν προ-
έλασίν των. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ των ἐκυρί-
ευσε τὴν Δοϊράνην καὶ τὴν Στρώμνιτσαν, δπου καὶ
ἡνώθη μὲ τοὺς Σέρβους. Κατόπιν μετὰ διήμερον μά-
χην κατέλαβε τὸ Δεμίρ Ἰσσάρ. Συγχρόνως δὲ τὸ δεξιὸν
αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὰς Σέρρας.

Ἄλλὰ καὶ δ' Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἔμεινεν ἀργός.
Οὐ ναύαρχος Κουντουφιώτης κατέλαβε τὴν Καβάλλαν
καὶ ἔστειλε ναυτικὸν ἄγημα εἰς τὴν Δράμαν. Οἱ Βούλ-
γαροι ἀπεχώρησαν τελείως ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μα-
κεδονίαν, ἀλλ' ἄφισαν δπισθέν των τὴν ἐρήμωσιν καὶ
τὴν καταστροφήν. Διήρπαζαν τὰ πάντα, ἐφόνευαν ἀό-
πλους, ἔκαιαν πόλεις καὶ χωρία. Ἰδίως δ' ἔδοκιμασαν
τὴν θηριωδίαν των ἡ Νιγρίτα, αἱ Σέρραι, τὸ Δοξᾶτον,
ἡ Δράμα.

Οὐ ἔλληνικὸς στρατὸς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δεμίρ
Ἰσσάρ ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὸ Μελένικον καὶ
ἔπειτα τὸ Νευροκόπιον. Κατόπιν ἐπετέθη κατὰ τῶν
Βουλγάρων εἰς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. Ἡ μάχη διήρ-
κεσεν ἀρκετὰς ἡμέρας. Ἀλλ' οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν καὶ
ἔγιναν κύριοι αὐτῆς. Τελευταίαν ἀντίστασιν ἀντέταξαν
οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Τζουμαγιὰν πλησίον τῶν πα-
λαιῶν συνόρων. Ἀλλ' οἱ Ἑλληνες κατέλαβαν καὶ τὴν
θέσιν αὐτήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἔλληνικὸς στόλος εἶχε καταλάβει
τὸ Δεδεαγάτες καὶ τὸ Πόρτο Λαγὸ καὶ τὴν Μάκρην.
Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τὸν Βουλγαρικὸν
στρατὸν καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν Παλαιὰν Βουλγαρίαν.
Οἱ δὲ Τούρκοι ἀνέκτησαν εὐκόλως τὴν Ἀδριανούπολιν
καὶ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας.

Οθεν Ἑλληνες, Σέρβοι, Ρουμάνοι, Τούρκοι εὗρι-
σκοντο εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Οἱ Βούλγαροι εὗρι-

σκοντο εἰς ἀπελπισίαν. Ἐξήτησαν λοιπὸν εἰρήνην. Τὴν 17 Ἰουλίου συνῆλθαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον οἱ πρωθυπουργοὶ Ἑλλάδος, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ Ρουμανίας, μὲ ἀντιπροσώπους τῆς Βουλγαρίας καὶ συνῆψαν τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρέστιου. Κατὰ ταύτην οἱ Ρουμάνοι ἔλαβαν τὴν Δοθρουτσάν. Οἱ Σέρβοι ἐπεξέτειναν τὰ βόρεια τῶν σύνορα πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Τὰ δὲ ἔλληνικὰ σύνορα ἔξετάθησαν ἀνατολικῶς μέχρι τοῦ Νέστου καὶ βορείως μέχρι τοῦ ὁρού Μπέλες.

Κατόπιν ἡ Βουλγαρία ἔκαμεν ἴδιαιτέραν συνθήκην μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐγκατέλειψεν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνεκα τῆς ἀπληστίας της ἡ Βουλγαρία ἔχασε σχεδὸν ὅλα τὰ κέρδη της ἐκ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου.

Ἄργότερα κατ’ ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων ἡ βόρειος Ἡπειρος παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Αἱ νῆσοι δῆμως τοῦ Αίγαίου, πλὴν τῶν Δωδεκανήσων, τὰς δοποίας αὐθαιρέτως ἐκράτησαν οἱ Ἰταλοί, κατεκυρώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω διὰ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἡ Ἑλλὰς ὑπερεδιπλασιάσθη καὶ ἀνέκτησε τὴν θέσιν της ὡς ὁ κυριώτερος παράγων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον.

4. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Απὸ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, ἐζημιώθη πολὺ ἡ Αὐστρία. Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ πάρῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐμεγάλωσε πολὺ ἡ γείτων της Σερβία. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον ἡ Ἄυστρια ἐζητοῦσεν ἀφορμὴν διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὴν Σερβίαν.

Τὴν ἀφορμὴν ἔδωσεν ἡ δολοφονία τοῦ αὐστριακοῦ

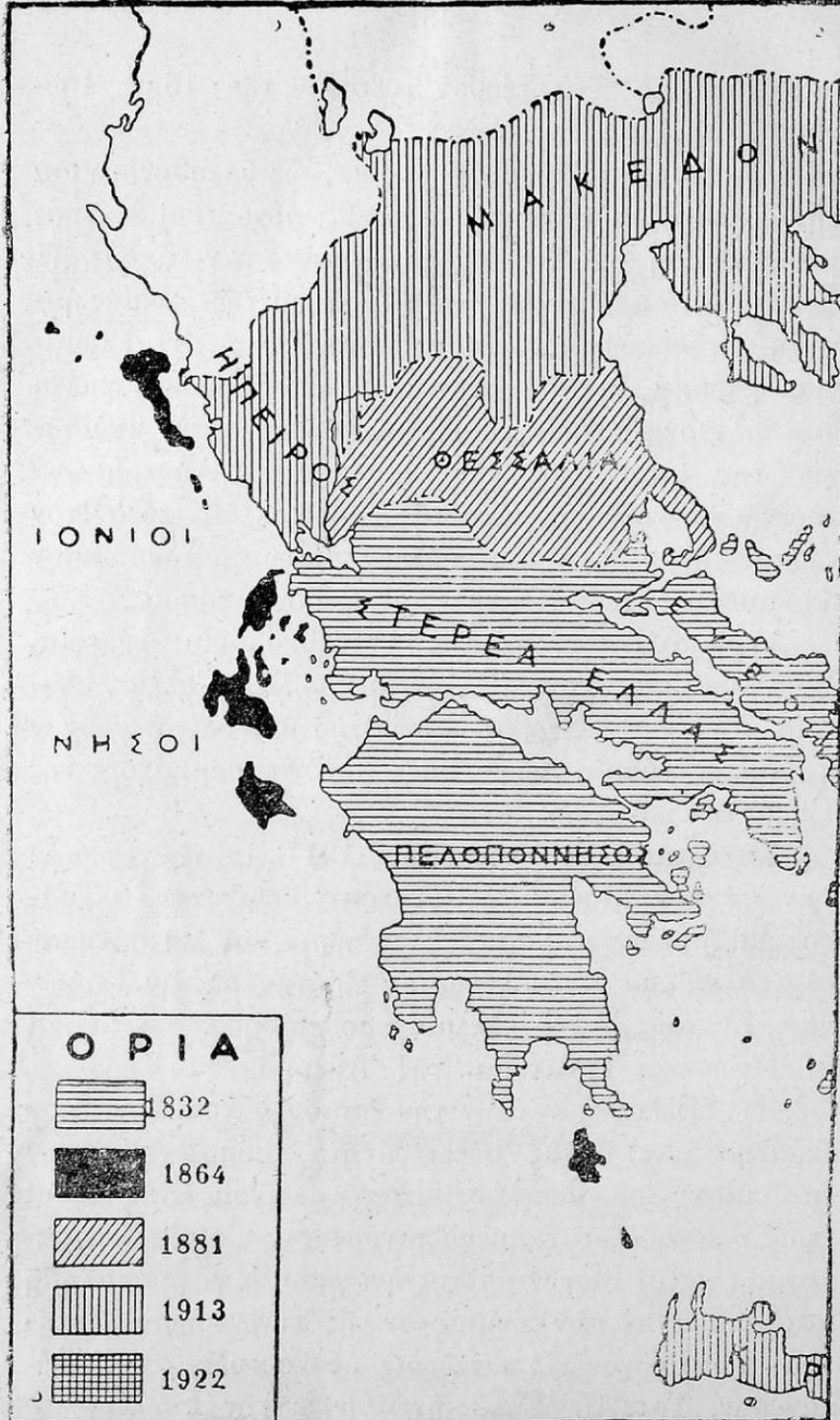
διαδόχου ἀπὸ ἔνα Σέρβον φοιτητὴν τὴν 15ην Ἰουνίου 1914.

Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξεν ἀμέσως ὡς ὑπευθύνους διὰ τὴν δολοφονίαν αὐτὴν τὰς σερβικὰς ἀρχὰς καὶ ἐξήτησε νὰ ἐξευτελίσῃ τὴν Σερβίαν μὲ δρους ταπεινωτικούς. Ἡ Σερβία κατὰ παρακίνησιν τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας ἥρνηθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς δρους. Ἡ Γερμανία, ἡ ὁποία ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἦτο παρασκευασμένη διὰ πόλεμον, διότι ἐσχεδίαζε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν της, παρεκίνησε τὴν σύμμαχόν της Αὐστρίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισεν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, τὸν ὅποιον ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἐπερίμενε μὲ φόβον ὁ κόσμος.

Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος ἐνώθησαν Γερμανία, Αὐστρία, Βουλγαρία καὶ Τουρκία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο Γαλλία, Ἀγγλία, Ρωσία καὶ Σερβία καὶ ὑστερα ἀπὸ ὅλιγον χρόνον ἡ Ἰταλία, ἡ ὁποία ἀφησε τοὺς ἔως τότε συμμάχους της Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1917 εἰς τὴν Ρωσίαν ἔγινεν ἐπανάστασις. Ἡ αὐτοκρατορία ἐπεσεν, ὁ Τσάρος καὶ ἡ οἰκογένειά του ἐφονεύθησαν καὶ ἐπεκράτησαν οἱ μπολσεβῖκοι. Αὐτοὶ ἔκαμαν εἰρήνην μὲ τὴν Γερμανίαν. Εἰς τοὺς Ἀγγλογάλλους προσετέθησαν ἐπειτα καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ Ἑλλὰς μὲ δλην τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Βενιζέλου ἐκράτησε κατ' ἀρχὰς οὐδετερότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ Βενιζέλος ἔκαμεν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὁ Κωνσταντίνος ἡναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ κατ' ἀπαίτησιν τῶν Συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως, ἀφήνων τὸν ψρόνον εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του Ἀλέξανδρον. Τότε ἡ Ἑλλὰς ἡνώθη μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ

Eik. 28. Χάρτης των διεδοχικῶν ἐπαυξήσεων τῆς

Ψηφιοποήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
ΕΛΛΑΣ, έπειτα από την απελευθέρωση της ΜΕΧΟΥ ΤΟΥ 1945.

τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς παλαιοὺς ἔχθρούς της Τουρκίαν καὶ Βουλγαρίαν.

Ο πόλεμος διήρκεσε μέχρι τοῦ 1918 καὶ ἐνίκησαν οἱ Ἀγγλογάλλοι καὶ οἱ σύμμαχοί των. Ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦσαν ἡ ταπείνωσις τῆς Γερμανίας καὶ ἡ διάλυσις τῆς Αὐστροουγγαρίας.

Ἡ Ἑλλὰς μὲ τὸ αἷμα τῶν τέκνων της ἔγραψε νέας σελίδας θριαμβευτικὰς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδῃ συμπληρωμένην σχεδὸν τὴν μεγάλην ἰδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ παλαιά της ὅνειρα ἤληθευσαν. Μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Νεϊγὺν ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν τὴν δυτικὴν Θράκην καὶ οὕτω τὴν ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὸ Αἴγαιον. Μὲ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι τῆς Τσατάλτζας καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν τὴν Σμύρνην μὲ μεγάλην περιοχήν. Ἐνας ὁρος ἀκόμη τῆς συνθήκης αὐτῆς ἔλεγε καθαρά, ὅτι ἀν δὲν ἡσύχαζε τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ, τὸ δποῖον εἶχεν ἀρχίσει τότε εἰς τὴν Ἀγκυραν ὅτα ἔχανεν ἡ Τουρκία καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἑλληνικὴ σημαία εἶχε φυάσει ἔξω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ πέρσαν ἀπὸ τὴν Προύσσαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν οἱ Ἑλληνες ἐπερίμεναν νὰ ἴδουν τὴν γαλανόλευκον εἰς τὰ φρούρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αἴφνης τότε ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος. Ἐγιναν ἐκλογαὶ καὶ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων τοῦ δποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Βενιζέλος, ἔχασε τὴν ἔξουσίαν. Ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος δὲν ἐπέτυχεν ώς βουλευτής. Εἶχε κουρασθῆ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ νομίζων ὅτι τὰ ἐθνικά του ἔητήματα εἶχαν λυθῆ πλέον

κατεψήφισε τὸν Βενιζέλον ώς φιλοπόλεμον. Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ τοῦ Βενιζέλου εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐπανέφερε τὸν Κωνσταντίνον εἰς τὸν θρόνον. Ἐξ ἄλλου οἱ σύμμαχοι παραμερίζοντες τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν συμμαχίαν ἀφῆσαν αὐτὴν μόνην.

Οὕτω ἡ Ἑλλάς, χωρὶς ὑποστήριξιν χρηματικήν, ὑποχρεωμένη νὰ ἀγωνισθῇ ἀκόμη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μὲ τὸν Κεμάλ, δὲν ἥδυνήθη μὲ δλας τὰς θυσίας νὰ κρατηθῇ. Ὁ Κεμαλικὸς στρατὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχύθη καὶ ὁ ἔλληνικὸς ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ἀσίας.

Ἐπὶ στιγμὴν ἡ συμφορὰ αὐτὴ ὀλίγον ἔλειψε νὰ παρασύρῃ εἰς τὴν καταστροφὴν ὀλόκληρον τὸ κράτος. Ἔγινε τότε στρατιωτικὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ Κωνσταντίνος ἡναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸν θρόνον. Ἡ ἐπανάστασις κατώρθωσε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατὸν καὶ μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης νὰ περιορίσῃ τὰς ξημίας. Ἐχασεν ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ ἔλληνισμὸς ὅμως, ὁ δύποτος ἀπὸ αἰώνων ἦτο εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἔξερριζώθη καὶ πλέον τοῦ ἐνὸς ἐκατομμυρίου Ἑλλήνων ἐζήτησαν σωτηρίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντίνου, εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ πρωτότοκος υἱός του Γεώργιος. Κατόπιν ὅμως ἔγιναν ἐκλογαὶ Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ αὕτη ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὴν δυναστείαν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Δημοκρατίαν τὴν 25ην Μαρτίου 1924. Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἀνεγνώρισε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος μὲ μεγάλην πλειονοψηφίαν.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- 1453 "Αλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
- 1788 "Αγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.
- 1814 "Ιδρυσις τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας.
- 1821 Φεβρουάριος : "Εναρξις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μολδαΐᾳ καὶ Βλαχίᾳ.
- Μάρτιος : Κατάληψις τῶν Καλαμῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. "Υψωσις τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγ. Λαύρας.
- Απρίλιος : "Απαγχόνισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γεργούριου τοῦ Ε'.
- Μάϊος : Μάχη Βαλτετσίου.
- Σεπτέμβριος : "Αλωσις τῆς Τριπόλεως.
- 1822 Καταστροφὴ τῆς Χίου. "Ανατίναξις τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη.
- 1824 Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Ναυμαχίαι περὶ τὴν Σάμον καὶ Κῶν.
- 1825 "Η παρὰ τὸ Μανιάκι μάχη.
- 1826 "Έξοδος τοῦ Μεσολογγίου.
- 1827 "Απρίλιος : Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.
- 1828 "Οκτώβριος : "Η ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία.
- 1829 "Αφιξις τοῦ Καποδιστρίου.
- 1831 Τελευταία μάχη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας.
- 1833 Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.
- 1833 "Αφιξις τοῦ Ὀθωνος.
- 1843 "Ανακήρυξις τοῦ συντάγματος.
- 1862 "Έξωσις τοῦ Ὀθωνος.
- 1863 "Αφιξις τοῦ Γεωργίου. "Ενωσις τῆς Ἐπτανήσου.
- 1881 "Απελευθέρωσις τῆς Θεσσαλίας.
- 1912-1913 Βαλκανικούρκικὸς πόλεμος.
- 1913 Συμμαχικὸς πόλεμος.
- 1914-1918 Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.
- 1920 Συνθήκη τῶν Σεβρῶν.
- 1924 "Ανακήρυξις τῆς Δημοκρατίας.

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ

	Σελ.
1. Λάμπρος Κατσώνης	25
2. 'Ο Ανδροῦτσος.....	26
3. 'Ο Ναπολέων	28
4. Ρήγας δ Φεοαῖος.....	31
5. 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης.....	40
6. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	48
7. Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης	50
8. 'Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς	51
9. Τὸ Λάβαρον τῆς Ἅγιας Λαύρας	52
10. 'Ο Αθανάσιος Διάκος	56
11. 'Οδυσσεὺς 'Ανδροῦτσος	58
12. 'Ανδρέας Μιαούλης	64
13. Δημήτριος 'Υψηλάντης	67
14. 'Αλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος	68
15. 'Ο Κανάρης	78
16. Μᾶρκος Μπότσαρης	81
17. 'Ο Λόρδος Βύρων	85
18. 'Ο Παπαφλέσσας	95
19. Γεώργιος Καραϊσκάκης	104
20. 'Ιωάννης Καποδίστριας	112
21. 'Ο "Οθων	119
22. 'Ο Γεώργιος	126

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελ.
1. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδανίαν καὶ Βλαχίαν	42
2. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννητον	47
3. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὴν Σιρεφέαν, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν	59
4. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους	63
5. Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι	141
6. Χάρτης τῶν διαδοχικῶν ἐπανήσεων τῆς Ἑλλάδος 152—153	153

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Οργάνωσις τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.—1. Σχέσεις τοῦ κατακτηθέντος Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν κατακτητῶν Τούρκων.—2. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.—3. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.—4. Οἱ Φαναριώται.—5. Αἱ κοινότητες.—6. Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.—7. Ἡ παιδεία τοῦ Ἐθνους ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Σελ. 3—18.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως.—1. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ Ἑλληνες μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰώνος.—2. Οἱ Ρῶσοι καὶ αἱ πρῶται ἐνέργειαι αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν.—3. Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1770.—4. Ἄγωνες Λάμπρου Κατσώνη.—5. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ οἱ Ἑλληνες.—6. Ρήγας Φεραίος. 7. Ἄγωνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Σελ. 19—38

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὰ προοίμια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.—1. Φιλικὴ Ἐταιρία.—2. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Μολδαβίᾳ καὶ Βλαχίᾳ.—3. Αἱ σφαγαὶ καὶ ὁ φόνος τοῦ Πατριάρχου. Σελ. 38—46.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἐκρηξις καὶ ἔξαπλωσις τῆς Ἐπαναστάσεως (1821)—1. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ.—2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.—3. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην.—4. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους Σπέτσας, Ψαρὰ καὶ Ὑδραν.—5. Πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου. Σελ. 46—69.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Άμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων (1822—1824). — 1. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτρα. Πτῶσις τοῦ Σουλίου. — 2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. — 3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. — 4. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου. — 5. Πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη. — 6. Ἐκστρατεῖα τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1823. Μάρκος Μπότσαρης. — 7. Ἐμφύλιοι πόλεμοι. — 8. Ὁ φιλελληνισμός,

Σελ. 70—86

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Άμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ Τούρκων καὶ Αἰγανπτίων (1824—1827). — 1. Παρέμβασις τοῦ Μεχμέτ Αλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. — 2. Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης καὶ καταστροφὴ τῆς Κάσσου. — 3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. — 4. Αἱ ναυμαχίαι περὶ τὴν Σάμον καὶ τὴν Κῶν. — 5. Ὁ Ἰμβραῖμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατάληψις Μεθώνης, Κορώνης, Ναυαρίνου. — 6. Μάχη Μανιακίου. Ἀπελευθέρωσις Κολοκοτρώνη. Καθυπόταξις Πελοποννήσου. — 7. Δευτέρᾳ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. — 8. Ὁ Κιουταχῆς εἰς τὴν Στερεάν Ελλάδα. Ὁ Ἰμβραῖμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. — 9. Πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη. — 10. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων εἰς Φάληρον. Πτῶσις Ἀκορόπολεως.

Σελ. 87—107

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ πολιτικὴ ἀποκατάστασις τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ (1827—1832). — 1. Ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων μέχρι τοῦ 1827. — 2. Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία. — 3. Ὁ Ιωάννης Καποδίστριας. — 4. Ἀπαλλαγὴ τῆς Στερεάς Ελλάδος ἀπὸ τῶν Τουρκιῶν στρατευμάτων. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας. — 5. Ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ελλάδος. — 6. Δολοφονία τοῦ Καποδίστριου. — 7. Ἰδρυσις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Σελ. 108—117.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. — 1. Ἡ Ἀντιβασιλεία. — 2. Ἡ αὐταρχία. — 3. Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία. — 4. Ἐξωσις τοῦ Ὀθωνος.

Σελ. 118—125.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

‘Η Ἑλλὰς ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α’ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τεῦ 1909.—1. Ἡ δευτέρᾳ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις.—2. Ἡ Κοητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1866.—3. Ὁ γαλλογεφανικὸς πόλεμος τοῦ 1870.—4. Τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ὁ ὁρώσιτον ουρανικὸς πόλεμος τοῦ 1877.—5. Τὸ Βουλγαρικὸν πραξικόπημα.—6. Νέα Κοητικὴ Ἐπανάστασις καὶ ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.—7. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1908.—8. Τὸ κορητικὸν ζήτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Πρὸς πεαγματοποίησιν τῆς μεγάλης ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.—1. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1909.—2. Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος. — 3. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος. — 4. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Σελ. 138—155.

024000028241

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ιδέα που έγινε από το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Πολιτικής

3. Αἱ σφαγαὶ καὶ ὁ φόνος τοῦ Πατριάρχου.

Οταν ὁ Σουλτᾶνος ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς ἡγεμονίας, καὶ συγχρόνως ὅτι καὶ αἱ μεσημβριναὶ Ἐλληνικαὶ χῶραι ἐπανεστάτησαν, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων ἐσφάγησαν τοῦρκοι κάτοικοι ἔγινεν ἔξι φρενῶν. Ἐννόησεν ὅτι εὐρίσκετο ἐνώπιον συνωμοσίας ὅλου τοῦ ὑποδούλου Ἐθνους τῶν Ἐλλήνων, ἡ δοπία σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ὁθωμανικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐνδμισεν ὅτι ἡ συνωμοσία αὗτη ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Τὴν δογήν του δὲ ἔξέσπασεν ἐναντίον τῶν ἀόπλων χριστιανῶν τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν.

Κατὰ πρῶτον ἡ δογή του ἔπεισεν ἐναντίον τῶν προκρίτων τοῦ Ἐθνους λαϊκῶν καὶ κληρικῶν καὶ ἐσφάγησαν πολλοὶ ἔξι αὐτῶν. Κατόπιν ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ἐθνους, τὸν Πατριάρχην Γεργόριον Ε'.

Ο Γεργόριος κατήγετο ἐκ Δημητσάνης καὶ ἦτο ἐνάρετος καὶ φιλόπατροις ἀνήρ. Ἡτο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἀλλ' ἔνεκα τοῦ μαλακοῦ χαρακτῆρός του δὲγ ἐδίστασε κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκδώσῃ ἀφορισμὸν ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν διπαδῶν του καὶ νὰ προτρέψῃ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς ὑποταγὴν πρὸς τὸν Σουλτᾶνον.

Ἐν τούτοις ὁ Σουλτᾶνος ἥθελεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου νὰ τιμωρήσῃ ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς τὸ Ἐλληνικὸν Ἐθνος. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἔξελεξε πρὸς τοῦτο αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μεγαλυτέρας ἐορτῆς τῶν Χριστιανῶν, τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου). Ἀμέσως μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα στὸ θηριοῖς εἰσέρχοντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα,

ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Πατριάρχην φιδιμάνιον τοῦ Σουλ-
τάνου, διὰ τοῦ ὁποίου καθηρεῖτο ἀπὸ τοῦ ἀξιώματός
του. Κατόπιν τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἔσυραν εἰς τὰς
φυλακάς. Κατὰ διαταγὴν τότε τοῦ Σουλτάνου συνῆλ-
θεν ἡ Σύνοδος, καὶ ἐντρομος καὶ κλαιόντα εἴξελεξε νέον
Πατριάρχην. Μετὰ τοῦτο ὁ Γρηγόριος ὑβριζόμενος,
ἐμπαιζόμενος καὶ λακτιζόμενος ἐσύρθη καὶ πάλιν εἰς
τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἐκεῖ ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὴν μεσαίαν
Πύλην αὐτῶν. Ὁ Πατριάρχης ἀπέθαινεν ώς χριστιανὸς
καὶ ώς ἡρως. Ἡ πύλη δέ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκρεμάσθη,
εἰς ἀνάμυνσιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος ἀπὸ τότε παρα-
μένει κλειστή.

Τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου ἔμεινε κρεμασμένον
τρεῖς ἡμέρας χλευαζόμενον ἀπὸ τὸν ὅχλον τῶν Τούρκων
καὶ Ἐβραίων. Οἱ χριστιανοὶ ἔμεναν ἀπὸ τὸν φόβον
των κλεισμένοι εἰς τὰς οἰκίας των. Ἐπειτα οἱ Τούρ-
κοι παρέδωσαν τὸ λείψανον εἰς τοὺς Ἐβραίους, οἱ
ὅποιοι τὸ ἔσυραν ἀπὸ τοὺς πόδας διὰ μέσου τῶν ὁδῶν
τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ἔδεσαν εἰς τὸν λαι-
μόν του πέτραν, τὸ ἔρωψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλὰ
μετά τινας ἡμέρας τὸ λείψανον ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφά-
νειαν καὶ ώς ἐκ θαύματος ἐπλησίασεν εἰς ἓν ἐκεῖ εὑρι-
σκόμενον ἐλληνικὸν πλοῖον. Ὁ πλοίαρχος τὸ ἀνεγνώ-
ρισε, καὶ τὴν νύκτα τὸ ἐπεβίβασεν εἰς τὸ πλοῖόν του,
καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν
τοῦ Τσάρου ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς μὲ τιμὰς βασιλικάς.
Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ μετὰ 50 ἔτη μετακομίσθησαν τὰ ὁστᾶ εἰς
τὰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφησαν εἰς μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον
ἐντὸς τῆς Μητροπόλεως Ἐθηνῶν.

Τὸν φόνον τοῦ Πατριάρχου ἡ κολούθησεν ὁ φόνος
πολλῶν ἄλλων ἀρχιερέων καὶ φαναριωτῶν καὶ κατόπιν
πάσης τῆς οἰκουμένης. Επολλήλας σερδοτοφόρας ὁ